

POVÍDKY.

Napsal

JAN NEP. RÁŽ.

Knih „Dědictví Svatojanského“ číslo 116.

Podíl údů „Dědictví Svatojanského“ na rok 1911. čís. 3.

V Praze, 1911.

Tiskárna družstva Vlast. — Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

Věrolomník.

V odlehlé krajině naší drahé vlasti leží v poloze překrásné vesnička Závřší. Vesnice jest na kopci, u jehož paty táhne se pruh zelených luk, jichž středem teče potůček vroubený s obou stran olšinami. Potůček jest za suchých letních dnů nepatrný — taje-li však z jara sníh aneb přikvapí-li náhlý dešť — stává se rekou. Tím jest jeho koryto zhloubené, dosti široké, a kolem rostoucí olše hují v půdě hojně zavlažované.

Každý statek v Závřší má zde kousek louky. Nepatří-li k některému domku nic, smí jeho majetník mezi olšemi si trávu vyžati. Jest tak po starém zvyku dovoleno a ti chudší již se ani neptají; jak se trávníček z jara zazelená, že je možno ho srpem zachytit, navštěvují pilně to místo, by nazali trávy dle potřeby.

Rolníci nebrání, jen když se neděje škoda na lukách. Kosou sekati mezi olšemi jest nemožno, žítí srpem obtížno i zdouhavo, a tak se to dopřeje chudině. Vdova Rozhoňová po léta žala tu píci pro svoji kravičku. Když dorostla jí jediná dcera Dorotka, musila zastávat matku. Rozhoňová živila se namáhavě, bídne, ale poctivě.

Měla sice v Závřší domek a při něm malou zahrádku, ale toto byl všechn její majetek; holé zdi a skrovnické záhonky zahrádečky však chleba nedají k nasycení dvou krků a proto nutno se oháněti.

Příčinlivostí i spořivostí možno se hladu uhnouti; tím Rozhoňové, ač nic nezbyvalo, přece umožněno bylo vyhnouti se tomu, býti jiným obtíží, a tak živila se s dítětem po léta. V času nutné práce podělkovala ve statku Dudkovic. Za poctivou její práci a přičinění živila jí i dítě, když bylo malé.

Nebylo-li práce, oháněla se, aby sehnala pro svoji kravičku něco trávy — vyžinovala v olšinách, sušila píci na dobu zimní, sháněla spadlé listí ke stlaní, suché větve k otopu — vše se chudině časem hodí.

V zimě předla panímámě Dudkové za trochu mouky neb pytel zemčat heboučký len. Dorotku posílala pilně do školy. Sama neuměla ani čísti ani psáti, tím méně něco spočítati, a tak cítila, jak veliká to ujma pro člověka, kterému se v mládí tohoto nejpotřebnějšího vzdělání nedostalo, a proto přihlížela pilně, by Dorotka si školy hleděla. „Ku práci ještě nejsi, běhat tě nenechám, tak se uč, dokud je

k tomu čas. „Když děvče škoie odrostlo, musilo matce v práci pomáhati; po začátku drala perí, pak sprádala koudel na hrubou přízi, k tomu obstarávala úklid ve světničce a snášela potřeby matce k ruce při prádle i vaření. Po roce brala matka Dorotku již s sebou, pořídívši jí malý srp, mezi olše, aby se zaučovala vyžínovati trávu. Práce ta vyžadovala již větší dovednosti a potřebí bylo při ní opatrnosti, aby ostrý srp na místo travičky nepřiznul prsty.

Stalo-li se tak a krev z malíčku požatého Dorotce slzy nutila, matka jen se pousmála, ovázala ránu hadříkem a říkala: „To je jen tvoje nešikovnost vinna; až se několikráté řízneš, dáš lepší pozor a více se ti to nestane. Nedbej toho a žni jen dále.“ Tím stala se Dorotka po matce dovednou tak, že později mohla samotna pro trávu docházeti — vždyť matka stárla a slábla, co zatím děvče sililo a mohutnělo — položka trávou plna byla matce už břemenem, kdežto Dorotce se zdálo, že její váhy na plecích ani necítí. Mladost — radost, síla a spokojenost — v tom odrůstala Dorotka při práci, aniž by cítila únavu. Matka říkávala spokojeně: „Dorotko, pracuj, co síla ti stačí; víš, že není v domku ničeho nazbyt, a kdyby mne starou ženu Pánbůh navštívil nemocí, upadly bychom v bídu.“

Rozhoňová viděla, že práce a námaha není děvčeti při tělesném vývinu na škodu. Ač se dosti nashýbala a namozolila, ostala při tom nejsličnějším děvčetem v Závrsí. Matka hleděla vždy na čistotu; tím udržela se sama, ač při letech, svěží, a Dorotka jen kvetla. Však záviděly jí to holky ze statku a selka často prohodila: „Kdyby to nebyla taková chudina, podezřívala bych Rozhoňku, že to děvče mlékem koupá.“ — „Tak nestejným způsobem dělí Pánbůh statky těla i duše, majetek a chudobu,“ myslívala stará Rozhoňová, „když mi nepožehnal na jmění, aspoň mi dal hezké dítě.“

Není divu, že za takových okolností byla Dorotka obdivem a lákadlem všech hochů. Matka vychovala dceru ve vši skromnosti, chránila ji pýchy, co mohla; jinak jí ale schovávat nemohla a také ani nechtěla.

„Buď moudrá a ctnostna,“ opakovala jí každý den. Šlo-li děvče z domu, napomínala je vždy: „Pamatuj na mou šedou hlavu, ať mi zármutku nepřipravíš! Boha se nespouštěj, svědomí hříchem neposkvrňuj!“

To bylo vše, co Dorotce za strážce a průvodce v životě dávala, byl to spolehlivý hlídač, poctivé Dorotčino svědomí; poslouchala je a řídila se dle něho v pevné víře, že je to jen k jejímu prospěchu.

Na cestě od Závrsí k olšinám byl zbytek můstku, pouhé zbořeníště, které by snad tu už dávno nestálo, kdyby na jednom z pozůstalých sloupců nebylo pěkné sochy svatého Jana, patrona vod.

Nad sochou klenul se mohutný jilm, po straně stály polozbořené zdi a před sochou stupínek.

To místo bylo za vlahých letních večerů dostaveníčkem mladé chasy z vesnice, kde po práci trávili kolik hodin, bavíce se zpěvem, rozmlouváním a jinou nevinnou radostí.

Skorem každý se u svatého Jana zastavil, staří vzpomínajíce na uplynulá krásná léta mládí a na mnohý zde strávený večer, mládež pak ve vzpomínce na radostné pobavení minulé a příští.

Dorotka mohla sem málo kdy se dostaviti; vždyť prázdné chvíle neměla a nadešla-li přece někdy, tu sedla raději před domkem v zahrádce na lavičku vedle své dobré matičky, aby naslouchala jejímu vypravování.

Za to však nesla-li z olšin plnou položku trávy, odložila břímě na zídku, odpočinula u sochy a zadívala se v tvář svatého a mocného patrona země české.

Byl nadpozemský klid v té kamenné tváři a štíhlý prst světce, který uzavřený ret jeho kryl, zdál se jí pokaždé napomínati, by pozorna byla na každé slovo, které z úst jejích vychází.

Dorotka se často té myšlenky podivila, nebyla nikdy prostořekou a přece se jí vždy zdálo, když se na svatého Jana dívá, že napomínána jest k opatrnosti v mluvení.

Byla-li již matkou vychována k skromnosti, pobádala ji podivná myšlenka tato k tomu tím více a tak stalo se, že Dorotka odrůstala a stávala se samotářkou, lidí se strnila z bázně, by třeba nevědomky v něčem se nepodřekla.

Vyhýbala se každému a lid počal jí to vykládati ve zlé. Začali pomluvou, zhrdla prý, je na svoji krásu domýšlivá, zpyšnělá, a tak podobně jí utrhařice.

Lid soudí, nestará se nikdy o to, co pravdy jest v nepředloženém výroku. Rozhoňové začali ve statku pojednou vyčítat:

„Nevědí prý, na čem si její Dorotka tak zakládá; nepochybně prý se považuje za cosi jiného, než je děvče podruhně; ať si stará dá pozor, aby po čase i jí Dorotka nepohrdla.“

Podobné řeči matku vždy nemile dojaly — neříkala proto ale Dorotce nikdy ani slova o tom — nač jí rmoutit nerozumnými úsudky lidskými; zná její dobré srdce: ne z pýchy, ale ze skromnosti tak děvče jedná, tomu pevně věří.

Čas jí taky změní, bude jiná a lépe jest, když se straní, než by nadbíhala; co jí souzeno, toho dojde, kde a jak, kdož to může na Pánu Bohu vyzvídati.

Byl krásný den červnový, slunce as hodinu již stálo na obloze, když Dorotka vyšla z olšin, sehnutá pod tíží trávy, kterou tam za rosy našala.

Docházela k svatému Janu a chtěla po starém zvyku břímě své na zidku odložit a trochu si oddechnouti.

Než tak učinila, ohlédla se plaše kolem, zda nikdo není na blízku, a tu setkalo se oko její s dvěma jiskrnými očima, které za podstavcem světlovým jaksi dováděly na ni hleděly. Dorotka se více neohlédla, potrásla břemenem a tak posunula je v jiné místo a stoupala dále k Závrsí.

Neviděla tedy zklamání, jaké zračilo se na tváři jinocha, který ukryt jsa za sochou patrně zde na Dorotku čekal. Nesrozumitelné jakés slovo vydralo se mu z úst a on obešel zbořenistě pospíchal za Dorotkou. Než ji dohoní, prohlédneme si jej blíže, ať se s ním seznámíme; budeť on první osobou v naší povídce, a proto je nutno věnovati mu díl naší pozornosti.

Je to Petřík, syn ze statku Dudkova, v němž, jak víme, stará Rozhoňová poděluje. Petřík má ještě tři sestry; jsou sice starší nežli on, ale proto mu přece statek neujde. Rolník, má-li syna sebe mladšího, nerad dceři statek odevzdává — s nevěstou se často špatně vychází, se zetěm však ještě hůře; z dvojího zla to menší vždy ještě lepším — stará to zkušenost. Zásada tato byla však sestrám Petříkovým velice proti mysli; trpěly tím. Do malého místa vdáti se nechtěly a na velké statky nebylo pro všechny dosti peněz; k tomu ještě potřebí čekati, až Petřík se ožení a z přínosu ženy podíl sestrám vyplátí.

Čím více rodiče k Petříkovi lnuli, tím více se sestry od něho odvracely, zazlívaly mu, že je jim na závalu, záviděly mu, nadávajíc mu mazánků.

V takových poměrech vyrůstal Petřík, láska rodičů mu sevšedněla a nenávisť sester činila z něho hocha tvrdého srdce. Cizích lidí se často a snáze přichytil a lnul k nim více nežli k svým; k tomu utkvěla v jeho mysli předtucha nastávajícího majetníka statku a tak položen i v něm základ k rakovině našeho selského stavu: pýše a bezohlednosti, z níž se rodí neláska a hrubost k celému světu, ano i k vlastním rodičům, z jichž mozoľů mladý rolník vyrostl a žil. K čemu to má být jinak?

Pamatuje se, jak otec svého času s dědkem nakládal, nač dělati komedie? nemají-li rodiče dost, proč si nenastrádali, dokud ještě hospodařili? ať se starí lidé uskovní; nemusí vše míti a tomu podobně.

Toť onen ohydný stín, který lpí dosud na rolnickém stavu našem . . . Dosah jeho znají jen ti, kteří úpějí v jeho chladu, a mnohý staříček otec diví se, kam poděla se láska vlastního syna, který s ním hůře jedná nežli s cizincem. Toho by sobě měli povšimnouti ti horliví hlasatelé svobody, kteří nerozumnými slovy uvolňují svazky společenské, hlásajíc volnost, rovnost, bratrství, při tom však zapominají

na zlé vlastnosti jednotlivců, kteří chytají se všeho, co je všeliké povinnosti sprostuje, nedávajíc v náhradu nic jiného, leda netečnost a surovost.

Než daleko by nás zavedlo podobné posuzování; vraťme se k Petříkovi.

Vyrůstal, jak již řečeno, v okolnostech velmi nepříznivých. K tomu družila se ještě zděděná nesouměrnost těla a jakýsi odporný, zamračený pohled, což vše spíše odpuzovalo nežli lákalo.

Selka Dudková hleděla tomu odpomoci, že vždy synka pečlivě šatila. Jeho oděv byl z látky jemné, pečlivě ušitý, ale co platno, když nadmíru dlouhé ruce a krátké nohy žádný krejčí sebe dovednější v pravou míru nesrovná.

Před selkou, ani před Petříkem nikdo o tom nemluvil, ale po straně mnozí často se mu vysmívali a mnohý oráč by byl stihlé své tělo za celý jeho statek nevyměnil.

Co bylo na Petříkovi hezkého, to málo kdo znal; byly to jeho krásné oči, když je upřímně na někoho upřel.

Stalo se to málo kdy, a což to platno, když ta, na kterou je upíral, ani si jich nevšimla, aneb spíše o ně nedbala.

Toť přece urážka neslychaná! Dědic ze statku se snížil k takové nuzotě a ona jím pohrdá — tak rozumoval Petřík, když pospíchal za Dorotkou a v něm zlostí krev jen kypěla. Stále mu cosi šeptalo — opovrhni jí, jest to bída s nouzí — jak matka říká, ale zase neurčité jakés kouzlo nutkalo jej, aby krok zrychlil a Dorotku dohonil.

Ostřil si cestou jazyk, jak jí vyhubuje za to, že mu radost pokazila, a hned zase musel si říci, že je v tom Dorotka zcela nevinna, vždyť ani netušila, že na ni čeká.

O všem tom Dorotka nemajíc ani zdání, kráčela volně k vesničce. Neohlédla se ani, když za sebou kročeje slyšela a teprv ucouvla, když Petřík dohoniv ji, stanul těsně vedle ní.

Něvěděl, jak začít, zlost jej náhle přešla, a co mohl nejlahodněji oslovil Dorotku.

„Tak se musíš již po ránu dřít a namáhat,“ začal, „to není dobře, děvče, vždyť od té tíhy dostaneš křivá záda.“ Dorotka neodpověděla, netušila, co se v nitru Petříkově děje, a soudila, že ta slova jeho byla pronešena bez rozmyslu. Mlčení popudilo Petříka poznovu a nedostav odpovědi, vyčítavě prohodil: „Proč jsi se dnes u svatého Jana ani nezastavila, vždyť tam obyčejně odpočíváš?“ Dorotka byla vždy upřímnou; řeč Petříka a hlavně čišící z ní trpkost jí zarazila. Postřehla v ní výčitku a nechtěla Petříkovi rovně do očí říci, že právě pro něho neodpočinula u sochy, za níž jiskrné oči jeho poznala. V té chvíli se jí zmocnila veliká úzkost —

byla to tíže trávy na zádech, byla to únava či bylo to cosi jiného?

Jí zdálo se nejinak, než že k domku nedojde, dech se jí tajil a mžitky dělaly se jí před očima. Ještě dobře, že k zemi schýlená neviděla do očí Petříkových, v nichž té chvíle zračila se náruživost, při níž ruce jeho se klátily jako před pranicí, hrozíce každému, kdo se přiblíží, uhozením. To vše sehnuté Dorotce ušlo, stoupala těžce a stoupala přece, až pojednou zavravorala a než se nadála, klesla s břemenem těžkým k zemi.

Bledá, unavená zůstala na místě těžce oddychující.

Tu teprve zarazil se Petřík, — pohnulo se cosi v jeho srdci podobného soucitu a on, shýbnuv se, pomáhal děvčeti odložití břímě. „Vidíš, jak jsi nerozumná, neodpočineš, jak je potřebí, když tolik na sebe naložíš, k tomu jdeš ještě rychle, jako s prázdnem, až padneš.“

Dorotka podívala se na Petříka, oči jejich se setkaly a jí se zdálo, že tak pravdu mluví. V duchu začala si činiti výčitky, proč se ho tak ulekla, když ji dohonil, napadlo jí, že je upřímnější nežli jeho sestry, ač ty jej, co pravý opak jejího mínění, líčí. Slabě se pousmála, odpovídajíc, že jaksi špatně dostoupla a proto upadla.

Za té řeči navlékla poznovu popruhy položky na ramena a povstavši chtěla jíti dále.

„Nerozumné děvče,“ rozkřikl se Petřík, „co pak myslíš, že se budu na tebe dívat, jak s tím břemenem se vlečeš, až jistě vaz zlomíš? Dej sem, donesu ti je domů a podruhé tolik na sebe nenakládej, rozumíš?“

Dorotka chtěla se zpěčovati, ale zeslabena jsouc nemohla ani slůvka z úst pronést, pohnula pouze odmítavě rukou, čehož ale Petřík nedbal, položku uchopil a přehodiv ji přes rameno, hbitě kráčel s ní ke vsi.

Chaloupka Rozhoňové stála uprostřed vsi, i musil Petřík přejíti kolem několika stavení, nežli u ní stanul.

Dorotka se vlekla za ním jako stín. Lidé vybíhali ze stavení, divíce se tomu, že selský syn nese položku trávy na zádech, až si zjevem umdleného, sotva se potácejícího děvčete vše vysvětlili.

Když Petřík trávu u domku složil, nebyla Rozhoňová doma — po Dorotce se více ani neohlédnuv, kráčel Petřík hrdě ke statku při sebevědomí, že zapíraje důstojnost nastávajícího majitele statku, vykonal dobrý skutek. Dorotka došla trávu na dvorek, vysypala a roztrásla ji, usednuvši vedle ní.

Duše její byla té chvíle zkormoucena velmi. Nemohla sobě vysvětliti, co se to s ní dnes stalo — ještě nikdy nepocítila jakoukoliv slabost, až právě dnes, když se chtěla Pe-

tríkovi vyhnouti, musela zrovna před ním upadnout a jsouc vši síly zbavena, dání si jim sloužiti.

Smutná čekala na matku, co ta asi tomu řekne.

Již o tom jistě mluví celá ves a tabáčnice až to uslyší, řekne: „Nevidáno, aby se nestrhala; to jsou teď dělnice, jen se to nastrojí a máma aby vše odřela.“ Toť ostuda, které nezapomenou! Však — jaká rada, stalo se a kdož to odtíni? Slzy jí vyhrkly a stékaly hojným proudem po znavené tváři. Rozhoňová stihla takto zarmoucené děvče, když se z podělkování vracela.

Dorotka znala starostlivost matčinu a proto před ní hleděla celou věc ztajiti. Matka příliš shonem za denním chlebem zaujata přehlédla velký bol Dorotky — šla po svém a tak zdarilo se dceři bez jakéhokoliv vysvětlování stav svůj únavou zastrčiti, aniž si toho matka povšimla.

Vše upadlo hnedle v zapomenutí; jen posměváčkové tu a tam vzpomněli, jak směšně Petřík s rancem trávy se jim jevil, až i to zapadlo v temno nepaměti.

Čas letí a s ním i dojmy mizí a ustupují. Na vesnici v tom malém kruhu děje i ta nejjednodušší událost zajímavá všecky, dokud nese ráz novoty.

Lidé se povadí, zde slaví křtiny — tam těžce se někdo roznemůže, teď koupil nového koně — vše je důležité v tom jednotvárném životě vesnickém, vše dá látku k rozhovoru a sudbě.

Dorotka od osudného dne na trávu nešla. Matce pouze řekla, jak pod tíží břemene klesla, a prosila ji, aby nějaký čas svolila, že si odpočine a později pilností vše dohoní. Vyhybala se jak mohla olšinám v jakési zlé předtuše a bylo-li jí kdy jíti kolem sochy sv. Jana, vždy jaksi bázlivě a plaše pohlédla na zdvižený prst světce a slova matčina v té chvíli tanula jí v ustrašené mysli. Vzpomněla na napominání matky, které vyznělo v duši její napomenutím „modli se k svatému Janu, ať ochrání tě od světské hanby.“

Blížil se podzim a s ním svatohavelské posvěcení. Posvěcení, toť pro celou osadu veliká událost a již kolik neděl před ním i po něm skytá látku vesničánům k zábavě. A co teprv ty jejich rozmanité starosti!

Sedlákovou starostí je, aby v čas dovezl do mlýna a pořádně semlel, vždyť kdyby se panímámě nezdarily koláče — složí ona celou vinu na něho; tu dal špatnou pšenici aneb neporučil dobře panu otci ve mlýně, či dokonce stárek s mládkem ho osídili.

Panímáma krmí husy tak, že po jejím mínění není jim daleko široko rovných a děvečky musí po vsi vyprávět, kolik žejdlíků sádla z nich vypekly — dcery shánějí na nové šaty — o posvěcení musí tak být — a čím dražší, tím milejší; hoši pak již se těší, jak budou u muziky veselí. Vše to skytá

hojně látky na čtyři neděle k zábavě a k rozličným starostem.

Čím větší se děly přípravy ve statku, tím skrovnější byly u Rozhoňové; inu arci, do statku se sjíždí příbuzenstvo z kolika stran ve vozech a k ní přijde jen jediná vzdálená příbuzná pěšky. Husu také přece k posvícení Rozhoňová peče, nějaký ten koláč, k tomu hrneček kávy — a hostina hotová. Maso nekoupí žádné, malý kousek nic nevydá a na veliký není peněz; uctívala hosta po staročesku tím, co dům dá, dávala to ze srdce upřímného a když se omlouvala, že toho tak málo, říkávala příbuzná: „Ale, ale, přece víš, že k tobě sem nejdu pro jídlo, ale proto, abychom se zase po čase viděly.“

Tak skrovně to arci u Dudků neodbyli. Předně byly ve statku tři nevěsty a pro ty kupovat zároveň na troje šaty není ani takové selce maličkostí. Co ještě celou věc ztěžuje, že sedlák nesmí nikdy zvědět, zač šaty koupeny. Židovka číhá, aby přišla, když on není doma, a zaleze se selkou do odlehle komory, kde nikým nerušeny obchod uzavírají. Nedá-li se to jinak pro krátkost času dělati a sedlák z domu se nehýbe, odbude se obchod před ním. Selka smlouvá se židovkou jedny šaty — pantátu udržuje v domnění, že to stačí na všechny troje, při čemž se ještě tatík za uchem škrábe a vzdychá, co ty hadry peněz stojí — jestliže otáli ještě, tu selka spustí: „Pro mě a za mě ať si jdou holky na velkou v starých šatech, nemusíš koupit, tatíku, nic, ale pak neříkej také nic, až uslyšíš — hleďte, jak už to u Dudků jde taky nějak s kopce — nemají ani holkám na pořádný hadr! Estero, já nekoupím nic.“

Židovka šlehne chytrácky okem po panímámě, začne skládat a povídá pro sebe: „Jak myslíte, já vás nenutím; každý ví své, a tak až podruhé!“

Panímáma vyjde ve zlosti ze světnice, dvéře bouchnou — holky na siní spustí brekot, že tátovi už ani za 20 zl. nestojí, pak prý se mají vdát. Sedlák se ošívá, měkne, vyndá peníze a volá židovku zpět. „Dáte-li to za 18 zlatých, tak to tu nechte.“

Židovka se ošívá, krčí, že není možná — pantáta více nedá a tak konečně měří látku, bere vypočítané peníze a šeptá selce: „Ostatní doplatíte, vidte — já počkám.“

Sedlák spokojen loudá se k hospodě, myslí si, že bude pít dnes a zítra zadarmo — totiž za to, co utrhnul židovce.

Jak sedlák dvéře zavřel, bylo jinak. Židovka hned začala: „Panímámo, ty dvě zlatky, co mi pantáta utrh, ty mi musíte dát, Pán Bůh ví, dávám to ještě se škodou, byla jsem pro to schválně v Praze a tam to mají jen v jednom krámě — bylo to poslední na ty troje šaty. Ptejte se v celém

okolí, že to nedostanete; takové šaty, jako budou mít vaše slečinky, svět neviděl. Takovou látku jsem ještě jaktěživa neměla.“

Tak a podobně mluví židovka. Panímáma celá popletená běží na komoru, přinese vlněnou punčochu, svoji pokladnu, a doplácí židovce: „Pantáta dal osmnáct, tu máte ode mne 22 za ty druhé, a ty třetí mi počkáte, až zase něco seženu, vidte?“

Židovka se usměje, peníze rychle shrábne a je ráda, že má záminku, aby se mohla zase ve statku zastavit. Selka při vzpomínce, že jest jí dlužna, nedopustí nikdy, abys prázdnem odešla, a i kdyby to bylo několik vajíček neb trošek čočky či suchých švestek, ochotně to snáší za čekání. Vše to ve statku se nepočítá — a přece takovým hospodařením panímáma v zástěrcu po troškách roznáší statek. Šaty jsou koupeny. Židovka nesmí se nikde zmíniti, v jaké ceně, a křečji musí vrátiti každý odstřížek, aby nikdo si nemohl podobnou látku opatřiti.

Nadešla neděle. Každý prosí Pána Boha, jen aby dopřál krásný čas, vždyť musí ze Závrsí hnedle celou hodinu jíti do kostela, a cesta jest při nepohodě velice obtížná. Starší lidé jdou obyčejně na ranní služby Boží, vždyť je potom doma čeká tolik práce.

Velká mše sv. o posvícení — toť pro mládež zvláštní kouzlo. Slavnost, zbožná nálada při slavných službách Božích mocně jímá srdce všech přítomných.

K velké mši svaté schází se hlavně mládež v obleku svátečním.

Tak jako ve statku kupovali, Rozhoňová nemohla.

Pramen jejích skrovných příjmů, jediná kravka, postačil jedva na nejnnutnější potřeby; peněz nebylo lze ušetřiti. Jestli Rozhoňová nějakou tu libru másla časem odprodala, bylo třeba koupiti sůl, mýdlo a jiné nutné věci. K mimořádným příjmům řadil se příchovek, který každoročně při prodeji kravky přitržila.

Koupila vždy kravku hubenou a tu opatrností i dobrým krmením pak tak zlepšila, že jí při prodeji obyčejně několik desítek zbylo. Což je to ale na šat, prádlo a jiné ještě platy pro dvě osoby! Nějaká ta kanafaska musí rok co rok přece se koupit, sejde košile, šátek na hlavu, konečně oprava i daně z domku, a tu je hnedle po penězích.

Dorotka zvykla matčiným rozpočtům již od maličkosti; nikdy ani v době, kde dorůstala, na matce jiného šatu nezádala, než jaký Rozhoňová dle své vůle a skrovného příjmu jí poříditi mohla.

Byly to šaty obyčejné, jednoduché a z látky takové, která se dala v čas potřeby vyprat.

„Jsou-li čisté, jsou vždy pěkné,“ říkala matka. „Dá-li Pán Bůh a budeš-li si moci sama někdy lepší poříditi, pak si to vynahrad; na dražší nemám a na dluh nic nevezmu, nemohla bych celé noci spáti a ani tě v šatech na dluh koupených viděti, zdálo by se mi stále, že židovka naši jedinou kravičku již za provaz drží.“

Letos však Rozhoňová přidala Dorotce na nový šátek; cena dobytka stoupla a ona utřžila o 3 zlaté více než obyčejně. Vědělať předobře, že jen přičiněním Dorotky kravička se tak zpravila a že ten výdělek je z mozolů pilné dcery. Udělala jí velikou radost, snad byla ta radost chudého děvčete mnohem větší, nežli pocitily dcery Dudkovic z drahých šatů. V nadbytku vše sevšední, a ten, kdo s málem za vděk vzítí musí, má časem za skrovný svůj peníz více radosti, nežli boháč si pojedná za tisíce.

O posvěcení se Dorotka také vypravila na velkou do kostela. Matka jí půjčila dnes pestrou hedbávnou sukni, kterou před pětadvaceti lety si zjednala na oddavky, černý sametový špensr Dorotka měla a k tomu nový pěkný šátek na hlavě jí tak slušel, že zdálo se jí, jako by nejskvostněji byla oděna.

Cestou dohonila děvčata ze statku. Nejstarší z nich Marie oslovila Dorotku: „Pojď s námi, nespěchej tak, však nezmeškáme.“

Dorotka neosměřila se odporovati, ale milé jí setkání to nebylo. Marie nedbajíc nesmělosti její, hovořila dále, co zatím obě mladší sestry děvče od hlavy k patě prohlížely a jaksi útrpně na sebe se podíravše, ustoupily.

Jedna z nich obrátivši Dorotku, řekla: „Že pak ti nedá matka tu sukni aspoň přešítí; co je po tom, že je hedbávná, když není podle mody.“

Dorotku to bolelo, věděla dobře, že mají nové šaty dle nejnovějšího střihu, ale proto přece na matčinu starou sukni nic dopustiti nedala. „Co si to jen myslíte! Matka vždy, když sukni ve truhle překládá, říká mi: v té sukni jsem šla k oltáři, půjdu v ní i také do hrobu, rozumíš! — jak pak bych mohla jen žádat, aby jí dala přešívati a tím — zkazit?“

Devčata nemohla pochopiti, jakou to cenu věchá ta stará sukně může míti a proto pohrdavě odvětily:

„Viš, Dorotko, když si matka na té sukni tak zakládá, rekní jí, ať si jí dá za rámeček a tebe, mladé, slušné děvče ať takovým cárem nehyzdí.“

Dorotce se při tom zalily oči slzami. Nejlepší sukni matčinu pojmenovati cárem a říci, že cár ten jí hyzdí, toť přespříliš. Tížila jí chudoba její tentokráte dvojnásobně, ne snad, že by byla selským dcerkám drahé šaty záviděla, ale

že zhaněna sukně chudé její matky, na které ona sobě tolik zakládala.

Nemohla ani promluviti. Děvčata zrychlila kroky a než se Dorotka vzpamatovala, byla už daleko před ní.

Ona za nimi nepospíchala. Nesla modlitby v čistý bílý šátek zabalené a kráčela volně ku předu.

Dudkovic holky dohonily jiné a tak za veselého smíchu, povídání a obdivování brzy na Dorotku zapomněly.

Dorotka zadumána ani nepozorovala, že někdo rychlým krokem za ní spěchá.

Neohlížela se, vždyť se dnes cesta ani netrhne, lidé stále chodí; co jí po tom, kdo pospíchá. Náhle zaslechla své jméno a než se obrátila, stál vedle ní Petřík. Kdyby se bylo za jasného dne vedle ní zablesklo, nebyla by se tak ulekla jako nyní Petřika; byla ještě všecka pomatena jizlivými slovy jeho sester a teď pozbyla klidu nadobro.

Petřík to zpozoroval. „Co ti, Dorotko, chybí, tys všecka bledá a třeseš se jako osyka, snad jsi nemocna?“ tázal se sdílně Petřík.

„Nejsem, Petříku, spěchala jsem do kostela a tak se mi zatajil dech, to zase přejde, jen se k vůli mně nezdržuj, já polehounku také dojdu.“

„Již ti rozumím. Ty nechceš, abych s tebou šel, jsem ti obtížný, to není od tebe, Dorotko, hezké, jsi ke mně nelaskavá jako mé sestry, toho jsem se nikdy nenadál.“

Přirovnával ji k svým sestrám a toho Dorotka nesnesla. Snažila se býti vlídnou a odpověděla srdečně:

„Mně nepřekážíš — já jen myslila, abych tobě nebyla v cestě.“

Tak šli spolu do kostela. Cestou byl Petřík stále vlídnější, což bylo rozbolestněné duši Dorotčině jako hojivý balsám. Přilnula mimovolně k Petříkovi s celým srdcem nevinností a prostoty své.

Lichotilo jí, že Petřík nehledí na starodávnou sukni její, ani na její chudobu a že stejně vlídně k ní mluví, jako by jemu byla rovna. Neznala nikoho, nepoznala, co na sladkém slovu pravdy a co přetvářky, myslila, že vše, jak zvykla slychati u matky, jest ryzí pravda.

Tak vloudila se netušeně v duši nezkušené dívky jakási náklonnost, z níž pomalu vyvíjela se láska, láska chudého děvčete k bohatému synku ze statku.

Před kostelem se rozešli.

Dorotka šla před oltář, Petřík na kruchtu. Na oltáři vznášela se milostná Rodička Boží uprostřed zlatohlavých anděličků, ukazujíc světu svého Jedináčka, jenž mocnou rukou žehnal před ním klečícímu světcí, sv. Havlu, patronu kostela.

Podivuhodné byly oči milostné Matky Boží. Ať jsi stál v tom či onom koutku kostelíčka, vždy zdálo se ti, že tebe sledují; zbožní ctitelé Marianští odcházelí potěšení a posílení zrakem tím od stupňů oltáře.

I Dorotka dnes vroucně zdvihala oči své k matce nebeské, zrak její plný důvěry a proseb, by matku její i ji milostivě vzala v mocnou ochranu svoji.

Modlitba její byla však roztržitá. Vzpomínka na Petříka neustále tanula jí na myslí. Přemýšlela stále, co z toho může býti — jakého cíle by tím dosáhla — její chudoba a jeho bohatství se k sobě nehodí.

Konečně, kdož ví, jak Petřík smýšlí, láká-li jej k ní náklonnost aneb jen pouhá útrpnost; takové dojmy uchvátily duši její, jako mraky víchrem po nebi zmitány bývají, tak zmitaly se city její a ona se před nimi trásla, ale zároveň se z nich i těšila.

Nedovedla si představití budoucnost, budoucnost, o které neměla dosud tušení, sama neměla žádnou zkušenost o tom, co se v ní děje, a matce se s tím svěřovati, zdálo se jí býti bláhové.

Mše svatá jest ukončena. Lid se rozchází, jen Dorotka ještě klečí u stupňů oltáře a prosí nebeskou Pannu, aby milostivě stála při ní. Cítí, že potřebí jí ochrany. V modlitbu pohroužena jsouc, ani nepozoruje, že osamotněla v chrámě, až kostelník ji vyrušil poznámkou, že musí uzavřítí kostel, chce-li se ještě modlití, aby poklekla v kobce, která se nezavírá.

Dorotka vstala a měla se k odchodu, vzpomněla si pojednou, jak matka doma asi čeká, a pospíchala z kostela.

Před kostelem stojí stověká lípa, kolem ní bylo Dorotce jíti. Jak se podivila, když pod lípou spatřila Petříka; čekal na ni. Radost zaplesalo tu srdce její.

Má díky, že se nemýlila, a to naplnilo ji takovou spokojeností, že vesele vyskočila Petříkovi vstříc. Bystřému jeho zraku změna ta nešla.

Z oka vyšlehl mu žár jakéhosi vítězství.

Jak jsme Petříka poznali, měl cosi vzdorovitého ve své povaze. Srdce jeho bylo prázdno všech uslechtilějších citů a plno nezřízené vášně, pýchy, nelásky a jiných necností. Nemiloval rodičů ani sester svých, kohož mohl milovati po nich?

K Dorotce jej lákala předně její sličnost a za druhé její skromnost, která zdála se mu býti lhostejností ano i výzývavostí chudiny proti němu, synku ze statku. To vše jej dráždilo tou měrou, že dovedl se přetvařovati a domáhal se u Dorotky souhlasu pro vášeň, kterou nezkušené, upřímné děvče za berný peníz právě lásky považovalo.

Pojednou nastal v nitru Dorotčíně boj.

Rozum její začal se domáhati převahy nad srdcem. Naplněna rázem jakousi nikdy netušenou bází, poznávala z toho, že čin k němuž se odhodlává, není činem, který by mohla celému světu na odív postaviti. Při otázce, co matka rekne, až se vše dozví, začervenala se až po uši.

Tím změnila se dřívější radost rázem v zármutek. Petřík dívaje se upřeně na ni, pozoroval tuto změnu. Chování Dorotčino stávalo se mu hádankou, nepoznal on a také nikdy by byl nepostihl ten krutý boj v duši její.

On jakživ zvykl vše provésti, čeho se mu kdy zachtělo, a nemohl pochopiti, jak může Dorotka hned laskavě, hned zase odmítavě se k němu chovati.

„Tys podivně děvče,“ začal cestou. „Letíš z kostela mi v ústřety a sotva vyjdeme spolu několik kroků, mlčíš a děláš, jako bys mne neznala. Co z toho mohu souditi? Či mi nevěříš? Ba arci, já ještě ani slůvkem ti neřekl, jak tě mám ze srdce rád. Vždy jsem myslel, že mi to musíš na očích viděti, nevzpomněl jsem, že ty do nich nehleďš.“

Dorotka jako okouzlena naslouchala, tak k ní nikdo ještě nepromluvil. Ji byla taková řeč cizí, ani matka jí nikdy neřekla, že by jí měla ze všech lidí nejraději a nyní to slyšela od Petříka. Má tomu uvěřiti? Kdo nezkušené poradí?

Petřík hovořil ustavičně, Dorotka ke všemu mlčela. V Závřší byli již skorem všichni doma, když náš párek se vracel k vesnici. Jen sudičky, které nesejí, aniž žnou, aniž shromažďují do stodol, ale jdou hned k hotovému, nakukovaly, kde se co hýbe.

Nemajíce starostí, sháněly klep pro dnešní večer a ztřešší den, by ušla jim lépe dlouhá chvíle na lavici v hospodě. Tabáčnice byla taková sudička, u ní vycházel denní lístek všech ať již pravdivých či lživých událostí v Závřší. Jak jazýček v ústech jejich zamlaskl, když z daleka Petříka s Dorotkou shledla! Rukou zastínila si palčivé polední slunce, aby lépe dohlédnouti mohla.

„Tak vida, Rozhoňová myslí, že má holku svatou a zatím ona jako každá jiná. Petrovi se nedivím, ten je hoch bohatý, sáhne, po čem se mu zachce, ale holka by měla uvážít, že to nemožné, kam se to jen děře. Však on jí nadarmo nenesl tenkrátě trávu do olšin! Inu, to je svět, dělá se to jako nevinátka a zatím, Pán Bůh mně chraň, abych jí neublížila, ale tohle, jak vidím, je už jistota.“ Za bručení a posuzování zalezla babice do své boudy.

Tak byla Dorotka souzena a odsouzena, než se čeho nadála. „Šídlo se v pytli schovat nedá,“ praví staré přísloví a zde se to osvědčilo.

Rozhoňová nedočkavě již vykukovala, že děvče dlouho se nevraeí z kostela.

Petrík došel s Dorotkou ke statku, kývl hlavou a vešel tam.

Dorotka samotna stoupala k níže ležící matčině chaloupce. Na prahu ji matka očekávala.

„Ty, dítě, dlouho nejdeš, kde pak jsi byla jen? Všichni již jsou dávno zpět a jenom tys tam ještě zůstala.“ Tak vítala matka dceru.

„Nezlobte se, matičko — já se modlila až již všichni odešli.“

Matka omluv dceřiných valně si nepovšimla, měla starost jako pečlivá Marta o stůl a tak uvítavši děvče, odběhla ke své práci.

Dorotka se svlékala, ukládala matčinu sukni pečlivě do truhly a při tom vyprávěla celá rozradostněna, jak krásné to bylo dnes v kostele.

Matka mile tím dojata, pravila: „Tys byla dnes zvláště pobožnou; jestli pak jsi se také za mne otčenášek pomodlila?“

Otázka ta přivedla Dorotku do velikých rozpaků. Proč se dnes matka tak táže? Vždy se za ni modlívá — dnes jen prosbu k Rodičce Boží za svou ochranu vysílala, na otčenášek za matku zapomněla a hle, již tu trest v zápětí. „To přece víte, že se vždycky za vás, matičko, modlím,“ odpovídala uzardělá dcera. Vyhybavou tuto odpověď pronesla proto, že lhát nechtěla — tanul jí pojednou na mysli zdvižený prst sv. Jana. Matka se dále neptala; dala na stůl oběd, aby se déle nezdržovala, a pojedly.

Dorotka jisti nemohla — matka posluhujíc příbuzné a odcházejíc často ke plotně, si toho nevšimla. Po jídle vyšlo děvče před chaloupku, usedlo na patník a rozevřelo modlitby. Chtěla nahraditi, čeho v kostele zameškala. Modlila se za matičku. Napadlo jí teď, jak málo dnes byla nábožnou. Všecky její myšlenky točily se jen kolem Petříka a všecky její prosby ku svaté Panně končily slovy „ustrň se nade mnou“. To jí bolelo.

Musila si říci, že něco před matkou skrývá, co by ona jistě neschvalovala. Nikdy před tím tak nebyvalo.

Ublížil-li jí kdo neb přihodilo-li se něco jiného, stěžovala sobě matce a ta ji pak těšila, vypravujíc jí své přestálé utrpení, z něhož jí Pán vždy milostivě vytrhl a osvobodil. Rozplynul se pak obyčejně při tom porovnání její bol jako bublina z mydla, když se jí větérek dotkne, dívka se upokojila.

Dnes nemohla ani matce říci, jak pyšné dcerky ze statku starodávní její sukni zhaněly — odpustila jim to, odpustila pro Petříka. Cítila snad, že i ona bude potřebovat jednou jejich odpuštění a chtěla tak v srdci svém uložit si zásluhu o ně? Kdož to může vědět?

Nepostihnutelné jsou mnohdy skutky naše a třeba nevědomky, netušeně strádáme dobré skutky, těžice v dobách trudných z toho zřídla, plného lásky — z poctivého srdce.

A poctivé bylo ještě to srdce i duše Dorotčina.

Netušila ubohá, jak nad nevinností její vznášel se dravec, čekaje jen, aby ji spáry svými zachytil. V nezkušeném srdci jejím rozvila se láska, jako ten něžný kvítek na jaře, zvláště žovaný bublavým potůčkem ve stínu olšin, ona se neptala, kde se tu vzala a kam se poděje, jako ten kvítek se neptá, kdo jej tam zasadil, ani kdo jej snad utrhne.

Kéž by se byla matce svěřila! Zkušená žena ta byla by jistě moudrou radou svou posvítla na nebezpečnou cestu, kam zaměřilo nezkušené děvče. Matka byla by varovala Dorotku před bludičkou, která svádí bloudící do propasti bezedné tůně a bahna, byla by i život nasadila, aby odvrátila ji od jisté záhuby.

Ale Dorotka se o ničem nezmínila. Tušila dobře, že by starostlivá matka nelitostně sáhla po pokladu jejího srdce a odhodila jej daleko, jako pro ni zcela bezcennou tretku. Stala se vůči té nejpoctivější duši, kterou měla na světě, nedůvěřivou. Jakási lehkověrnost ovládala ji, počala se opírat o Petříka, myslíc, však on vše uspořádá a k cíli přivede.

Mimo tabáčníci shlédly vracející se párek také sestry Petříkovy. Ačkoliv se jinak o nenáviděného bratra nestaraly, bylo jim dnes vítanou příležitostí, aby, jak zpočátku se usnesly, jemu mrzutost způsobily.

První přichylnost Petříkova k Dorotce byla jim také známa, ale dnes stávala se opravdovější a ujednáno, matku, hrdou selku Dudkovic, na celou věc upozorniti.

Příležitost se v brzku naskytlá. Matka chystala dcerám nové překvapení, pořídila jim, aby otec nevěděl, ještě jedny nové šaty na pěknou hodinku k tanci.

Když bylo po obědě a mužové ku hře v karty zasedli, tu jako na umluvené znamení zvedly se ženštiny a šly na komoru. Selka ukazovala hostům zásoby potravin, dále výbavu peřin, kanafasu a prádla, až konečně došlo na šaty. Jako náhodou otevřela velikou šatní skříň a hned z kraje zavěšený byly bílé šaty, zdobené červenými stuhami a plné pestrých knoflíků.

Děvčata radostí vzkřikla a padla matce kolem krku.

Ta se bránila a slzy radosti jí při tom kanuly po tváři. To se jí to dnes povedlo.

Šaty musily na světlo, jedna teta chválí dobrou látku, druhá pěkný střih, třetí okrasy a stužky, čtvrtá šírku a bohatost, selka se jen usmívá, dovedla to, je to její čin a obdiv náleží především jí.

Nejstarší dcera Marjánka použila pohnutí matčina, aby se na Petříkovi svezla.

„Jak jste dobrá, naše maminko, a já vás za to musím zarmoutiti. Zamlčeti to nechci, abyste, až se to dozvíte od cizích, neřekla, že jsme vám to tajily.“

Všechny naslouchaly udivené, kam Marjánka míří a selka byla již úzkostí celá strnulá.

„Jen se tak nelekejte, ještě není zle, ale mohlo by to časem býti. Já myslím s našim Petříkem. To nevíte, že on si začíná nadcházet Rozhoňovic Dorotku?“

Do selky jako když z čista jasna blesk uhodí.

„Můj ty Spasiteli! Co na mne čeká, to jsou pěkné noviny,“ začala bédovati. „Já to věděla. Ten kluk nemá nic dobrého v sobě, ale tím vším je otec vinen, on si na něm tolik zakládá. Teď to má.“

Kmotry, tety chlácholily, selka naříkala — děvčata jí to přála.

„Vidíte, maminko, jaký je ten váš mazánek. Přivede vám na statek žebračku a my budeme muset dělati u ní snad ještě děvečky. Čím pak nás vyplatí a bez peněz kdo si nás vezme?“

Selka stála udivena. „I toho, děti, Bůh chraň! Toho nedopustím. Než něco takového, to musí dáti tatík statek raději Marjance, kluka vypráská, ať se pak stěhuje k Rozhoňovům anebo chodí světem, na tom nám nesejde.“

Tak a podobně se hovořilo v komoře. Tety, ačkoliv Dorotku neznaly, přece hned na ni všecku vinu svalovaly. Holka ho láká, ona chce z baráku do statku, to je celá věc, on as chudák, dobrák se dá bulíkovati.

„Jen mu pořádně vycinkejte doopravdy a on toho nechá. Takových případů máte v každé vesnici — to není nic nového.“

Rozhodnuto a vyjednáno.

Selka šla z komory do síně.

V síni zavolala děvečku a nařídila jí, aby našla Petříka a poslala ho do komory.

Petrík nebyl daleko. V stáji byla cizí chasa a on se bavil mezi ní. Zakabonil se, když jej děvečka volala, po cestě si však vzpomněl, že mu matka chystá nějakou desítku na posvícenskou útratu a proto stoupal rozveselen ke komoře. Otevřev dvěře, zastavil se, bylať matka v důvěrném hovoru se starou kmotrou a Petřík znaje matku, že mu jenom po straně podstrkuje, chtěl se vzdáliti.

Matka se při vrznutí dveří ohlédla a mrzutě prohodila: „Pojď jen dál, mám s tebou co jednati!“

Hlas matčin Petříka zarazil, byla k němu vždy laskavá a dnes pojednou je všecka změněna. Co se asi stalo? Pověděl snad čeledín na něho, že přede dnem odnesli k židovce

korec pšenice, aby bylo na posvícenské pivo? To nebude státi ani za luňáci vejce, matce se to nějak vylže, hůře by bylo, kdyby se to dozvěděl otec. Pokorně přistoupil Petřík k matce jako hříšník.

Selka se zaškaredila, jak jen mohla a spustila: „Tys mi pěkný selský synek, zahazuješ se mi s takovou žebračkou. Myslíš, že já ji sem přijmu pod střechem — to se mylíš. Do mé smrti sem ani ty ani ona nevstoupí a statek bude Marjánčin, rozumíš!“

Kmotra začala rozduřenou selku chlácholit. „Teto, jen se tak neztebe, kdož ví, jestli je to všecko pravda, lidi mnoho mluví, dejte také jemu slovo promluvit.“

„I co mi do lidí, kdyby mi to neřekly naše holky, já bych jinému nevěřila,“ odpovídá selka.

Petrík jen poslouchal. „Tak sestry na něho matku nasadily“, pomýšlel, „všecko jen proti mně, počkejte, já vám to neodpustím.“

Úst však neotevřel. Byl povahy drsné a netečné, nechal matku hubovati a v duchu si myslil: „však já přece činiti budu dle svého.“

Selka myslila, že Petřík bude zapíratí aneb se omlouvati. Jeho mlčení jí pomátlo. „Co tu stojíš, jako kdyby se tě to netýkalo?“ dorážela na něho matka.

„Co mám říkatí — když posloucháte sestry, tak si je poslouchejte,“ obrátil se, bouchnul dveřmi a odešel.

Selka se dívala na kmotru, co té vzdorovitosti říká; ta se usmívala a radila jí, aby se nezlabila, že to chlapci pořádně řekla, „teď on ví, na čem je a uvidíte, že toho zanechá. Mladý člověk je mladý člověk, leccos mu napadne a hnedle zase zapomene.“

„Však já mu to nahradím, paličákovi, zrovna mu nic nedám k muzice, aby věděl, ať si odbude posvícení jak chce. Jsem přece matka, domluvit mu musím, když je toho potřeba, vidíte, kmotra?“

„Ba, ba, to ho nejlépe potrestáte — však on vás večer nalezne,“ těšila kmotra selku.

Obě nevěděly, že má Petřík peníze od židovky za pšenici už dávno v kapse.

Celé odpoledne se synek matce ani neukázal. Převlékl se do nové vyšivané košile, kterou mu schválně byla koupila, ale ukázati se v ní, jak mu sluší, nepřišel.

To selku bolelo, desítku v kapsáři pro něho připravená jí také tlačila, čekala však až do soumraku — Petřík nešel. Poslala proto děvečku do hospody na zvědy.

Ta přišla s vyřízenou, že Petřík pije a zpívá co může, stále stojí před muzikanty a hází jim dvacetníky, ale netančí. Dorotku tam také nikde neviděla.

Všecko jednání synovo matku polekalo. Snad mu krivdila. Její opičí láska k němu se počala opět tlačiti do popředí.

Vyšla na zápraží a zavolala kočího. Tajně strčila mu desítku do ruky a poslala ho s ní do hospody.

„Dej to chlapci, on si nevezal peníze, a já nechci, aby ho hostinský napsal na tabulku, rozumíš!“

Oráč se dostal až ke stolu muzikantů. Zatáhl lehce Petříka za rukáv a chtěl jej odvésti stranou, aby mu matčin vzkaz vyřídil a peníze odevzdal.

Rozjařený Petřík se však nechtěl hnouti a dorážel na oráče, má-li mu co říci, aby mu to řekl veřejně.

„Není to konečně nic, proč bych to tajil,“ pomyslíl si tento a pověděl, co mu matka posílá a vzkazuje.

To bylo pro Petříka jako když píchne mezi vosy.

„Sem peníze!“ — vykřikl, a sotva že čeledín desítku mu dal, litla muzikantům do cimbálu.

„Tu máte od selky Dudkovic a teď hrajte až se bude celá hospoda trásti: ‚Sedlák, sedlák, ještě jednou sedlák, jest velký pán.‘“

Muzikanti spustili a kolem stojící hoši hleděli v udivení na Petříka. Měli také peníze, ale tak platiti, to se jim přece nezdálo. Nikdo se neodvážil zpitého mladíka rušiti. Zlost z něho jen sršela a dlouhé jeho ruce se klátily, jak by každého z hostince vyhoditi chtěli.

Petříkovi stoupala krev do hlavy.

„Co, žebrotu jí vyčítati? Ať jest, jak jest, já jí ublížiti nedám,“ soutil.

Na to si zanotoval:

„Jen se mi, má milá, dobře chovej“ a chasa tančila vesele podle písně, kterou on předzpěvoval a hudebníci po něm hráli.

Štěstí, že Dorotka v hospodě nebyla. Popuzený Petřík by byl jistě nějakou hloupost vyvedl. Ona do hospody nešla, až druhý den. Dva dni za sebou to by byla matka nestrpěla.

„Máš toho dost o pěknou hodinku, ničeho nezmeškáš,“ říkávala jí.

Petřík láteril celou noc, až pak k ránu umdlený usedl a usnul. V hospodě si ho dále nevšímali. Vždyť není nouze o opilce v ten čas; kdo pak se stará o to, co žvaní, — mluvív z něho beztoho jen pivo.

Tak soudila většina lidí. Jinak ale sudičky, babice kolem taneční síně na lavicích sedící. Byla mezi nimi tabáčnice a ta za tepla jim vyprávěla, co po poledni shlédla a že bezpochyby Petřík, byv za to doma plisněn, na zlost asi pije. Povídaley si to ze začátku jen šeptem, ale ve chvílce již to šlo co novinka veledůležitá rychle kolem od úst k ústům.

Jen osoby, které tím nejvíce trpěly, Rozhoňová a její Dorotka nevěděly, že jsou na přetřesu při dnešním posezení sudiček v tančírně. Tak to bývá, lidé všelicos si povídají, ale před tím, koho se to týká, obyčejně se věc tají.

Kdyby byla Dorotka věděla, co se mezi selkou a Petříkem stalo aneb co babice v hospodě si vyprávějí, jistě by byla o pěkné hodince tam nešla. Tak nic zlého netušíc, oblékla se v pondělí do jednoduchých svých šatů a přišla k tanci mezi druhá děvčata.

Sotva vkročila do tančírny, nastalo na lavici mezi babami veliké pohnutí. Jedna se dívala na druhou a šeptala jí: „Už je tady, to je dost. — když ji máma chystá do statku, že ji přece pro ženicha lépe neustrojila,“ tak a podobně jízlivé babice brousily na ubohé Dorotce jedovaté své jazýčky.

Prosta všech předsudků vešla Dorotka do síně. Nepozvedla ani oči a skromně se tlačila za ostatní děvčata do odlehleho koutku.

Petřík již ji zahlédl z okna, když šla kolem. Stál mezi dveřmi přístěnku, když vcházela a spěchal rovně k ní, jak se zastavila. Stala se v něm od výstupu s matkou veliká změna. Zpurnost a tvrdost jeho vystoupila na povrch; nemohl pochopiti, jak matka se může opovážiti brojiti proti děvčeti, které se mu líbí. Jakási neústupnost zaujala celou jeho duši.

„Ať se na mne celý svět žene, já nepopustím a nepopustím, třeba mě utloukli.“

Tak si stále opakoval a připravoval se k boji.

„Dlouho nejdeš, Dorotko, čekám zde již od včerejška na tebe,“ oslovil děvče. „Pojď k tanci.“

A muzikantům zvolal: „Zahrajte mi: ‚Truc na truc někomu.‘“

Muzikanti spustili a jako jestřáb s uchvácenou holubicí, letěl Petřík s Dorotkou do kola. Babice se zachechtaly.

„Ten ji má rád, hleďte. Inu, Bože, což pak nemůže také taková holka chudá přijít ke štěstí? Vždyť je hodná, pracovat také umí a peníze nejsou také vždy všecko,“ rozumovaly sudičky po svém způsobu dále.

Pojednou jim bylo, jakoby se bály Dorotce slovem ukrivdit, viděly, jak oči Petříkovi jiskří, a věděly dobře, že, kdyby co nekalého zaslechl, jistě by některé z nich hubu rozbil.

Sestry Petříkovy, jakmile zpozorovaly, že se jednáním bratrovým matka popudila, usnesly se okamžitě z toho těžiti. Stálo to za to, namáhati se trochu, vždyť tu běželo o statek, z něhož měl býti Petřík vyděděn. Rozdělily se ve dva tábory.

Nejstarší, jménem Marie, již by statek připadl, nesměla si rodiče rozhněvati, a proto postavila se proti bratrovi, druhé dvě vzaly v ochranu Petříka i Dorotku.

Zatím co Petřík tak okázale Dorotku v hospodě vytácel, vytratila se Marie z hospody a běžela domů, aby matku o tom zpravila.

Selka uražena nad míru ustanovila se na tom, že jedním rázem celé věci přítrž učiní.

Ve světnici hráli mužští v karty a notně při tom pili. Je posvěcení jednou do roka, proč by si hospodář s hostmi nepopřál? Dudek byl silný, statný muž a také pivem nikdy nepohrdl; tím méně dnes.

Selka jej zastala již podnapilého, když jej volala ven, aby mu chování Petříkovo v hospodě sdělila. Sedlák byl jinak povahy mírné, hleděl si svého a málo se o děti staral; chtěla-li však selka někdy něco provést, popudila jej tou měrou, že pak jednal beze vši rozvahy, vždy dle jejího návodu. Co selka muži namluvila, nevíme, neb se nikdy s tím nikomu nesvěřila, muselo to býti ale něco neobyčejného, neb oči se mu začaly kouletí a krev hnala se proudem do hlavy. Vešel ještě k hostům, žádaje je, aby maličko měli strpení, že se hnedle vrátí, sejmul se hřebíku sváteční kabát, vzal čepici a jaksi statně vykročil ze statku. Začalo se stmívatí.

V hospodě ještě nerozsvěcovali. Dorotka stála u sester Petříkových, které byly dnes jako vyměněny. Rozplývaly se k ní líbezností, a ubohé, nezkušené děvče bylo tak šťastné, jako když je na kraji v nebi. Stále jí říkaly: „Nic se Dorotko neboj, my vás neopustíme.“

Holka jim věřila a neuvažovala, zda myslí s ní tak upřímně či mluví-li, jak lid říká, jen z plíc. Sdílnost mladších sester Petříka těšila, měl Dorotku teď rád, a každého, kdo se k ní vlídně choval, pojímal ve svou lásku. Čeho sestřám nikdy nenabízel, to učinil dnes, vedl je s Dorotkou k bábě, která v siní cukroví prodávala, a koupil každé z nich plný šátek marcipánu. Dorotka si ničeho vybrati nechtěla. Nad tím Petřík podrážděn, popadl velké perníkové srdce s nápisem „z lásky“ a vnutil je Dorotce. S ostýcháním a na domluvu sester přijala Dorotka ten dárek, a že muzikanti opět spustili skočnou, vraceli se všichni spěšně do tančírny.

Dorotka dala si uschovati dárek jedné z babic, sedících na lavici, a šla celá šťastná s Petříkem do kola. Byla šťastna. Tak šťastna, že zdál se jí celý svět ničím a ona by byla si přála v rukou Petříkových odletět v zcela jiný svět, kde ani selských statkův ani chudých domkův není, kde nerozeznávají ani urozenost od chudoby, jako sukni z látky bavlněné dělí od hedbávné. Dlouho však to její štěstí nemělo trvání.

Dudek vyšed ze stavení zastavil se. Mozolovitou dlaní přešel si tvář. Zdálo se mu, že líce jeho hoří. Byl to hněv, či bylo to pivo, které mu tak zatápělo? Asi obojí. Nerozmýšlel se dlouho a stoupal pyšně v sebevědomí k hospodě.

Jak víme, bylo pološero jak v podzimním dnu. Došel. Zastavil se na prahu tančírny a musil se chvíli rozhlížeti, než Petříka v kole rozeznal. Sotva jej zahlédl, sledoval ho očima plnými zlosti, až se Petřík v tanci k němu přitočil — tu skočiv po něm, pádnou rukou svojí vytrhl ho z kola.

Muzikanti ho spatřili, jak na dané znamení hned umkli. Oči všech obrátily se ve stranu, kde sedlák stál. Nastalé ticho zdálo se vybízeti sedláka, aby věc okázale provedl. Hněvivě hleděl na Petříka a tento opět na otce — nevěděl v té chvíli zaražený Petřík, co se s ním děje a proč otec jej v tanci ruší.

Sevřel tím pevněji Dorotku v náruč, cítě, že výstupem ustrašena hledí se mu z rukou vymknouti.

„Jen zůstaň, žebroto,“ spustil sedlák, „ať slyšíš, že pro tebe vrata ve statku Dudkově nestavěli, rozumíš; a ty holobrádku, když nevíš, jakou nevěstu si máš hledat, povím ti, žes nezkušeným klukem, kterému co jsem živ, statek nedám. Teď to víš!“

Petřík za té řeči zčervenal jako kohout. Před ním nadati Dorotce žebroty a jemu kluků, toť neslýcháno.

Nezdržel se, aby za veřejné pohanění otci neodpověděl.

„Nechte si svůj statek, vezměte si jej třeba s sebou do hrobu, nikdy jsem se vás o něj neprosil; přísahám před Bohem a zde před všemi lidmi, že žádnou jinou nepojmu za manželku nežli zde Dorotku.“

Při těchto slovech pozdvihl dva prsty k nebi. Tak zpurně odpovídal otci. Ženštiny na lavicích se začaly křižovat, a Dorotka se Petříkovi hleděla vykroutití, aby mohla utéci.

„Pusť tu ještěrku,“ rozkřikl se sedlák; „anebo s tebou i s ní dvěře vyrazím!“

A již chápal se Dorotky, aby hrozbu svoji uskutečnil. Chytil jí za rameno a dával jí těžkou rukou políčky, jakoby ubohé děvče všeho toho, co se dělo, vinno bylo.

Proud krve vytryskl děvčeti z úst, přemožena neblahými dojmy, otřesena v nitru svém, bez vlády klesla k zemi.

Sousedé vstávali od stolů, aby se přesvědčili, oč vlastně běží. Nevýslovná zlost pojala Petříka, tak že již napřahoval pravici, aby otce udeřil; na štěstí jeden ze sousedů synovu ruku zachytil. Tento zjev tak působil na sedláka, že s kletbou na jazyku počal se káceti. Sousedé jej zachytili. Kolem něho utvořen kruh a soucitné ženy volaly:

„Zabil ho, zabil ho.“

Za nedlouho vynášeli dva polomrtvé z hospody, dívku k chaloupce Rozhoňové a sedláka ke statku.

Dudek dýchal těžce, chvílemi otevřel oči a jediná slova, která se mu z prsou vydrala, byla: „To mi chtěl udělati můj syn, můj jediný syn.“

Že sám chybil, toho nedoznal.

Tak podléhá člověk vychovaný bez jemnějšího citu okamžitým návalům nezřízené vášně, zapomíná na všechna příkázání Boží i lidská. Rozmazlený, vyhýčkaný jedináček, dědic veškerého jmění, neleká se hlasu svědomí a zdvihá ruku proti otci . . .

A otec dovoľoval dříve jedináčkovi vše — nyní pouzen nerozvážně jednal a tím syna svého v divou vášň vehnal.

Selka doma neměla ani zdání, jak nerozmysleně jednala, když muze k tomu měla, aby holku veřejně pohaněl a tak Petříka od ní odvrátil.

Znala pramálo vzdorovitost Petříkovu, která odporem jen ještě více vzrůstala. Nevěděla, že by mírností synka dále dovedla, než takto.

Její zděšení nelze si představit, když jí muze polomrtvého do stavení přinesli. Padala ze mdloby do mdloby a nechtěla tomu ani věřiti, že se mohl Petřík tak zapomenout, jak jí svědci vyprávěli.

Hosté se po smutné této události vypravovali k domovu, zanechavše zarmoucenou selku o samotě s churavým mužem.

Petřík brzy poznal, jak chybil, ale nebylo už pomoci. Pádil jako šílený přes celou ves a pustil se, ani nevěda, kam jej oči nesou, z vesnice ven.

Když rolník Dorotku uhodil a ona polomrtvá k zemi se kácěla, ujaly se jí ženy. Dosti dlouho to trvalo, nežli se před hospodou, kde ji omývaly potřísněnou krví, ze své mdloby probrala. Duše její nemohla to nijak pojmouti.

Což byla vina její tak veliká, že zasloužila sobě tak velikého pohanění? Ani světoběžníci, kdyby přišla, nikdo ve tvář neuhodí a jí, poctivému domácímu děvčeti, se tak stalo. Neznala arciť mocnost té zášti, jaká v sedláku vřela; chtěl a musel ji zhanobit přede všemi, aby jí Petříkovi zošklivil. Bledá na smrt prosíc ženy, aby jí opustily, by matka se nepoděsila, potácěla se k chaloupce.

V hospodě hráli a bavili se dále — jako by se nebylo nic stalo. Což komu po tom, že sedlák Dorotku zranil, je to nebolí a k vůli někomu jinému si dáti posvícení pokazit — to by tak stálo za to. Mládež za hluku a tance hnedle na celý smutný děj zapomněla.

Jen babice, sudičky a klevetnice na lavici si povídaly: „Vidíte, jak Pán Bůh peče oplatky — sedlák býval také na svého tátu hrubý a neurvalý, ani mu chasa nesměla kousek dříví rozštípati — ať si ho jen sám dědek naštipá,“ říkával, „beztoho celý den lenoší — chasu mám pro sebe a ne pro tátu, nemáte-li práci, hned vám nějakou najdu.“

Tak vyprávěly zkazky z dávných dob a zcela pravdivé — bylť sedlák takový. Bába, která měla Dorotčin dárek

od Petříka v opatrování, nevěděla teď, co s tím srdcem z perníku počítí, když viděla, že holky Dudkovic se chystají také k domovu — odevzdala jim je s prosbou, aby Dorotce je dodaly.

Když se Dorotka s velikou námahou k rodné chaloupce dovlékla, zastavila se. Nechtělo se jí ani vejítí. Nevýslovná úzkost sevřela jí pojednou ustrašené srdce její a probouzející se vědomí činilo jí prudké výčitky, proč už dávno se své dobré matce se vším nesvěřila.

Zasedla u prahu domku a čekala, až srdce rozbourené se utiší, chtěla pak vejítí a srovnávala myšlenky své, by matce vše dle pravdy vypověděti mohla.

Matka s ní nikdy do hospody nešla. Dovolila-li kdy Dorotce, že tam smí jítí, dávala jí naučení, jak se má chovati, a byla jista, že děvče tak učiní.

Ve světnici ještě světlo na kahánku kmitalo mdlým plaménkem; matka, ač již ulehla, dosud nespala. V tichu noci slyšela dobře blížící se kroky k chaloupce — usedla na chudické své lože a naslouchala, co se venku děje.

Dorotka doufajíc, že odpočinkem venku se osvěží, do světničky nevěšla.

Matka v nejistotě, kdo asi usedl na prahu stavení, vstala a pootevřevši domovní dvěře, tázala se dcery, proč že nejde jako obyčejně si ulehnutí.

Při slovech matčiných se Dorotka zachvěla, nevzpomněla hned, že starostlivé matičce její bude nápadno, proč otálí. Nenapadlo jí, že matka vstane a očekávati ji bude jako soudce u dveří.

Nevýslovná lítost pojala teď Dorotku. Vzchopila se a s hořkým pláčem vrhla se k matčiným nohám, celujíc ty kostnaté údy svoji rodičky.

Matka ustrašeně se dívá, co děvče dělá, podivný nepokoj projel tu vyschlou její hruď a nevýslovná tíseň lehla na její prsa. Tušila, že se s Dorotkou něco neobyčejného stalo. Dojata bolem děvčete, promluvila k ní laskavě: „Co se ti stalo, děvčečko? Kdo ti ublížil?“

Děvče stále více vzlykalo a trvalo to dobré půl hodiny, nežli se tak dalece utišilo, že mohlo naléztí slov, aby souvisle matce vše vypovědělo.

Ve velkém udivení poslouchala Rozhoňová, posadivši se na své posteli, vše, co jí Dorotka sdělovala. Stará její hlava nemohla to vše ani najednou pojmouti. Když ke konci Dorotka i přísahu Petříkovu přede všemi učiněnou opakovala, náhle s mladistvou rychlostí vyskočila z postele. Stála před děvčetem. „Tys mu snad uvěřila, Dorotko?“ to byla jediná otázka její k dceři.

„Ba uvěřila, maminko,“ ozvala se tato přesvědčivě.

Výkřik zděšení vydral se Rozhoňové z úst. Více nepromluvila. Více nelehla na lože, ani Dorotka neulehla a ranní slunce zastalo je, jak dvě sochy, sedící bez pohnutí. Rozhoňová vstala, oblékla se a vařila jako obyčejně polévku k snídani.

Dorotka zůstala nepohnutě v koutku přikrčena sedět na matčině lůžku. Kam se děl pojednou klid z této chudé světničky? Matka i dcera jsou jak němé, tají jedna před druhou ten veliký bol duše své.

Tak uplynulo několik dnů. Vlas Rozhoňové zbělel v tom čase jako len a jindy červené tváře Dorotčiny zaměnila takřka vosková bledost. Její čerstvost zaměněna zmalátnělostí a svěží její tělo vadlo, chřadlo jak zlomený květ.

Nadešly vánoce. Každý se těšil na ten radostný den, kdy v celém světě křesťanském oslavujeme památku narození Páně. Venku leží hojně sněhu — velebné ticho vládne v přírodě — takové ticho, jaké je nutné, aby v nekonečnost zněly ty velebné, jásavé zpěvy vánoční.

Celý advent před tím chodila churavá Dorotka pilně do vzdáleného kostela. Tam bylo to jediné místo, kde nalézala pro svoji bolně dotknutou duši klid.

Kdykoli zaslechla v písni slova: „Co nelze mysliti, Bůh může činiti —“ vždy zdálo se jí, že to hlas anděla, který útěchu vlévá v bolné srdce její. Doufala, že Petřík se objeví, aby smyl s ní hanbu její, nevinně na ni vrženou, že přijde, aby dle přísahy své vedl ji k oltáři.

Doufala, doufala, ale marně. Od osudného posvícenského večera jej nikdo nespatriil.

Petřík zmizel a sedlák ve statku od svatohavelského posvícení chřadl. O vánocích zamhouřil své utrápené oči na vždy. Před smrtí Petříkovi odpustil, statek však odkázal selce, aby dle své vůle jej komu chce z dětí zadala.

Petřík se ani, když otce pochovávali, nedostavil; nevěděli o něm, ač se selka na všech stranách sháněla.

Rozhoňová svůdníka nečekala, znala lidi lépe, nežli její dcera a věděla, že Petřík dávno již jinde nějaké dívce snad hory a doly slibuje.

Dorotka chřadla očividně, matka počala se o ni obávat a umínila si, že ji po svátcích odvede k vzdálené své příbuzné, aby tak nemajíc místa svého neštěstí před očima, snáze zapomněla a se zotavila.

Dorotka byla k tomu ochotna. O štědrý den nepojedla ničeho a večer se chystala na půlnoční do kostela. Matka jí nezbraňovala. Přicházelať obyčejně z kostela osvěžena.

Té noci foukal vítr ledově, ale chatrně oblečená Dorotka, k tomu již churavá, nedbala toho. S nevýslovnou touhou spěchala tam k tomu milostnému obrazu Rodičky Boží.

Jako zničená hřišnice vrhla se před stupně oltáře a vroucně se modlila za svého svůdníka. Neprosila svatou Pannu ani za jeho návrat, ani za své zdraví, ale prosila za odpustění své viny, kterou celou na svá ubohá bedra přejímala.

Veselé písně vánoční rozezvučely se velebným chrámem. Oltář hojně osvětlen zářil krásou nadpozemskou, vždyť zdálo se jí, že svatá Panna usmívatě shlíží s hůry na ni a milostivý synáček že žehná jí opuštěné.

Neplakala. Jakási nikdy před tím nepocitěná volnost umístila se v duši její a hlas jasný vycházel z hrdla jejího, když s nábožnými pěla: „Vítej, milý Jesu Kriste — jenž se vtělil v Panně čisté — aby naše viny — jsa sám bez poskvrny — obmyl a shladil.“ Jak těžký balvan spadla s ní pojednou tíha všeliká. Zdálo se jí, že ani zima není a v nábožném modlení, na zemi klečíc, vytrvala, až ukončena mše svatá na úsvitě.

Lid se rozcházel. Dorotka si pojednou vzpomněla, že musí domů, aby matka také třem msím svatým na Hod Boží mohla býti přítomna. Vydala se na zpáteční cestu. Jakkoli se dosti nutila, dnes nějak nohy jí sloužit nechtěly. Dovlékla se ztěží domů.

Matka již na ni čekala. Po snídani vydala se Rozhoňová na cestu.

Dorotka celá znavená usedla vedle lože a než se nadála, hluboký spánek sklížil víčka její. Ve snu slyšela ozvěnu: „aby naše viny — sám jsa bez poskvrny — obmyl a shladil.“ Churavost, daleká cesta a tuhá zima účinkovaly tak na porušené zdraví ubohé Dorotky, že matka, když vrátila se k poledni z kostela, zastala děvče v horečce.

Dorotka viděla stále v pobouřené mysli své zlého sedláka, jak jí srdce z těla rve. Zase zdálo se jí, že sýček houká a Petřík se za oknem šklebí jak nestvůra ohyzdná.

Polekaná Rozhoňová nevěděla si rady. Došla k sousedce, aby zavolala lékaře. Nemoc Dorotčina byla povážlivá. Hrozné dojmy rozrušily slabé tělo její tou měrou, že o jakémkoliv uzdravení lékař pochyboval.

Smutně přijímala stará matka ránu za ránu z ruky milostivého Boha. Nereptala. Odevzdaně do svaté vůle jeho vše snášela, co jí byl dle nevyzpytatelné moudrosti své uložil.

Nemoc děvčete se protáhla — vadla, chřadla a hynula jako ten kvítek, který necitelná ruka od živoucího stonku odtrhla, aby ho ve chvílce pomačkaný odhodila.

Stonek zbaven okras, potůček bublá dále, rosa nebeská vlaščí kvítek odhozený, ale není pomoci, vadne, vadne pomalu, ale vadne a zhyne jistě. Tak bylo i s Dorotkou.

Matka její stála při ní stejnou láskou jako jindy, pečlivě ji opatrovala, vše porídila, co svědomitý lékař nařizoval, nebylo však pro dítě její více pomoci.

„Může to trvati sice ještě nějaký čas, ale živa nebude,“ tak řekl lékař matce při poslední návštěvě.

Dorotka zdála se býti netečnou. Jedinou touhou její bylo, kdyby ještě jednou mohla viděti Petříka. Nechtěla mu činiti žádné výčitky; chtěla mu jen říci, že odchází usmířena, že rozvazuje jeho přísahu a odpouští mu.

Však Petříka pro ni více nebylo. Nezeptal se po ní — nedal o sobě ničeho věděti. Tak aspoň mysliili lidé. Něco jiného ale věděla Dušková, která od cestujících kramářů se dozvěděla, že Petřík přijal v jednom vzdáleném místě ve velkém statku místo čeledína. Nemeškala po těch lidech vzkázati, aby se jen domů vrátil, že vše zapomenuto a výhrůžku stran statku že nebrala také doopravdy.

Petřík se vrátil. Lidé jej vítali jako starého známého a nikdo se ani slovem minulosti nedotekl. Netrvalo to dlouho a starosvatí obcházeli statek, nabízejíce nevěsty s mnoha tisíci . . .

Matka nutila, sestry prosily — starosvat chválil a tak to netrvalo ani čtvrt roku a Petřík si jel do sousedství pro nevěstu.

Bylo časně z rána, svatebčané vracejí se z veselí a proti nim jede jednosprážní vůz. Černá jednoduchá rakev jest na něm a za ní shrbená, růženec v ruce, kráčí celá zdrcená stará Rozhoňová. Veze dceru svoji k odpočinku tam ke kostelíčku Rodičky Boží.

Ženich laškuje s nevěstou, pojednou však sebou trhne. Zatrásla se v něm černá duše jeho. Poznává, koho kolem vezou.

Svatebčané zastaví, slézají s vozů a smeknuvše, hledí soucitně za míjejícím je vozem a starou Rozhoňovou.

„Ubohá žena, Bůh ji potěš!“

Netrvá ale dojem ten dlouho a svatebníci již vesele opět odjíždějí k Závrsí. Co jim po staré ženě a jejím bolu — dnes je den radosti a ne den smutku pro ně.

U Dudků je dnes vše na ruby. Celé stavení i stáje opraveny a obileny. Všude vzorná čistota. Děvečky musily celou noc drhnout, aby nevěsta panímámu nepohaněla.

A panímáma musí se hledět zachovat: přijede tolik cizích očí a ty slídí v každém koutě, pak jí starosvat bezpočtůkráte vykládal, jak jest nevěstinych rodičů statek pěkný, jako zámek a co a jak tam vše mají.

Hosté slézají a matka na zápraží objímá nevěstu i Petříka. Mladá Dudková je hezká žena. Každému se líbí a všem zdá se, že štěstí se na Petříka usmívá.

Tak přechásto v životě nevinný hyne a trpí, kdežto ten, kdo bolem tím vinen, mnohdy zdá se vzdor všemu nejšťastnějším. Však staré přísloví: „všeho do času, Pán Bůh na věky“ vždy má ještě svoji platnost.

A tak bylo i ve statku. Sotva se mladá selka v novém domově ohlédla, začala brojiti proti stavení. „To je chlív a ne stavení, v tom já ti nebudu,“ říkávala.

Petřík pro dobrou vůli ženě povolil. Začal stavěti.

„Komory nepotřebuji, z těch udělej pokoje,“ rozkazovala žena. „Pro chasu ať je čeledník a pro matku zřídí přístěnek vedle něho, ať nám nahoře nepřekáží.“

Stavělo se, řídilo a tím uvázl na statku — první dluh, Petřík to ženě po dobrém předkládal.

„Co se staráš? Až přijede můj otec, založí tě, to je řeči pro několik zlatých!“

Tak mladá selka odbývala svého muže. Výměnkárka nesměla již ani slůvkem hlesnouti.

„Nevdala jsem se sem, abych každou babu poslouchala,“ říkala před chasou, a tato zase svědomitě staré panímámě potajmu donášela. Inu, přišla cizí žena do rodiny, a to vždy dělá.

Nadešly na statku chvíle neutěšené. Stárnoucí sestry Petříkovy stávaly se čím dále tím více všem obtíží a vdavky jejich se táhly do nekonečna, nebylo k výbavě peněz. Otec mladé selky stále oddaloval její věno splatiti. Sliboval hory doly, že jest jediná dcera, na koho jiného prý se dosud stará, nežli na ni a podobně — bylo u něho vždy plno výmluv.

Odbýval vše krásnými sliby, a Petřík ku podivu tomu všemu věřil. Namluvil mu posléze, aby jen sestry vyvdal a podíly jejich se na statek vypůjčil, že mu bude z toho dluhu úroky sám hraditi.

Stará Dudková byla tomu ráda, že se nevrlych dcer zbaví a nutila, jak mohla, jen aby už je ze stavení dostala.

Stalo se. Poněkud utěšenější doby nastaly ve statku. Nebylo však na dlouho. Dluhy, jak říkají lidé, jedí s člověkem z mísy. Tomu bylo i u Petříka. Věřitel za věřitelem podávali si ve statku ruce a tu vznikal vždy mezi manželem a ženou svár.

Matce na výměnek nevybývalo; nepotřebuje prý ho. Ta konečně, nechťic nepokoje snášeti, odstěhovala se k nejmladší dceři, výměnek zaprodala s velikou slevou židu, který si jej pak soudně na Petříkovi vymáhal.

Za to klnul Petřík i žena staré matce, až vlasy na hlavě vstávaly, ale nebylo zbyti, žid si dobyl své a ještě k tomu přirostly soudem stanovené výlohy.

Tu se Petříkova vzdorovitost nevyplácela. Dluh rostl na dluh, selka zase neuměla hospodárit, sedlák na zlost se

opíjel — zabíhal do hospody, chasa — jak odešel — le-
nila, okrádají při tom vždy hloub a hloub zapadajícího ho-
spodáře.

Otec seltin peníze nenesl, až konečně vyšlo na jevo,
že statek, na kterém hospodaří, není dávno už jeho a on je
žebrákem. Tak uvedl Petřík do statku ženu s prázdnými
rukama, selku marnivou, která pád jeho jen urychlila. Kdyby
byl svého času tam zavedl Dorotku, tu zbožnou a praco-
vitou duši, jistě by byl lépe pochodil.

Ale nemělo tak být. Musil již na světě stihnouti trest
zpuštěného Petříka. Nevěřil v Boha, neznal jej a Bůh ho opustil.
Co prospěl mu statek, když za krátko nebude jeho.

Pyšný jeho duch ani tentokrát ještě nechtěl se poddati.
Vymýšlel stále a stále, jak by sobě k někdejšímu blahobytu
pomohl.

Cestou poctivou to nebylo možné. Pomýšlel na zločin.
Zlý skutek první stane se zárodkem nekonečného zla, z ně-
hož jedno po druhém, jak hlavy zlé saně z báchorky po
utnutí jedné ve tři se mění.

Petřík stal se falešným hráčem v karty. Něco to vyná-
šelo, nežli to lidé zpozorovali, ale statek přece nevyhrál, a
hráči prohlédnuvše hru Petříkovu, stranili se ho pak s oškli-
vostí na dobro.

Tu vznikla k posledu v Petříkovi pekelná myšlenka.
Zašel do blízkého města, kde pojistil vysoko statek proti ohni,
udávaje velké zásoby v stodole i na spýchaře.

Vesele, silnou dávkou lihoviny opojen, vracel se k do-
movu. Radost ze zdařeného podniku zračila se v celém obličejí.

Nikdo netušil, co se v té černé duši Petříkově děje,
ani ženě se s plánem promyšleným nesvěděl.

Nadešel podzim a byl smutný den. Vítr burácel po ce-
lém kraji. Stromy se lámaly a kde se co hýbalo, tím lom-
coval nevtaný host.

Pečliví hospodáři obcházel plni starostí svá stavení
a hleděli jak možno větru brániti, by obydlí jejich zkázu
nebrala.

S velikou pozorností opatrován všude oheň. Ponocný
musil pečlivě obcházeti kolem, aby se nikde neštěstí nestalo.

Ježto takových bouřlivých nocí používají zloději, aby
snáze krásti mohli, hlídáno na vše strany.

Nadešla tmavá půlnoc. Kolem Dudkova statku obchází
zahalený muž. Nejistě plíží se k prázdné stodole, za níž, ja-
koby náhodou, otep slámy z podstreší vyčnívala. Ponocný jej
poznal, viděl, že jest to hospodář sám. Neohlížel se dále po
něm v domněnce, že jistě také starostliv jsa, hlídá.

Obešel vesnici a zašel na chvíli do hospody, kde ještě
svítili několika nevypraveným hostům. Ponocný zasedl u ka-
men naproti oknu a zdríml, chůzí i větrem znaven.

Spal tak asi čtvrt hodiny, když hrklo v hodinách na
stěně a on se probudil.

„Bude jedna,“ povídá sám k sobě, „musím jít ji od-
troubit.“

Vstává — co to?

V okně kmitlo světlo a již rudá záře vzplanula nad
návrším.

„Oheň,“ vykřikl zděšeně a pádil ven, aby troubením
obyvatelům o brozícím neštěstí zprávu dal.

Polekaní vybíhají pozdní hosté z hospody a již spatří,
jak mohutné plameny šlehají z Dudkovy stodoly.

„Pán Bůh s námi! Takový vítr! To je neštěstí,“ křičí
každý a utíká k svému domovu.

Ponocný zatím troubí na poplach, v kapliče zvoní
zvonkem, a v mžiknutí jest celá ves, ze spánku vybouřena,
na nohou. Hasiti nelze, pro vodu daleko a v malém ryb-
níčku na návsi je jí málo.

„Co se to jen stalo,“ nařiká Petr a žena lomí rukama.

Sousedé brání, ulévají, ale silný vítr žene oheň dále a
ani nadlidská moc není sto klásti mu dnes meze. Stodola,
stáje i statek lehly v brzku popelem.

Jen stěží, že se podařilo požár na místo, kde vypukl,
obmeziti. Z majetku nezachráněno ničeho. Jediný papír, na
kterém měl Petřík statek i zásoby pojištěny, měl u sebe.

To zdálo se mu dostačovati a z celého jeho vzezření
bylo na jevě, že se příliš nad nenadálým neštěstím nermoutí.

Ráno došel Petřík ke starostovi se žádostí, aby dopsal
pojišťovně, že předešlé noci celý statek a v něm veškeré zá-
soby jeho požárem zničeny — tím že z jeho majetku ničeho
nezbylo. Představený tak učinil.

Dostavila se odhadní komise a ta šetřením shledala
v udání Petříkově veliké nesrovnalosti. Především nebylo ve
spáleništi ani jediné stopy po obilí, jak je on tam byl po-
jistil. Sýpka vyhořelá také ani uhlíčku shořelého zrna nikde
neměla, ač, jak znalci dobře známo, zrno v hromadě ulo-
žené jen z jedné části na popel shoří, mezi nímž ostane něco
zrn pouze zuhelnatělých. Šetření uvedlo Petříka v podezření,
že pojistil zásoby, kterých v uvedených místnostech nebylo.

Začalo veliké vyslýchání. Nikdo nemohl nic určitého
dosvědčiti, ač výroky všech svědků byly proti Petříkovi.

Vyšetřující zástupce použil prostředku, který se již často
osvědčil. Dal obecním strážníkem vyhubnovati „může-li někdo
o vzniku ohně podati nějaké zprávy, že obdrží od společnosti
vyplaceno dvě stě zlatých odměny.“

Dokud nebylo žádné výhody a jen opletání se soudy
na svědka čekalo, ponocný mlčel. Jakmile však vypsána od-
měna, nutila jej žena, které se svěděl, jak Petříka v osudné

noci kol statku obcházeti viděl, aby toho více netajil a slíbené peníze doznáním si zasloužil.

Dostavil se k úřadu a přísahou stvrdil, že krátce před vypuknutím požáru poznal Petříka kolem stodoly se plížiti. Více sděliti nemohl, to však dostačilo, by vzniklá nedůvěra byla potvrzena. Petřík stal se žebrákem. Pojišťovna nedala mu ničeho; za trest, který se za takový zločin ukládá, vyměřen mu pětiletý žalář, v den činu postem zostřený. Odvedli jej do vězení.

Selka vracela se, jak přišla s prázdnýma rukama k rodičům zpět, a bylo jistě štěstím, že neměla dítě.

Věřitelové se sehnali, došlo k soudnímu vyrovnání, vždyť zbylé jmění daleko nestačilo ku krytí velikého dluhu.

Tak přešel majetek hrdé Dudkové v ruce cizí, nikomu neprospěv, a Dudková k starší bídě živořila u svých dcer, které ji zahrnovaly jen výčitkami, proč statek nedala jim, že by byl aspoň zůstal rodině zachován.

Po smrti Dorotčině zbavila se stará Rozhoňová i kravky. Byla starším a stihnuvším ji neštěstím tak zhroucena, že nebylo jí možno ani tolik sehnati, aby kravku dostatečně užívala. Konečně ji ovládla myšlenka, že nemá, na koho by se ještě starala.

Kravičku dobře prodala a koupila kozu. Co jí z peněz zbylo, uschovala do přítruhlí, aby měla jednou na pohřeb. Živila se dosti nuzně, ale mnoho nepotřebovala.

Šat již si žádný nejednala, měla něco svého, něco zbylo po Dorotce a když vše včas spraví — stačí to k blízké její smrti. Připravovala se den ode dne k svému odchodu.

Chystala se k smrti, životem utýraná a znavená, jako k nějakému radostnému kvasu. Vždyť těšila se na shledání tam s ubohým svým dítětem, doufala, že Dorotka očištěna těžkým utrpením svým od každé viny, ji tam očekává.

„Zkoušel mne Bůh těžce,“ říkávala, „ale buď jméno Jeho pochváleno, dal mi vždy tolik síly, že jsem to vše snést mohla. Kdož může souditi Jeho svatou vůli, ve které tolik na mne složil a podle ní mi podnes v tomto slzavém údolí dlítí velí.“

Každý den chodila do kostela. Předě mši i po mši přiklekala na travou porostlý hrob svého dítěte, modlíc se za duši Dorotčinu a za šťastnou hodinku smrti. Léta ubíhala Rozhoňové, byla již celá sehnuta věkem k zemi, jako by, stále na ni zírající, zapamatovala si slova Písma svatého: „Prach jsi a v prach se obrátíš.“ — Ale smrt nepřicházela.

Na spáleništi Dudkovic statku postavil nový majitel budovy nové a celá událost brzy zapomenuta.

Uplynulo rychle za sebou dvakrát pět let, kdy Petříka do vězení odvedli a od té chvíle ho nikdo v Závřší nespatriil.

Za deset let co tu změny! Z hochů a děvčat vyrostli jinoši a nevěsty. Starí pamětníci vymřeli a ti, kdo zde zbyli, mluvili již jen jako o báji o minulých časech.

Jak podivné! Člověku se zdá, že by svět obrátil; tu zavolá Pán — a člověk zmizí jako stín, aniž by se kdy více vrátil.

Vetchý šat, slaboučký papír přečká staletí a hlásá nám, co bylo před námi, člověk však, jenž myslí, že není nad něho, ztrati se jak zvadlý list větrem zahnaný.

Takové myšlenky tanuly Rozhoňové na mysli, když otvírala truhlici po nebozce Dorotce. Šátky její tu ležely, jak by je byla včera tam složila a v přítruhli leželo na troudu vyschlé, Dorotce darované srdce, které jí v nešťastný onen den donesli.

Zabaleno je měla v několika papírech a jen ve dni velikého smutku je vyndávala z obalů, smáčeje je horkými slzami.

Byl to krvavý zold, za který, jak si myslívala, prodala klid duše své, a proto je Rozhoňová vždy plna bolečných dojmů prohlížela. Neumělou rukou napsala na obal jeho, aby po smrti vložili jí je do truhly pod hlavu.

„Až mne nebude, ať je červi zničí.“ Toť byla jediná pomsta, za ubohou trpitelku Dorotku. Petříkovi nikdy nekl-nula. Štítala se jakékoliv vzpomínky na něho, a dostačil jí důkaz nestihlé moudrosti Boží, podle které on za vinu svou zde již trpěl. Zнала ho z dávných dob jeho dětství, z dob, kdy u rodičů na statku podělkovala, a on byl malým hochem, pamatovala na ty nevlídné tahy jeho tváře a podoba ta jí nikdy z mysli nevyvizela.

Byl svátek Všech svatých. Sníh poletoval a spouštěl se z chmurných oblak v drobounkých stříbroskvoucích hvězdičkách na umrzlou zemi. Chýlilo se k večeru. Každý se uchýlil do svého příbytku, aby při teplých kamnech pookrál. Mrazivý vítr chvílemi zaskučel a metal spousty napadlého sněhu v závěje. Cesty byly zaváty, a kdo musil v té nepohodě ven, ohlížel se pozorně po jistých znameních, aby nezbloudil.

Nejsmutněji bývalo v takový den v olšínách. Ptáčkové se odstěhovali, potůček kryl silný led a tak to v letě tak útulné místočko podobalo se v této době spíše hřbitovu. Olšínami nevedla žádná veřejná cesta, a zašel-li tam někdo, učinil tak schválně.

Zmíněný večer bral se tudy cestičkou úplně zavátou otrhaný chodec. Znal asi zdejší krajinu dobře, ač šat jeho nepodobal se oděvu, který zdejší obyvatelé nosili. Co chvíli se pozastavil a odpočíval.

Dovlekl se pomalu k soše svatého Jana. Nedbal na nakupeny kolem sníh a poklekl. Větrem ošlehaná jeho tvář

ještě při tom nápadněji zrudla. Objal tresoucí se rukou podstavec sochy a horoucně jej líbal. Sníh sypal se nepřetržitě dále s nebeské oblohy a tmavých mraků, přikrýváje tak znenáhla osamělého chodce. Ten však nedbal nepohody, necítil tíže ani chladu sněhu, jen pohybující se rty svědčily, že dosud jest živ.

Nikdo by v tom člověku nepoznal sedláka ze Závřší, Petříka Dudka. Byl to on, byl to Petřík. Otrhaný, nemocný a sešlý vracel se v místa svého mládí. Vstal namáhavě, setřásl sníh se zedraného šatu.

Zlehka na silnou sukovitou hůl, jediný svůj majetek, se opíraje, kráčel k Závřší. Zatím se úplně setmělo. Šel, aniž věděl, ke komu a kam. V mysli mu tanulo, že poprosí o nocleh, nepoznán, v bývalém svém statku.

Všude skoro již svítily. Než došel ke statku, bylo mu jíti kolem chalupy vdoviny.

Mdle kmitalo malé světélko z jejího kahánku do tmavé noci. Že Rozhoňová dosud žije, toho se Petřík nenadál. Zvědavost jej pudila, aby se přesvědčil, kdo bydlí v domku tom.

Dobelhal se k nízkému okénku. Jak se podivil, popatřiv tam. Rozhoňová seděla u stolu, čistý, bílý šátek měla před sebou prostřený a na něm leželo rozbalené perníkové srdce.

Petřík je poznal, zachvěl se. Bylo mu, jako by slyšel hlas svého svědomí znovu se probouzení a na sebe žalovati. Díval se upřeně na stařenku. Seděla celá zdrcená. Uslazené oči její shlížely na ten dar Petříkův a bolestné vzdechy se draly z prsou ubohé stařenky. Bylť svařeček před dušičkami. Vzpomínala na své drahé zemřelé, modlila se za ně a přemýšlela, jak asi dlouho ještě čekati musí, než se s nimi shledá.

Tak zastal ji Petřík. Pojednou zdálo se mu, že cíl cesty jeho dosažen, cíl ten že jest zde. Sem táhlo jej svědomí, aby vyžádal si odpuštění od té, které, jak nyní viděl, tak velice ublížil. Vždyť dosud žila, dosud vzpomínala, dosud trpěla, tak svědčil mu dnešní pohled na ni.

„Kleknou před ní a prositi ji budu za odpuštění, prositi ji budu, aby mi odpustila tak, jako odpustil Kristus Pán těm, kteří ho na kříž přivedli. Vyslechne mne? Neodežene mne jako prašivou ovci od čistého prahu svého?“ Tak přemítal Petřík.

Těžce oddychuje vlekl se k vrátkům. Ale tam opustily jej síly; vzal ještě za kliku, takže klapla, ale pustiv ji klesl k zemi.

Rozhoňová zaslechla cvaknutí kliky u dvířek a čekala, že někdo vejde. Nic se nehýbalo. Povstala, zaobalila srdce do papíru a vyšla ven. Jaké bylo její překvapení, když spatřila žebráka, ležícího bez vědomí ve sněhu.

Neváhala. Sebrala všecku sílu svoji a vtáhla bezvládné tělo chudáka do světničky. Jizba byla vytopená. Ustlala rychle, jak jen staré ruce dovedly, prostínké lůžko na slámě, položila omdlelého na ně a přikryla jej. Slyšela těžký jeho dech a těšila se, že teplo jej k vědomí přivede.

Nemýlila se. Petřík zahráv se, otevřel oči. Plaše rozhlížel se kolem.

Rozhoňová jej nepoznala, on však bál se prozraditi se jí. Útrpně ptala se ho, jak a odkud k jejím dveřím přišel a zdali by něčeho pojedl. Nečekajíc na odpověď, vyšla ven, aby něco ze skrovných svých zásob k jeho posílení schystala. Tak splácela mu chudá žena, nic netušíc, posledním soustem svým, křesťanskou láskou oslazeným, tolikerou bolest, kterou on jí byl způsobil.

Tato myšlenka dojala Petříka tak, že slzy vyhrkly mu proudem ze zapadlých očí a stékaly po zbrzděné lici jeho nerušeně na prostínké jeho lože.

Rozhoňová těšila jej, domlouvala mu, aby se jen ztísil. Nechtíc jej dále rušiti, shasla kahánek, ulehla na chudinké své lože, více nepátrajíc, kdo ubohý host její jest a kam jej cesta vede.

Ráno bylo s Petříkem hůře. Zimnice lomcovala sešlým jeho tělem, oči v horečce jen svítily a vypráhlá ústa stále opakovala jen „milosrdenství, odpuštění“.

Rozhoňová seznala z toho, že nějaká vina tíží duši cizincovu a nerozpakujíc se, vešla k sousedce s prosbou, aby chvíli posečkala místo ní ve světnici, že dojde pro Potěšitele všech trpících. Vypravila se na cestu k velebnému pánu, aby laskavě přišel k cizinci s Pánem Bohem.

S dobrou se potázala — byloť s ním vskutku zle. Příchodem kněze nabyt nemocný opět vědomí. Zdálo se, že příchod sluhy Páně je mu vítaný — přál si ho a čekal na něho, ač se mu Rozhoňová o ničem před tím nezminila.

Sousedka prostřela na stůl čistý, bílý šat, sejmula se stěny kříž, postavila ho doprostřed, rozzala hromničku a potom vyšly obě ženy z jizby ven.

Dlouho dlel kněz s cizincem o samotě, až konečně dal znamení zvonkem, že mohou opět vstoupiti.

Zastaly nemocného sedícího na loži a přijímajícího se sepjatýma rukama zbožně Tělo Páně.

Ženy poklekly hned u dveří a modlily se hlasitě s knězem.

Duchovní odešel, sousedka šla také po své práci, a tak osaměla Rozhoňová s cizincem v chudické jizbě.

Seděl tiše a, jak se zdálo, ruce maje dosud sepjaté, modlil se.

Za chvíli jí kynul, aby k němu přistoupila. Rozhoňová se k němu schýlila a tu on pozvednuv své sepjaté ruce,

pověděl jí, kdo je a prosil pro milosrdenství Boží, aby mu vše odpustila.

Prekvapena a dojata, Rozhoňová se nic nerozmýšlela. Viděla, jak na místě Božím odpustil mu kněz, podáváje mu Tělo Páně, kterak tedy ona, jednou nohou v hrobě stojící stařena, mu prosbu jeho mohla odepřít?

„Odpouštím vám ze srdce, tak jako doufám, že milosrdný Bůh mi jednou odpustí a odpustil mé ubohé nebožce Dorotce.“

Potom mu sdělila, jak Dorotka její, umírajíc, usmířena s Bohem, odpouštěla i jemu zcela klidna a usmířena.

Vše to Petříkovi ulehčilo. Pomoci však nebylo, třetího dne skonala.

Rozhoňová došla k představenému, pověděla, jak žebráka před domkem zvedla, a že u ní zemřel; kdo to byl nepověděla; věděl to pouze velebný pán a ona. Nechtěla dáti lidem opět příležitost, aby vzali na přetřes Petříka a její Dorotku.

Představený vyslechnuv ji, nelaskavě se k ní obrátil a podrážděn se na ni utrl:

„Když si berete světoběžníky na nocleh, tak to teď z toho máte a starejte se, jak ho pochováte. Mně do toho nic není.“ Tak ji odbýval.

„Vždyť já jej pochovám,“ odvětila tiše Rozhoňová a vyšla ven.

Bylo opět mlhou zahalené okolí za časného rána, kdy jedním konikem tažený vozík vezl černou rakev k známém nám hřbitovu.

Za ním kráčela Rozhoňová. Lidé stavěli se a divili, proč ona se ujímá cizího žebráka, toť přece patří obci. Pochovali jej.

Od oné chvíle chřadla však vdova očíhledě.

„Jest mi,“ říkávala „jako bych už svoji povinnost na tom světě vykonala.“

Přestala vycházeti ven, zjedнала si chudou ženu ke své obsluze, poněvadž jí síla opouštěla. Tolik však ještě síly měla, že vydala se na začátku adventu do kostelíčka ku zprávě Boží. Chtěla ještě jednou v pokoře, klečíc, přijmouti Pána.

Ještě neuplynuly čtyři neděle, kdy zpívala naposled v kostele „Z nebe posel vychází“ a již vešel tento nebeský posel míru k těžce životem zkoušené ženě.

Vítala jej jako svého Vykupitele, vždyť těšila se na shledanou s drahými, pro něž celý život trpěla a na ně se tak drahnou dobu těšila.

Žena k její obsluze zjednaná, svědomitě jí sloužila, povolala k ní kněze, by ji zaopatřil a vykonala přesně poslední přání zesnulé.

Zatlačila jí po smrti hluboko zapadlé oči, čistě ji omyla, oblékla v čisté prádlo, květovanou sukni, tu kterou Dorotka při osudném posvícení v kostele na sobě měla a ve které Rozhoňová šla k oltáři, sukni vdavkovou, jak jí říkala; růžencem otočila ty upracované staré ruce její, do nichž vložila staré její modlitby a do truhly pod hlavu vložila ji Petříkovo perníkové srdce.

Vyvezli a položili zesnulou ve hrob Dorotčin. Skrovný majetek její i domek byl prodán, a že nebylo přímých dědiců, dostal se výtěžek chudinskému ústavu v Závřší pod jménem „Dědictví po Rozhoňové“.

Zvěčněno tím jméno její, a chudí dědili po chudé.

Ze staré myslivny na samotě.

I.

Jest listopad. Slunce kloní se k západu a poslední pařsky jeho zlatí nedaleké hory. Krajinou vládne velebné ticho a jen tu a tam proniká krákorání opozdilého havrana, hledajícího noclehu. Vzduch je čistý. Člověk v teplé kožešině cítí se tak volným, že by chtěl ujížděti do končin světa. Tak bylo i mně. Seděl jsem v lehkých sánkách po boku milého otce. Hnědí koniči zdáli se dnes býti rychlejšími než havran poletující nad hlavou — unášeli mne z domova do ciziny. Bylo mi těžko u srdce. Vždyť odjížděl jsem od prahu a krovu, kde mi tak dobře bývalo a měl jsem hledati za cizím stolem skývu chleba. Byloť mi ubíratí se na ustanovené místo — do služby.

Služba! Kdo z vás, milí čtenářové, zná to slovo, nebude se diviti, že mi bylo teskno a já z celé duše přál sobě, aby koniči nepospíchali.

Otec můj měl svůj statek, avšak nemoha podělití nás všechny tak, jak by si byl přál, postaral se o mé vzdělání v oboru lesnictví, a dnes, po ukončených zkouškách, odvážel mne na místo mého povolání. Stalť jsem se příručím knížecího lesníka pana Doubravy v Žlákovicích. Pan Doubrava byl lesník staříčků a měl práce mnoho. V rozsáhlých lesích nastalo kácení dříví. A protože nesměl jsem otáletí, ač bych jinak byl rád ještě nějaký čas doma zůstal. Prála si tak i dobrá matička; ale otec, moudrý a povážlivý, nesvolil. Chtěj nechtěj, musel jsem, jak nařízení došlo, vypraviti se. Sám otec vyprovázel mne k nastávajícímu mému představenému do Žlákovic.

Cesta z mé domoviny do myslivny byla daleká. Ač jsme si přivstali, přece slunce klonilo se již k západu, když jsme dojížděli k myslivně žlákovické. Stála na samotě a kdyby stěnám jejím bylo dáno mluvití, mohla vyprávěti celé kroniky. Neznaje tenkrát krajiny horské, smál jsem se v duchu nesrovnalosti mezi vysokou střechem myslivny a jejími nizounkými zděmi, s úsměškem pohlížel jsem na svůj budoucí útulek.

Vida, jak je myslivna sešlá, soudil jsem, že ovšem i pan lesní bude sešlý. Volným krokem nechal otec koně dojeti k myslivně. Pes na řetězu zaštěkal a pusté místo oživilo. Silné dubové dvěře vrzly a v nich objevil se pan Doubrava. Poznám jsem ho na první pohled, ač jsem ho dosud nikdy

nespatřil a jen málo o něm slyšel. Byl to lesník ze staré doby a podobal se těm stovčkým bukům a dubům, jaké za dávných časův chovávaly naše lesy.

Vše se časem mění. Z těch našich starověkých lesův staly se jen lesičky. Místo zavalitých, otužilých myslivců a lesníkův máme uhlazené, zlatolímčové, svižné pány.

Pan lesní nás patrně očekával. Byla-li to zvědavost či úslužnost starého pána, že vyšel, nedovedu dnes rozhodnouti. Za onoho času mně to nemálo lichotilo, a tudíž hned od té chvíle úpřímně přilnul jsem k němu. Podivné věru jest to naše lidské srdce: okamžik rozhoduje mnohdy na vždy. Pak zdá se leckomu přehnané pravidlo pohostinných řeholníků: „Vítej cizince co nejuctivěji, vítej v něm Krista!“ Jak veliká to pravda! Lásku možno získati jen láskou. Škoda, že málo toho se šetrí!

Tvář pana lesního se vyjasnila. I bylo věru třeba toho vyjasnění. Vráskami poseté tváře, řasné obočí a dlouhývous poněkud strašily. Líce škaredé, ale dobré, poctivé srdce, říkávají. A jinde opět slyšel jsem: „Hladké tváře, ústa plná medu, ale srdce pouze na jazyku.“

U pana Doubravy byla sice nehezka tvář, ale pěkné srdce. Neřekl nikdy více, než opravdu myslil. Jeho srdečné „vítám vás“ opakovalo se vždy, když přišel do myslivny někdo, jenž mu byl milý. — Nebyl-li host milý, neřekl slova. Tak poznal jsem ho po čase. Avšak i dnešní „vítám vás“ mile se mi ozvalo v celé duši. Domýšlel jsem si již také něco do sebe. V knížecím dopise stálo doslovně: „Jste přidělen na vydatnou podporu starému zasloužilému panu lesnímu.“ Zdálo se mi, že musím býti rádný kos a tudíž jistě panu Doubravovi vítaný.

Otec uctivě pozdravil a zároveň prosil starého pána, by mi poshověl, kdybych po novotě nedostačoval. Pan lesní se usmál, vzal otce za ruku a mrštil po mně okem, jako by chtěl říci: „však si to odbudem sami.“ Osloviv pak mne hned křticím jménem Antonín, řekl, že především ukáže mi malou pod krovem jizbičku, kdež mám své obydlí. Šli jsme za ním. Mně bylo teskno kolem srdce. Však přemáhaje tuto tíseň, nechtěl jsem býti citlivým vůči svému představenému, který po zevnějšku se podobal stovčkému dubu. Můj majetek byl snadno složen. Netrvalo dlouho a zavolali nás k večeři. Světnice byla prostranná. V jednom koutě stála kuželovitá kamna zelené barvy. U výklenku pod nimi protahoval se huňatý strážce, jenž až do času hlídky směl si hověti pod teplými kamny. Proti kamnům stál dubový stůl na křížových nohách. Podél stěny se dvou stran byla dlouhá nepohyblivá stolice s opěradlem, proti ní s každé strany dvě židle, krásně srdcem vyřiznutým v opěradle. Dále u dveří nalézal se dubový mísník dole uzavřený, na hořejší části však upra-

vený k postavení talířů a potřebného nádobí. Věšák na šatstvo, několik parohů, které zároveň co závěšáky pušek sloužily a velký dřevěný kříž mezi dvěma malými okny: toť celá ozdoba nízké světnice. Vedle v menší jizbě byla ložnice pana lesního. Za ní komůrka k uložení rozličných věcí a moje podkrovní světnička — toť všechny místnosti myslivny.

Mimo pana lesního, vdovce, patřili k domácnosti stará hospodyně Alžběta a chasník asi osmnáctiletý, který z neďaleké vesnice potraviny donášel, vodu ze studnice vážil a hrubší domácí práce obstarával. Čeledě myslivcova bývala po celý den po své práci. A tak jsme obyčejně sedávali sami. Až pod večer, když venku byla práce hotova, čeledě zasedla na lavici k velikým kamnům. A tu obyčejně hospodyně stáří, hoch pak unavením počali jeden za druhým podřimovati, až pevně usnuli. Dnes tak nebylo. Hospodyně chystala večeri a hoch pilně přikládal do pece, při tom zvědavě pohlížeje na mne a na mého otce.

Večeře byla jednoduchá, však chutná. Měli jsme zajíce na černo a k němu knedlík. Podle zdi proti dveřím zasedl pan lesní s otcem, já na židli. Stůl byl čistě umytý; ubrusu na něm nebylo. Čtyři majolíkové talíře, čtverý příbor s držátky ze srnčích parůžků a jedna plechová lžice: toť vše. Doprostřed postavila hospodyně na hluboké mise černého zajíce, vedle talíř s knedlíky a k tomu přidala nakrojený pecen chleba. Bez mnohého pobízení počali jsme jísti. Pan lesní mně jednou pro vždy řekl, bych jedl dle chuti, že je mně přáno; a to dostačilo. Hoch přinesl džbán piva ze sklepa a postavil k němu tři skleničky.

Pan lesní vyzval Alžbětu, aby zasedla vedle mne. Nastalo ticho. Otec můj seděl zamyšlen, přemítal asi, jak mně zde bude. Hospodyně prohlížela si mne po očku, ale zevrubně; myslím, že úsudek její dopadl pro mne dobře, neboť se zrak její spokojeně setkal se zrakem pana Doubravy. Byli to lidé poctiví a měli radost, že přírůstek, jak mně žertem říkali, se jim líbí.

Kdo zná spořádanou domácnost, nezazlí jim, že si mne prohlíželi. Musí-li jeden s druhým pod jednou střechou žít, je přece nejlépe, panuje-li v domě svatý pokoj. Že nejsem a nebudu rušitelem tiché jejich domácnosti, poznali staričtí tito lidé asi hned na první pohled. U rodičův navykl jsem skromnosti a ta stala se mi pramenem spokojenosti po celý život. Buď Bohu chvála, že tak moudrou byla moje drahá matička! Stěžoval-li jsem si kdy, že paní domácí, u níž jsem přebýval, to ono jídlo hůře upravuje než ona, říkala: „Milý hochu, každá kuchařka jinak vaří. Tobě se to zdá špatné, ale je to pouze zvyk.“ Nikdy nedopustila nic na moji studentskou kuchyni. A podobně bývalo v jiných rozmanitých případech za let mého mládí i za pozdějšího věku.

První večere na osamělé myslivně chutnala mi výborně, dilem po cestě, dilem jako mladíku vůbec. To byl dobrý začátek. Pan Doubrava mne chválil, že se neupejpám a hospodyně to lichotilo, že mně vše chutná. Pohovořili jsme si ještě a odebrali se na lůžko. Otcí mému upravila Alžběta postel v mé jizbici, abychom, jak pravila, ještě pospolu býti mohli. Nemohli jsme usnout. Starostlivý otec měl ještě to ono na mysli a hlavně kladl mně na srdce, bych nezapomínal na Boha, který uvedl mne k hodným lidem. Mimo to přikazoval, bych byl pamětliv, co přijmu a co vydám, abych nevydával více, než co přijmu. „Dluhy,“ dokládal, „činí člověka nešťastným a jídají s ním z jedné mísy. Raděj si odepírej, než abys za cizí peníze něčeho pojednával.“ — Bylo již po půlnoci, když jsme usnuli. S prvním zábleskem denním pocítl otec a vzbudil mne.

Sešli jsme dolů. Alžběta na nás čekala se snídaní. Pan lesní byl již pojedl a vyšel trochu před myslivnu. Za chvíli se však vrátil a přisedl k nám. Otec posnídáv, děkoval upřímně a prosil za stejnou laskavost na vše budoucí časy. Po té rozloučiv se se mnou i se všemi domácími, ujížděl k domovu.

II.

Díval jsem se hodnou chvíli za otcem, až zajel do lesa. Pan Doubrava, rovněž tak pohlížeje za odjíždějícím, čekal, až nám zmizel s očí. Potom dobrasrdečný stařec obrátil se ke mně a vida, že mám oči plny slzí, zaklepal mi důvěrně na rameno a pravil: „Pusťte mimo sebe žalost, pane Antoníne. Vezměte zbraň, oblecte teplejší kabát a já vás dovedu do paseky na dílo.“

Nemeškaje, oblékl jsem se a sešel dolů, byl jsem uvítán hlasitým smíchem. „To je vidět,“ vece pan lesní, „že jste přišel z města. Znamenám, že tam ten pan mistr krejčovský myslivecký kabát zná jen z obrázku. Knoflíčků a šnůrek je tu dost a dost na tom kabátku. Ale ty vás po kozlech málo zahřeje. Treba, byste si pořídil hned kabátec z pevné houně, které se voda nechytá. Dnes je trochu mírnější den; vy jste ještě mladý a nebude vám na škodu, když se sám přesvědčíte, že mám pravdu. Slyšte, Alžběto, až půjde hoch do vesnice, vzkazte krejčím, ať přijde a vezme míru na kabát novému mládenci.“

Mně to bylo jaksi podivno. Nahoře zdálo se mně, jak asi pan Doubrava bude mi ten vyšňorený kabát zavídat! a on se mi teď vysmál... Však nesměl jsem jemu odmlouvati.

Vyšli jsme do lesa. Pan Doubrava měl šedý huňatý kabát a hnědé soukenné kalhoty. Boty sahaly mu po kolena a zelené vlněné punčochy čouhaly z nich. Na hlavě měl čepici vroubenou kožešinou. Po každém hoku visela na ře-

mínku kožená rukavice. Brašna a brokovnice doplňovaly oblek lesnický. V ústech měl pěkně vyřezávanou dýmku březovku, kovanou stříbrem. A tak jsem jej vídal po celou zimu, den co den, rok co rok. Netrvalo dlouho, a hle, mráz a vítr ohýbaly mne jako brázku. Cesta vedla nás na paseku, kde dřevaři kácejíce kmeny, připravovali zásoby k jarní plavbě. Lidé tito času letního plavili dříví po vodě ku Praze a proto vůbec sluli plavci. Bývali po celý rok v práci u lesního. V zimě dělali v lese a v létě na řece. Pracujíce úkolem, stáli jeden za druhého a všichni za jednoho. Paseka se naznačila, vyměřila, plat se vyměřil a náčelník, říkali mu „vrátný“, musil ručít za řádnou práci. „Vrátnému“ vyplácí se mzda, kterou on mezi ostatní stejným dílem rozděluje. V zimě mívají všichni stejný díl a každý musí se přičinít, sic jinak ho mezi sebou nestrpí. V létě, když se stavební dříví, vždy 15 klad v jeden vor svazuje vořinami a ze 12 takových vorův, opět rádně za sebou svázaných, dělají se prameny. Každý pramen bývá svěřen deseti plavcům. Plavci berou plat za doplavení pramenu do Prahy, jsou povinni poslechnouti „vrátného“, který za starost a zodpovědnost svoji dostává o třetinu více mzdy než obyčejný plavec. „Vrátným“ bývá jen člověk pořádný a spolehlivý. To vše vykládal mně pan Doubrava po cestě, abych tak jaksí poznal ten lid, nad kterým bylo mi souzeno míti dohlídku.

„Naši plavci,“ doložil lesník, „jsou lidé podivní. Radím vám, abyste k nim byl vždy laskavý a spravedlivý, jinak nezískáte jich oddanosti. Lid zdejší jest na pohled nepatrný, prostý, ale hned pozná, kdo s ním smýšlí poctivě a dle toho chová se k němu. Uvidíte, jak těžko a s jakým nebezpečenstvím života vezdejšího chleba si dobývá. Myslím, že již to vás pohne, abyste k nim byl soucivným.“

Tato řeč z úst zamračeného lesního mne překvapila. Podle zevnějšku byl bych soudil, že je člověkem nevládným a hle — několika slovy těmito byl náhled můj důkladně vyvrácen.

„Obzvláště,“ pravil mi dále, „pozorna vás činím na jistého „černého Jirku“. Je to člověk pilný, ale má své vrtochy. Bude-li mu třeba časem něco vytýkati, povězte to vrátnému. Varuji vás, aby vám z popudlivosti černého Jirky něco nemilého nezvešlo. Všickni ostatní jsou lidé mírní a hodní; poslechnou vás po dobrém vždy a budou si vás vážit.“

Slova pana lesního vzbudila ve mně zvědavost. Když jsme došli do paseky, moje první otázka byla, který ze jest „černý Jirka“. Bylo okolo deváté hodiny z rána. Dřevaři usedli kolem ohně k snidání. Bylo to několik na polo pečených, na polo spálených bramborů a skýva černého chleba. V začouzeném džbánů stála voda — blízko ohně, aby nezamrzla.

Špatné to posílnění k takové těžké práci, pomyslíl jsem si. Ale chutnalo jim jak náleží. Byli v živém rozhovoru, dokud nás nezahlédli. Avšak jakmile pes náš k nim doběhl, utichli a jeden po druhém povstali, hledíce v tu stranu, odkud jsme přicházeli. Vítili nás uctivým pozdravením. Jako z jedněch úst zavznělo: „Poniženě ruku líbám, milostpanoušku.“ Panouškem zve zdejší lid své představené. „Velebný panoušek“ jest pan farář, „milostpanoušek“ pan lesní a pouze „panoušek“ sloul jsem já. „Pozdrav Pán Bůh! Pomáhej Pán Bůh,“ odpověděl pan lesní a já též tak.

„Tady je, hoši, nový náš mládenec. Budete ho tak poslouchati ve všem, jako bych vám poroučel já.“

Tak mě představoval pan Doubrava. Všichni zraky ke mně obrácenými kývali na znamení, že se tak zachovají.

Jen jeden z nich stoje opodál a zamračeně dívá se na mne, ani neodpovídal, ani nekýval. To je jistě „černý Jirka“, pomyslíl jsem si, jelikož mi starý můj pán na moji otázku dosud neodpověděl.

Lesník stavěl se, jako by si vzdorovitosti dřevařovy nevšímal. Po té dav mně několik rozkazův, odcházel dále do lesa. Dřevaři jeden za druhým dali se do práce a já dívá se, jak práce pokračuje, v krátkce jsem zapomněl na prvý dojem. Nastalo poledne. Z blízké vesničky zazněl hlas zvonku. Pracovníci ustali. Uctivě smekli své kloboučky a polohlasitě se modlili, až na jednoho. Byl to tentýž, který mně byl hned ráno nápadným. Pomodliv se zároveň s nimi a poďekovav na jejich „Dej Pán Bůh dobré poledne!“ umínil jsem si, že se na toho člověka poptám. Dřevaři sedli kolem ohně, vydali jakési pečivo a jedli. Šat měli skorem stejný. Silné plátěné spodky po kolena, bílé vlněné punčochy a na nohou dřevěnky. Soukenná dlouhá vesta, krátká modrá bavlněná kazajka, červený sátek na krku, toť celkem jich oděv. Na hlavě nosí hrubý plstěný klobouk a pod ním přes uši tkanou, stávkovou čepici z černé bavlny. S malými odchylkami roven tu po zevnějšku jeden druhému. Od ostatních nápadně se lišil černý Jirka. Že to on, to z domyslu věděl jsem najisto. Oděv jeho podobal se trochu oděvu městskému a to hlavně tím, že měl vysoké boty a kazajku delší než ostatní. Nepromluvil ani slova. Usadiv se opodál a pokud jsem pozorovati mohl, ani ze džbánů nenapil se s ostatními. Nápadné toto podivínství mne dojímalo. Sleduje ho, umínil jsem si, že musím zvědět, čím to, že Jirka je takový podivín.

Po obědě rozešli se dřevaři po práci. Já zašel ke skupině tří mužů, z nichž jeden byl již staříčký a dosud velmi čilý, ač více slovy nežli rukou byl činným. „Pomáhej Pán Bůh!“ oslovil jsem ty milé dělníky.

„Dejž to Pán Bůh, panoušku,“ odpověděli na to.

Já nevěděl co dále říci. Ale z toho mě hovorný stařeček hnedle vyvedl.

„Jak se tu panouškovi líbí?“ začal. „U nás je taky hezky, jen když člověk uvykne. Já znám Prahu jako ty naše lesy a přeče je mně doma milejší.“

Slovo k slovu, já byl zvědavý, stařeček hovorný, a tak jsme se octli pojednou v živém rozhovoru. „Milý panoušku,“ tak začal stařec, „to jsou nějaká leta a vše jenom jako sen. Před pětáctyriceti lety přišel k nám starý milostpanoušek taktéž za mládence. Já jej vidím jako dnes. Byl štíhlý a rovný jako svíce a dnes ať se na něj někdo podívá. Za onoho času já již pět let kácel dříví a za nebožtíka milostpanouška stal jsem se právě vrátným. Tenkrát zde bývalo ještě jináč dříví, nežli je dnes. Nikdo by nenašel tu naši myslivnu, kdož o ní dobře nevěděl. To byly nějaké stromy kolem ní! Teď je tam pouhá porostlina tak na bičistě. Já byl svobodný a dnes mám tu ty dva syny. Inu, musí dotáhnouti, kde již tatík nemůže, a také spravedlivě dotáhnou. Za to je Pán Bůh silí a dává jim zdraví. Je to vůle Boží, že jsem tu ještě. Kamarádi už jsou skorem všichni na pravdě Boží. Nejdříve z nás musel nebožtík Petr a to byl, panoušku, „černého Jirky“ tatík. Hodný, poctivý to byl člověk a tak záhy zemřel! Inu, podle vůle Boží. Jistě mu chtěl Pán Bůh uspořiti té lítosti, jaké by se byl na Jirkovi, svém jediném synu, málem dočkal. Chudák se vždycky jen mozolil, ničeho neužila vše to vzalo za své. Kdo to může soudit.“

Takové řeči mojí zvědavosti neupokojily, ale jen ještě podráždily. Stařec znal tedy nejen Jirku; on znal otce jeho a tudíž bude mi moci dáti bezpečné zprávy. I umínil jsem si, starého vrátného vyptati se na vše důkladně. Venku bylo nepřijemno. Sníh počal se spouštěti ze zakalených nebes a starému nebylo do řeči. Že jeho chaloupka stála nedaleko myslivny, žádal jsem ho, aby podvečer zašel ke mně a pověděl mi něco o těch dávných časech. Vrátný slíbil. Zatím se chýlilo k večeru a my vraceli se každý ku svému domovu.

III.

V myslivně čekal křečci a vzal míru na lesnický kabát, jak pan Doubrava poručil. Že jsem venku dosti ve svém kabátku promrzl, přišlo mi to vděk. — Odbyla se večere. Za krátko odešel lesní do ložnice. Já se pozdržel, čekaje na vrátného, až přišel. Malá jizba má byla vytopena; vešli jsme tam. Vrátný usedl ke kamnům, nacpal si dýnku a počal vyprávěti.

„Abych vám to, panoušku, tak všecko vypověděl, musím začítí velmi daleko. Jináč byste ani nepochopili a neposoudili, jak se vše stalo a státi muselo. Byl jsem výrostek asi osmnáctiletý, když jsem si tak začal trochu světa všimat.

Tehdy poznal jsem bližě nebožtíka Petra. On měl velmi hodnou matku, a bylo by dobře bývalo, kdyby jí byl lépe poslouchal. Stará Vavroušková, tak matce Petrově říkali, pocházela ze statku. Vdaná byla jen v chaloupce, ale měla několik set zlatých zahospodařených. Otce Petrova jsem neznal; té doby byl již mrtev. Vavroušková hlídala Petra jako zřitelnici a šatila ho vždy pěkně. Nás bylo několik a nemohli jsme se mu nikdy rovnat, ale on se proto nad nás nevynášel. Jednou při muzice jsem tančil mnoho s jeho milou, ale nevěděl jsem, že by ho to mrzelo. Petr byl jako buchta, a já mrštný chlapík. Z počátku nepozoroval jsem, že se mračí. Zlobit jsem ho nechtěl. Lidka se dobře točila, a proto bral jsem ji více nežli jiné. Petr se dohrál, napil se na to a při jednom tanci vytrhl nás z kola. To byla, panoušku, urážka. Takového něco jsem si nesměl dáti líbit, ani kdyby byl Petr jediný na světě, a já jen pastuchův pohůnek. Kamarádi se mne zastali, a než se kdo nadál, byla rvačka. Na Petra se rány jen sypaly a to mne dojalo. I chytím si ho kolem krku a vytáhnou ho z hospody. Venku jsme se smířili. Já mu slíbil, že si Lidky více nevěším, a on mne odprosil. Od té doby jsme žili v přátelství. Petr to myslil s Lidkou do opravdy. Lidka byla velmi hezká, ale ostatně na ní nebylo nic. K tomu byla ještě nad svůj stav hrdá. Pocházela arci z největšího statku ve vsi; ale co to platno, když na té živnosti nebyl ani svorník u cepu jejich. Rodiče její byli samý dluh a samá pýcha. Jak se stará Vavroušková dověděla, že Petr mří za Lidkou, bylo zle. Bránila zuby nehty, lála, prosila, slibovala; všecko nic na plat. Uminěný Petr neupustil, a Bůh mu odpust, jen ku své škodě. Matka vidouc, že jinak nedá, konečně mlčela. Otec Lidky, vychytralý pták, když viděl, že není ve statku ani hřebík jeho, namluvil Vavrouškové, aby mu chaloupku postoupila, on že postoupí Petrovi statek. To bylo vnaidlo, — stará na ně sedla. Zadála své a stěhovala se do cizího, ze svojí chaloupky do zadluženého statku. My patříme obci do Ořeší, panoušku! Tam taky stál Klikův statek, i Vavrouškové chaloupka. Bylo po Třech králich. Tu jednou v neděli jsme na rani a slyšíme Petrovy ohlášky. Každý se divil. Lidka a Petr k sobě se nehodili. Ale co pak se na ty věci hledí?! Ohlášky prošly. U Kliků chystali veselku. Celý týden napřed už zabíjeli vepře, skopce, drůbež a kde co bylo. Hmoždír bylo slyšeti kolik dní a oheň v peci ani nevyhasl. Koláčů napekli po strychu mouky, zkrátka, chystali se k té svatbě po panskou. Nastal den oddavek. Starý Klika zapráhl koně a jeli do kostela. Cizích hostů bylo na čtyrech vozích. Já musel k vůli Petrovi jíti za družbu.

Svatba se odbyla. U Klikův počali hospodařiti mladí. Mimo nadání šlo jim to lépe, než se lidé domnívali. Veritelé

se domluvili, že by, tak jako tak, statek na dluhy nestačil, že posečkají, až jak Petr bude upláčet. Petr se mozolil, matka pomáhala, a tak to pomalu chodilo. K tomu dalšímu pomohla náhoda. Petr se pustil do obchodu ve dříví. Z počátku koupil pramen, a když vyzískal, kupoval dva až tři. Hospodařil, uplácel, až v několika letech byl statek čistý. Lidé mysleli, že stará Vavroušková udělala terno. Ale chyba lávky! Čím lépe dařilo se mladému sedlákově, tím hůře byla na tom stará. Výměnek žádný tam neměla. Lidka ji nectila co matku, ale hleděla na ni jenom jako na nějaké obtížné břemeno. Živila své rodiče a Petrově matce dávala nerada, jen tak z milosti. Vavroušková, dokud mohla, lopotila se v potu tváře a tak aspoň dostávala jídlo s chasou. Ale dlouho-li pak to stará osoba vydrží? Nestačí dech, nohy slábnou, přijde závrť, a je v koncích! Tak to bylo i s ní. Nevěsta hartusila. „Je tolik práce,“ říkala, „a bába lenoší. Muže nemám doma, musí pó obchodu; za to jsou mi na krku samí darmožrouti. To aby kozel vydržel!“ — Stará vyslechla, poplakala, ale nikdy si nestěžovala. Tak to Petrovi zůstalo dlouho tajné. Po letech na to uvykl a, že měl málo kdy času, ani se po matce hrubě nesháněl. Ubohá chřadla, trpěla, až došlo na konec. Jednou, když byla po celý týden nevyšla, selka poslala děvečku podívat se tam kdesi po ní. Ležela v posteli — mrtva. Kdy skonala, jak skonala, nikdo nevěděl; — nikdo se také po stařeně neptal. Když Petr přijel z cesty, žena mu řekla, že matka je mrtva. „Byla stará,“ myslel si a dal ji pochovat. Takový konec vzala matka, jež by poslední krůpějí krve pomohla svému dítěti. A co měla z toho? Ani se nestarali, aby na cestu do věčnosti odesla smířená s Pánem Bohem! Odpusť jim to Pán Bůh! Byl to hrách jejich a ne té ubohé, sešlé ženy. Však se to také na nich potrestalo. Stařena byla vyklizena ze statku, a selce nikdo nepřekážel. Lidka byla vždy hned od mladosti hrdá, a tím více zpyšněla, když Pán Bůh po letech jí daroval syna. Je to ten černý Jirka, jak jste jej dnes, panoušku, na pasece viděli. Jirka, jediný syn ze statku, nyní jest dřevařem. A jak na ty konce došlo? Milý panoušku, věřte mi nebo nevěřte: to si nedám vymluvit, ale je to řízení Boží. Selka chtěla mít z Jirky zámožného obchodníka ve dříví, chystala se na stará léta do Prahy, ale vše se zvrátilo. Kde byla vina, to na jisto nevím, ale myslím, že jedině u ní. Jakmile ten chlapec uměl postavit se na nohy, ihned začala jej matka strojit. Největší radostí její bylo, když mu Petr z Prahy nějaký z brusu nový kabátek přivezl, a to takový, jaký žádný hoch v celé vsi neměl. Tato nádhera s ním rostla. Co matka začala z marnivosti, po čase stalo se návykem — potřebou. Jinak byl Jirka nadaný, a proto umínil sobě Petr, že hocha zaveze do škol v Praze. Možná,

panoušku, kdyby ho byl nechal doma a přihlížel k němu sám, že by to bylo lépe dopadlo. Ale mělo to být, aby na ně došla pokuta. Nectili Vavrouškovou co matku, a Jirka jim to plnou měrou splatil. Bylo to při svatém Václavu. Petr vypravil pramen ku Praze a na něm Jirku do škol. Hoch byl jako výlupek. Matka vystrojila, vypravila mazánka svého, jak jen mohla. Věci Jirkovy složili doma do truhlice, peřiny do uzlu. Vše bylo jako z brusu nové. Já tenkrát plul s tím pramenem. Divili jsme se všichni, co tak malý kluk může v té truhle asi mít. Onoho času měl jsem, panoušku, již ty mé dva kluky a, věřte mi, kdybych byl všecko snesl, co měl já, co moje žena i ti kluci, ještě by ta truhlice nebyla plná. Ale selka nakoupila, co žid donesl, jen když jí namluvil, že je to v Praze móda. Toho času bylo nad obyčej v statku smutno. Selka, kudy chodila, plakala pro milované dítě.

Ani když měla bába pohřeb, nikdo tolik neplakal, jako když chlapce posílali do Prahy. Vody bylo dost, tak nám šla plavba rychle. Třetího dne z rána jsme zarazili v Podskali. Pramen jsme uvázali. Dva plavci zůstali na něm, aby se nic nestalo, my ostatní jsme šli do Prahy. Já a ještě jeden jsme nesli truhlici, Petr uzel s peřinami a tak jsme šli do bytu, kterýž byli Jirkovi v dobré rodině opatřili. Domácí nás uvítali zdvořile. Paní domlouvala hochovi, aby netesknil, že je v Praze veseleji nežli venku na vesnici. Inu, každý pták ve svém hnízdě nejlépe zpívá. Já si myslel po svém rozumu: „Všude dobře, doma nejlíp“: a to říkám ještě dnes. Musili jsme zůstat k obědu. Petr vezl paní vykrmenou husu, a ta nám ji také upekla. Já tam musel taky jíst. To si ale můžete pomyslet, co je to pro člověka, jako jsem já, v takovém místě za jídlo. Bylo čistě prostřeno. Ubrus jako křída, talíře pěkné; ale co je to platné, když se člověk pořádne nenají? Nikdo tam nenutil, tam jsem se nenajedl. Z husy udělali asi dvacet kousků, a tak člověk, než by tolikrát sahal do mísy, raději se poděkuje. Po obědě šel jsem se podívat do Prahy do těch překrásných kostelů. To bývalo, panoušku, moje nejmilejší, když jsem tak mohl několik kostelů si prohlídnout. Ti Pražané dělají se, jako by všemu rozuměli, ale mně se tam u nich nelíbilo, že v kostele bývalo všude málo lidu. Co pak je to na tolik tisíců? U nás je malá ves, ale v kostele bývá nás víc. A pak v té Praze chodí po kostele jeden sem druhý tam: to není žádná pobožnost. K večeru jsem se vrátil na pramen. My lihalí na pramenu. Nač také někde platit, když může býti bez toho? Tenkrát jsme celé tři dni v Praze pobýli. Bylo připraveno mnoho dříví najednou, a Petr to nemohl prodat. Chodil celý mrzutý. Na chlapce tam musil nechat hromadu peněz, a ještě nic nestržil. Od té chvíle, věřte mi, bylo, jako by ruku obrátil. Štěstí od Petra odeslo. Třetího dne seděli jsme

v hospodě. Tu přišel nějaký pán a dal se s námi do řeči. To víte, panoušku, co má člověk na srdci, to u nás hnedle na jazyku. Tak jsme se smluvili, co tu děláme, bez nemůžeme prodat, a jak nás to mrzí. Na to začal ten pán Petra těšit, aby se nestaral, že mu opatří dobrého kupce. Je prý to sice začátečník, a nemá ještě dosti peněz v zásobě. Ale to prý nevádí. Může mu pramen nechat do stržení, až pak připlave po druhé, tu na jisto přijde k svému. Panoušku, se mnou to škublo. Já Petrovi slápnul pod stolem na nohu, aby vyšel ven. Ale Petr byl jako slepý. To si můžete myslet, pramen byl velký a mohl stát za tři tisíce. Sám nevím, kam Petr tenkrát dal svůj rozum. On si dal říci. Jen když prý mu pořádně zaplatí, že mu sečká.

Za chvíli přišel jiný pán, a začali s Petrem smlouvat. On cenil dost, ale kupci nic nedbali, platili, co chtěli. Já řekl — „platili“: — a oni zůstali dlužni. Bůh ví, jak to přišlo. Petr nebyl lehkověrný, ale tenkrát sedl na lep. Dali tři sta závdavku; na to druhé se mu upsali, do osmi neděl že zaplatí. Slíbili a dali dobrý litkup. Piva bylo dost. Petr pil a my pili také. Co bych to, panoušku, zapíral; já se rád dobrého piva napiju, a, že mají v Praze dobré, to víte lépe než já. Nachmelili jsme se notně a pak zase pospíchali jsme k domovu. Petr celou cestu nic jiného nemluvil, nežli jak dobře prodal, a co vyzíská. Já mlčel. Podle mého prostého rozumu mně to nešlo do hlavy. Jak živ ty lidi neviděl a tolik jim svěřil: to mně nechtělo do hlavy. A já mu to řekl upřímně. A to jste měli vidět, jak on se na mne osopil, že jsem hloupý. To prý bych nikam to nepřivedl; že to vždycky nejde hned z ručky do ručky, a tak dále. Já si pomyslíl: „Co mi po tom? Nepálí-li tebe, nehas! Má starost to není.“ Druhý den pozdě večer došli jsme domů. Já měl ještě kousek na naší samotu, ale Petr nechtěl mne pustit, a tak jsem zůstal ve statku. To byla ale noc! Od té doby jsem takové nezažil. Selka byla velice mrzutá, ani nás nepřivítala. Já si toho nevšímnu. To víte, mezi námi nebývá tolik řečí jako mezi pány.

Petr řekl: sedni si a já si sednul. Byli jsme chůzi unaveni. Na mne šla dřimota. Řeč vážla. Selka se neptala: „Jedli jste, nejedli?“ To se mně už nelíbilo, a já litoval, že jsem nešel raději rovnou cestou domů. Než stalo se, stalo! Já na kousek jídla nečekal. Petr se chystal, že si ulehne. Ale tu teprv selka spustila: „A což peníze? Sem s nimi, ať je uloží.“ Petr sundal opasek a podal jí ho. „A to je všechno?“ rozkřikla se selka. „Inu, nešlo to, ženo!“ odpověděl. „Musil jsem dáti na dluh.“ — A tu jste měl vidět jeho ženu! Věřte mi, poctivě mluvím, panoušku, ale mně se zdálo, že je to litá saň. Šátek jí sletěl s hlavy, oči jí sršely jiskrami a z huby sypalo se spílání až hanba mluvit.

Že Petr prodal na dluh, tomu nevěřila. I začala nadávat mu darebáků, outratů, rozhazovačů a, Bůh ví, jakých. Proto prý nejedete, až jste to utratili. Ano, i do mne se spustila, že prý muže zavádím, okrádám a už ani nevím, co ještě. Ve mně vřela krev. Já se ale přemáhal, byl jsem pod cizí střechou. Začnu: „Ale, panímámo, dejte si říci! Co pak bychom mohli za několik dní tolik peněz utratit? To je nerozum! Za osm neděl máte peníze, je tu na to spis; já sám jsem svědek.“ — Ale to všechno bylo marné! Každé slovo bylo jí, jako by oleje přiléval do ohně. Koncem toho výstupu bylo, že jsem se v noci sebral a utekl domů. Co se ve statku dále dělo, nevím. Nikdy jsem se na to neptal.

IV.

Ráno, když přišel Petr k řece, kde jsme dřív na nový pramen chystali, byl samá boule a modřina. Řekl mi, abych nikomu nic neříkal, co se u nich stalo. Tak ještě svou zlou ženu kryl. Boule prý má, jak šel po tmě na loubí a spadl.

Já neřekl nic, ale z práce jsem se mu poděkoval. Nezasloužil jsem nikdy toho pohanění, jakého se mi od selky dostalo. On arci za to nemohl. Ale já jí chtěl dokázat, že Petra nezavádím, jak ona tvrdila. O práci mi nebylo nikdy zle, a hned druhý den dostal jsem dílo na panském. Od té doby pracuji zde za nebožtíka milostpanouška a pak za tohohle, aby ho Pán Bůh zachoval.

Jak jsem již povídal, krátce po tom udělal mne nebožtík milostpanoušek vrátným a dokud mně to tenhle náš nynější dopřeje, dotud budu sloužit. Znam celou reku jako svůj dvorek, vím, jak s kterého jezu máme sjíždět, a tak se nám nikdy nehoda nestane. Ať je voda malá, ať je velká: já se spustím a pramen pořádně odvedu. Za to mám práno a děkuji Pánu Bohu. Neměl jsem nikdy mnoho; ale co jsem měl, bylo poctivě zaslouženo. Za to mi také Pán Bůh požehnával, že nevím, co je bída. — Minulo osm neděl, a já plul ku Praze. Petr plul o den dříve a tak jsme se v Podskalí stihli. Moje první otázka byla, jak dostal peníze. Místo odpovědi Petr se ušklibnul, poškrábal se za ušima a odplivnul si. Z toho věděl jsem dost a dost. A přece ptal jsem se hostinského, kdež jsme byli na večeri, jací byli to páni, co Petrovi nezaplatili. „Človíčku,“ pravil mi hospodský, „ti osidili více lidí než vašeho souseda. Šibalové udělali bankrot.“ — Já slova toho jakživ neslyšel. To víte, panoušku, na vesnici se tak nemluví; tolik věděl jsem hned, že je zle. Petr onoho času zůstal v Praze celý týden, chodil od pána k pánovi, všudy prosil a platil, ale kde nic není, ani smrt nebeře. Nedostal nic, nevychočil ani groše. Tři sta a ten litkup, to bylo všechno, co měl za celý pramen. Ale vezmi to šlak! To by ho bylo, panoušku, nezabilo, jen kdyby byl

uměl začít znova. Byla to těžká rána, to si můžeme myslit, ale co je vše platné, když se to již stalo. Hůře bylo, že od té chvíle žena jeho byla učiněnou vzteklicí. To víte, panoušku, co si nezkušená ženská vezme do hlavy, bývá těžko jí vymluvit. Lidka jinak nedala, než že Petr peníze utratil. Po chlapci se jí stýskalo; Petra neměla ráda; celý svět jí omrzel. Na muže se utrhovala; chlapci, kde i jak mohla, posílala peníze, doma nehospodařila. I kam to mohlo takovou měrou přijít? Z kluka se jim vyklubal mladý pán. Jak jsem už povídal, z domova měl plnou truhlici šatstva, ale hnedle bylo to tam. Psal, že je to špatně ušité, že mu to nesluší, že je na tom hrubé sukno, které prý v Praze nenosí. A takto kus po kousku rozundal. Máma poslala peníze na jiné. Začalo to s kazajkou, a došlo pak i na boty i na košili. Není prý to dle pražské módy, každý prý v něm vidí podle prádla hned sedláka a podobně. Inu, selka, jaká byla, povolila. Petra se neptali ani kluk ani matka. Ubohý Petr byl v domě, jen aby vydělával, aby platil a mlčel. A tak dělo se, jen co i jak chtěla žena. Když pak se Petr osmělil a přece se trochu ozval, bývalo zle jako v pekle. Hned měl na talíři, že je beztoho statek její, on že nemá ani boudy; ona že tři tisíce dosud neutratila jako on v Praze; konec konců pak býval, že mu nadala darebáků, mrhačův peněz, ničemův a jinak ještě celou litanii. Petra to počalo rozcházet. Co mu dříve na mysl nepřišlo, na to začal pojednou vzpomínat. Neštěstím přicházel k poznání sebe. Na mysl tanula mu jeho nebožka matka. Rozpomínal se na své mládí, a na její velikou lásku. Nikdy tak necítil, že jí ubližoval, jako nyní když bylo jemu ubližováno. Viděl v duchu tu starostlivou starou hlavu, jak vyhlíží z okna své komůrky, zdali syn její zdravý se vrací domů. Pokud byla na živě, nevšímal si toho: teď bylo jinak. Je to divná věc, panoušku! On se mi často ze všeho toho vyznal. Já se v duchu divil, jak dobře člověk ví, kdy dobře nečiní a po čase vzpomene na to tak, jako by to dnes bylo. Začal se v duchu děsit. Najednou věděl všechno, věděl, jak žena s matkou na nic zacházela, jak jí lála, sužovala, — to ho teď bolelo. Mysлил nepochybně, že mu rovnou měrou bude odměněno. Dokud matka trpěla, mlčel; že měl nyní sám také hořkosti zakusit, toho se lekal. Bývalá příčinlivost byla ta tam. Konečně nechal i obchodu.

Čím méně vydělával tatík, tím více potřeboval synáček. Jiřík se neptal: kde beřete? on si jen poroučel: pošlete! Chodil do školy dlouho, ale ničemu se tam neučil. To mi věřte, panoušku, já za všechna leta svým dětem nedal tolik, co Petr v jediném vydal na nezdárného synka. Ale moje děti se ještě nikdy za mne nestyděly, jako se to stalo Petrovi. A to ho nejvíc bolelo, to mu také dodalo. Bylo to jednou při svatém Janě. Petr se pustil za synem ku Praze.

Plul po našem pramenu a cestou nám pomáhal. Oblečen byl svátečně, ale víte, jen tak, jak to u nás obyčej. Měl krátkou modrou kazajku, žluté koženky, čisté bílé punčochy a nízké střevíce. Inu, jaký kroj, tak se stroj! — Náš velebný panoušek nám vždy říkával: „Mějte šat a stravu vždy jen podle stavu.“ Ostatně Petr tak chodíval vždycky, i když ještě dřevaril. My do té Prahy přijeli, a Jiřík na nás již čekal. Arci tenkrát byl už výrostek, bylo mu asi šestnáct let. Tatíka ani nepozdravil. Kouknul po něm a usklíbl se. „To jste se, tatíčku, na tu pouť vyšňořil! Zádňý ve vás nepozná sedláka.“ Petr zůstal, jak by do něho krve nalil. My koukali jeden na druhého. Nezdárný Jiřík vedl svoji řeč dále. „To si nemyslete, že já budu s vámi po Praze chodit. Dělal bych maškaru, a zítra by se mi spolužáci vysmáli. To jen si hezky choďte sám! Jestli jste mi něco přinesl, doneste mi to do Truhlářské ulice č. 19. Tam jest nyní můj byt.“

Já se díval jako opařený. Petr ani nemukal a bral již z pramenu, co byla selka mazánkovi připravila.

Byl věru nejvyšší čas, že kluk zmizel. Ve mně všechno vřelo. Já se obrátil a jednou ranou jsem shodil uzly Petrovi se zad. „I ty starý blázne, snad bys nebyl tak pošetilý, abys tomu nafoukanému klukovi na svých zádech ještě donesl, čeho není hoden. Hned to tady nech! Chce-li, ať si sem pro to přijde sám, anebo ať si někoho pošle.“

Nikdy jsem neviděl, panoušku, aby muž plakal tak, jak se tenkrát rozplakal Petr. Já ho nechal. Věci do Truhlářské ulice nenesl. Když se sešerilo, vyšli jsme si na pražský most. Dostali jsme se až k soše sv. Jana. Tu jsme poklekli, a on se modlil celou hodinu. Jen já mu rozuměl, a věděl jsem, že prosí za šťastnou hodinku smrti. — Když jsme šli zase na nocleh, tu jsem Petrovi domlouval, aby si z toho tolik nedělal, že snad chlapec se pozná a že jej odprosí. Ale Petr mi na to řekl: „Ondřeji, to jest trest Boží. Já si své matky nevážil, já ji nectil, jak se patřilo; nyní mně to vlastní krev oplácí. Kamaráde, víš dobře, že moje žena mne nemá ráda. To jsem již dávno věděl a málo jsem dbal na to. Ale že můj vlastní syn tak se mi odslouží, to mne přivede do hrobu. Ty nevíš, Ondřeji, co je to nemít nikoho na světě. Ty máš chudou, ale pořádnou ženu, máš zvedené, dobré děti. Co já se namozolil, co jsem se nasháněl, a co z toho ze všeho mám? Vše se rozplynulo jako dým! Nebylo tu požehnání Boží. Tys, Ondřeji, svého starého otce poctivě dochoval až do smrti; tys mu dával, co jsi sám jedl, tys jej dal zaopatřit Pánem Bohem, tys mu zatlačil oči a on ti za to žehnal. Bohatství také nemáš; ale na tebe čeká aspoň spokojené stáří. Ty můžeš doufat, že se ti děti dobrým odmění. A co já? Kdo pak si mne všimne? Na mne čeká jenom bída, mne umoří výčitky svědomí. Bože buď mně milostiv!“

Tak naříkal Petr. Litoval jsem ho srdečně, ale pomoci jsem mu nemohl.

Ráno jsme se dali zase k domovu. Doma Petr vše vyprávěl ženě, ale ta ujala se hochy. To prý je ta učenost, že se musí nad hloupého vynášet a třeba to byl otec. Kde se to jenom v té Lidce vzalo? Ale myslím, že ji pýcha zaslepila. Petra to hryzlo, a on počal hoře své zapíjet. — Hezké to od něho nebylo. Ale on chudák byl jako bez sebe. Žena ho tím více trápila. Co divu, že pak domů nepřicházel a celé dni a noci se toulal. Dokud nalávali pivo, pil pivo; konečně došlo na kořalku. Tak zapadal Petr vždy hlouběji. Žena na něj zanevřela, a on pustnul. Všecky naše domluvy byly marné. Jednou poslechl a desetkrát zapomněl. Hospodářství hynulo kvapem. Sedlák pil, selka lenořila, Jirka v Praze rozhazoval. Selka se po vsi chlubila, že syn její v Praze nechodí jinak než v černých šatech. A tehdy mu začali přezdívat „černý Jirka“. Petr se toulal a nechtěl slyšeti ani o synu ani o ženě. Doneslo se to k našemu velebnému panouškovi, a ten si jej dal zavolat. Domlouval mu, co myslí, jak se připravuje o zdraví, jak hřeší proti Pánu Bohu, a na jaké konce přijde. To Petra dojalo. I odřekl se pít a počal opět pracovat. Však netrvalo to dlouho. Soužením a neporádným životem síly a zdraví vzaly za své. Počal chřadnout. Než minul rok, byla tu smrt. Selce bylo nyní muže líto, ale pomoci nebylo. Jezdili semo tamo, dělali, co kdo radil, ale proti smrti nemáme koření. To jediné při tom mi bylo potěchou, že jako řádný křesťan se připravil na tu dalekou pouť: dal se řádně zaopatřit a pak tiše skončil. Pán Bůh mu dej věčné odpočinutí! Selka poslala psaní za chlapcem do Prahy, ale synáček na pohřeb nepřišel. Vzkázal, že musil právě dělati zkoušky. Ale to musím, panoušku, říci, že pohřeb nebožtíkovi žena vystrojila, jak náleží. Hrana zvonili dvě hodiny. Světla dala dosti. I za rakev nebylo se jí stydět. Tu se v ní bezpochyby ozvalo svědomí. Nahlížela, že svojí nadutostí a urputností Petra dohnala na nejhorší konce. Ale co na plat: už byl na pravdě Boží!

V tom venku zastěkal pes. Já přistoupil k oknu, abych se podíval, kdo to jest. Stál tam jeden ze synů vrátného, jenž přišel pro otce. Bylo již pozdě, a já nesměl starce déle zdržovat. Děkuje mu za vypravování, žádal jsem zároveň, aby mi zítra dopověděl, co ještě nevím o dalších osudech selky a Jirky. Starý vrátný mi to slíbil a s tím jsme se rozešli.

V.

Nemohl jsem dlouho usnout. Na mysli tanul mi osud nešťastného Petra. Připomínaje a rozebíraje příhody jeho v duchu sliboval jsem Bohu, že nechci myšlenkou, tím méně slovem rodiče zarmoutiti. Kohout zakokřhal. Bylo již k ránu,

když mi spánek oči sklížil. I spal jsem až do bílého dne. A tak jsem snídání zameškal. Pan Doubrava byl dávno již na horách, prve než já se vypravil z domu.

Cesta vedla mně jako včera na paseku. Zde především prohlížel jsem si černého Jirku. Pracoval pilně. Chvillemi však skřípaje zuby, divoce se ohlížel se kolem. Zraky naše se potkaly, a on se zamračil. Tušil nepochybně, že jej pozorují, a uhnul se stranou, bych mu nemohl viděti do tváře. Byl těla silného a pěkně urostlý; nelišil se ničím od druhých dřevařův až na to, že nosil lepší šat. Mluvíti jsem ho nesyšel a sám nechtěl jsem začítí řeč, ač jsem byl velmi zvědavý. Onoho dne byl tuhý mráz. Sněhu napadlo do rána na loket, ale že ihned ztuhnul, mohli jsme po něm dobře choditi. Jehličí na stromech bylo zcela hustě sněhem obaleno; kdekoli na ně padalo slunce, zdálo se jako by stromovi poseto bylo drahokamy. Pádné rány seker se rozléhaly daleko po vřkolu. Můj kabát nebyl dosud ušit, a já tudíž jak náleží křehnul. Dřevaři rozdělali veliký oheň. Ale to málo pomohlo; s jedné strany jsem se pekl a s druhé mrznul. Teď pochopil jsem, kterak měl starý pán pravdu, vyčítaje městskému krejčímu, že mi ušil myslivecké šaty pro parádu a nikoli pro potřebu. Jinak šatiti se může mysliveček, který jen při pěkném počasí vychází, a jinak ten, kdož musí každého dne po své povinnosti. Pan lesní poručil Alzbětě, aby, prve než odejdu, dala mi pro dnešek láhev vína do brašny, že ho budu na pasece potřebovat. Neodporoval jsem a vděčně vzal ji s sebou. V poledne jsem si na ni vzpomněl. Kus dobrého syra, skýva chleba, několik doušků vína: a hnedle to hrálo jako teplý kabát. V láhvi bylo vína mnoho. Já podal vrátnému, aby se napil a dal také ostatním. Napili se po řadě všichni. Když došlo na Jirku, odstrčil láhev, a po mně mrštil okem. Zdálo se mi, jako by řekl: „Já se ti o ty podnosky neprosím.“ Mně to zamrzelo, ale nedal jsem znáti na sobě nevoli.

Hoši dopili, zdvihli se a šli zase po práci. K večeru jsem se zastavil u vrátného a připomenul mu dané slovo. On slíbil, že se dostaví. Slunce zašlo, a my vraceli se k domovu. Cestou sešli jsme se s panem lesním a já se omlouval, že jsem ráno zaspal. Dobrý stařec se jen pousmál, a já mu vypravoval, jak mě vrátný po celý večer bavil, a jak mne to dojalo, že jsem pak nemohl usnouti.

Doma mne čekalo nové překvapení. Krejčí přinesl nový kabát a já tomu byl velice povděčen. I musel jsem jej před panem lesním obléknout, aby se vědělo, zdali je dobře ušit. Byl všude dosti volný, dosti široký, dlouhé rukávy do půl dlaně. Ve městě byli by se mi asi vysmáli, že je to kabát snad po dědečkovi, ale zde jej každý chválil, jak mně dobře

sluší. Zaplatil jsem a poděkoval krejčímu za rychlou práci i panu lesnímu za dobrou radu a péči.

Ve světnici u kamen seděl „facír“, žebravý tulák, jenž od jedné myslivny táhne k druhé, ohřeje se, nají se a ráno jde dál. Vyprávěl, jak mnoho sněhu místy napadlo, jak musí od vesnice k vesnici cesty prohazovat, co je pomrzlých koptví, a podobné noviny. Co zbylo na našem stole, Alžběta mu dala, a k tomu dodala sklenku piva. Pojedl, poděkoval a ulehнул na seník, kamž jej služebný náš hoch doprovodil. — Já se divil, že takový statný člověk chodí světem jenom tak nazdarbůh. Pan lesní mně vše vysvětlil. „Kdo chce své povinnosti řádně zastávat,“ pravil, „ten se jistě udrží. Ale nejistý, nepořádný člověk nikdy a nikde neobstojí. A takových pobudův je mnoho, kteří raději se nuzujou, jen když jsou svobodni jako pták a nemusí nikoho poslouchat. Jest to rok od roku horší. Za mých mladých let tak nebylo. Kdo pak si dnes koho váží? Ptejte se jich a podíváte se. Z náboženství dělají si posměchy. Kdo je povolán, aby druhým poroučel, ten slove karabáčník, tyran. Pracovní panáčkové nechtějí, ale jíst, a to dobře jíst, to by rádi. Takové neblahé náhledy počínají se šířit také mezi lidem. Že prý je peněz dost, jen ať prý je ti boháči vydají; pak prý nebude nouze. Každý prý máme stejné právo ke všemu a je prý to nespravedlivé, pokud má jeden, čeho nemá druhý. Já jsem již starý; mne to nejhorší mine. Ale dejte dobrý pozor, kam se tou moudrostí dostanou. Opouštějí víru v Boha, šlapou úctou k vrchnostem, chtívou rukou sahají po cizím statku. Co dobrého může pojit z takových názorů? Dejte se do řeči s černým Jirkou, ten vám vše jednou vyloží. Podíváte se divokým náhledům toho člověka. A to je člověk, který byl na školách v Praze a trávil z mozolů svých rodičů. Nakládali na něj, by jim byl ve stáří podporou, a on je přivedl na mizinu, před časem pomohl jim do hrobu, a sám sebe uvádí v záhubu. Myslíte snad, že to nahlíží, aneb toho lituje? Nikoli! Řikává: „To byl můj nešťastný osud. Otec z hlouposti zabředl do dluhů, matka z nerozumu marnila a na nich jest vina, že dnes musím nádeničit.“ Tak mi vykládal lesní. Tu nabyl jsem teprv trochu světla, proč je Jirka ke mně nevlidný, ač jsem mu ani slovem neublížil. Ubožák záviděl mi, že mám lepší kabát, záviděl mi mé postavení, záviděl, že jsem šťastnější než on. — Pan lesní se chystal na lůžko, a já zase do své světničky. Vrátný přišel. Zapálili jsme si dýmky, a rozhovor počal:

„Jak, panoušku, Petra pochovali, věřitel jeden po druhém počal docházet do statku. Selka prodávala dobytek kus za kusem; po dobytku došlo na nářadí, konečně prodala obilí na stojatě. Ale to všechno nestačilo. Do Prahy taky nemohla tolik posílat, co si toho žádal synáček. Jiřík začal

tam dělati dluhy. Ale v Praze dlouho nečekají. A tak došlo na to, že mladý pán musil z Prahy a přišel do Oreší. Selka to kryla jak mohla. Ale sídlo se v pytli neutají. Napřed říkali, že nějak postonává, že mu v Praze neschválně, že musí být na nějaký čas doma. Jirka přišel, celý černě ošacený, ale jak! Sukno se svítilo již jako hladký manchester. Tu byla zase výmluva, že se u nás taková látka nedostane, ba že náš krejčí to neumí tak ušít a kdo ví co ještě. V pravdě ale nebylo na jiné. Za nějaký čas opět selka roztrušovala, že je sama, hospodářství že jí hyne, že se jí stýská a proto prý si Jirku nechá doma. A tak uváznu Jirka v Oreší. Do Prahy vezl před lety plnou truhlici šatův a uzal peřin, domů nedovezl nic než svoji učenost. Ta prý je nad peníze, tak selka říkávala. My nadáli se, kdož ví, co z něho nevyleze.

U nás po starém zvyku, když potkáme jeden druhého, pozdravujeme se. To Jirka nedělal, jak přišel. Je prý to hloupost. V Praze prý si nikdo druhého neschválně. A tak i Jirka nikoho nepozdraví, ani velebného panouška. Hrdopýška, říkává, že tolik také umí jako kněz. Ale jak sám, panoušku, vidíte, to umění jeho hrozně málo mu vynáší. — Selka měla ještě jiné plány, chtěla jej na statek oženit. Možná, kdyby se byl dobře s hezkou pomocí oženil, že to mohlo dobře skončit. Ale popanštilec nechtěl mít ženy ze selského stavu. — Jemu byla každá hloupá, žádná neměla dost peněz, a Bůh sám ví, co na ní chtěl všechno mít. Zatím přišel konec ke konci, a on si vzal tulačku. Ženština ta byla hezky našnořená; uměla chytře mluvit, a učený Jirka dal se lapnout. — To si můžete pomyslet, že ve statku rozkoš nezůstávala. Dluhy dělaly se pořád vždy větší, až jednoho dne oznamoval obecní posel, že budou ten a ten den číslo 39, my mu říkáme Klikovina, u veřejné dražbě prodávat.

A stalo se. Klikoviny se ujal žid. Měl na tom statku nejvíce peněz a koupil ho. Jirka s ženou i matkou octli se na návsi. Teď by jim byla bouda po staré bábě bývala dobrá. Ale tu boudu odkázal Klika druhé dceři, a ta tam byla živa se svými dětmi. Co teď počítí? Hlad a nouze láme železo. Do nájmu jich nikdo nechtěl. Ten nevražil na selku, onen na Jirku, a jiný zas na tu mladou. Konečně na velké prosby dostali koutek v poslední chaloupce ve vsi.

Na selce vyplnilo se „půjčka za oplátku“. Co staré Vavrouškové půjčovala, to jí teď nevěsta plnou měrou splácela. To víte, panoušku, jak je bída u takových lidí, tu bývá také svár a hrdlování. Jirka byl by se rád zbavil matky i ženy; ale nešlo to. Obec mu nechtěla dát domovský list a bez toho se nemohl nikde zdržet. Zkusil to jenom jednou, zašel na práci do Vídně a dělal při lodích. Vyčuchali ho a hnedle tu byl postrkem. Nezbyvalo mu nic jiného, nežli pracovat doma. Živí se jakž takž! Je to ještě jeho štěstí, že nemá

děti. Před rokem zemřela matka; a tím je mu něco snáze. On jí arci mnoho nedával. Ale kdo mnoho nemá, i na to málo nestačí. Nešťastné Lidce bylo velmi zle. Pláčem ustavičným a stářím oslepla. Z útrpnosti jí dávali po čísle trochu jíst. A tak chodila jednou nejpyšnější selka celé vesnice jako žebračka. Narodila se ve statku — měla statek — že nebylo Božeho požehnání, všecko ušlo jako voda řesetem. Tak, panoušku, je to na tom světě. Dokud ono je všeho dost, myslí: „Nač se modlit? Kdož ví, zdaž je Bůh!“ Ale přijde-li zlé, pak hledá člověk takový Pána Boha. Takových případů já znám několik. A tak bylo též u selky. Dokud byla na statku, chodila do kostela jenom proto, aby se pochlubila novou sukni aneb plachetkou. Ale jakmile začala se jí ruka Páně dotýkati, jakmile ucítila, co je zlé: — ihned jí to srdce a oči otevřelo. Začala činiti pokání. Kolikrát jsem ji zastihl na hrobu jejího muže a nebožky tchýně, a slze hojné svědčily, jak ty nebožtíky v duchu odprošuje. Doufám, že se Pán Bůh nad nad ní slitoval. Skonala jako dobrá křesťanka, a obec ji vystrojila pohřeb. Jirka šel za truhlou, ale ani slzy neuronil. Nemá srdce, panoušku! Ale dejte si pozor, však on ho Pán Bůh ještě najde. Až půjde mu do tuhého, pak se obrátí.“

Vrátný zakončil své vypravování. Já mu poděkoval a vyprovodil jsem jej ze dveří.

VI.

Minulého večera spánek nechtěl se dostavit; dnes bylo ještě hůře. Slova pana lesního nešla mi z hlavy. Je-li pak to možné, aby někdo smýšlel tak, jak mi praveno? Starí bývají nedůtkliví. Bezpochyby někdo zavadil o starce a on se pohoršil. Já byl tehdy mladý a pohlížel jsem na svět očima jasnými, se srdcem plným důvěry. Jirkův osud mne dojímal. Já věděl, že netrpí nevinně, a přece neustále jsem u sebe přemítal, jak by mu asi bylo možno pomoci. Jednalo se mi především, aby se poznal a opravdově polepšil. Kdo se obrátí, dojde odpuštění. Vždyť čteme v Písmě svatém: „Budou-li hříchové vaši jako šarlat, jako sníh zbělení budou.“

Drže se těchto svatých slov, přemítal jsem neustále, jak bych to navlékl, abych černému Jirkovi pomohl. Nějakého nadlepšení mu zjednatí nebylo lze. Jednak pracoval úkolem, a pak nebylo vskutku příčiny, odměňovati jej nad obyčej. Tím byl bych pracovitě dělníky proti němu jenom popudil, a nepochybně i u něho málo vděku získal. „Kdo odměnu poskytuje lenochu, okrádá pracovitého,“ tak říkával otec můj. Zapamatoval jsem si ta slova, ač jsem dříve dobře nevěděl, co znamenají. Teď se mi vyjasnilo, jak má se té pravdě rozuměti. Za takého přemítání mijela, kvapila noc. Než jsem se nadál, počalo dole v myslivně býti živo. Hoch

vstal, a štípal dříví; hospodyně obcházel stáje. I pana lesního jsem slyšel kašlat. Ještě nesvítalo. Nicméně vstal jsem i já. Oblékl jsem se a sešel do přízemí. Na krbu hořela louč. Pan Doubrava se modlil z veliké knihy při kahanci. Pozdraviv usedl jsem do kouta. Za chvíli se lesní pomodlil, sundal brýle s nosu a do modliteb položil je tam, kde byl přestal. I otázal se mne, proč jsem tak záhy vzhůru. Bez okolkův jsem jemu všecko vyjevil. Netajil jsem, jak vypravování vrátného mne rozčílilo, jak mne osud černého Jirky dojmá, a že bych dal za to, nevím co, abych mohl tomu Jirkovi pomoci na nohy. Pan lesní byl veliký dobrák. Tím více mne překvapilo, když mne s nehorázným smíchem oslovil: „I vy blázinku, že vám to mám tak říci! To je vidět, že jste ještě človíček nezkušený. Což pak vy myslíte, že člověka, který 35 let chodil po jedné pěšině, přivedete na jinou? Pro mne, zkuste si to! Ale myslím, že spláčete nad výdělkem.“

Nasnídav se, nedočkavě spěchal jsem do paseky. Uminil jsem si, že stůj co stůj začnu dnes nějakou rozmluvu s černým Jirkou. Že mi hrubě odsekne, jsem předvídal. Přišel jsem na paseku záhy. Dělníci se teprv scházeli. Úkol byl toho dne těžký. Treba bylo poraziti čtyři vysoké jedle, které pro svůj štíhlý rovný vzrůst a pěkné kořeny měly býti klečemi k lodi. Takové dříví dobře se platí, ale nesmí míti žádných trhlín. Proto bývá při kácení veliké opatrnosti potřeba. Podtínali první kmen. Že kůra byla silně namrzlá, sekera odskakovala jak ode skla. Práce šla pomalu. Jirka, jsa prchlý a nedočkavý, uhodil prudčeji, rána se mu smekla a zasekla se do lýtka. Odhodil sekeru, ustoupil stranou a přidával trochu sněhu na krvácející ránu. Nebylo to příliš zlé; podobné nehody často se přiházejí. Nikdo z ostatních sobě toho ani nevšiml. Myslili snad, že je to rána nepatrná. Možná také, že znajíce Jirku, nechtěli za svoji útrpnost utržiti nějaké hrubosti. Já, chtěje příležitosti té použiti, přistoupil k němu.

„Bolí vás to, tatíku?“ tak jsem začal.

„Já nejsem žádný váš tatík a svých dětí také nemám.“ Při tom, jak to již bylo jeho zvykem, mrskl po mně okem.

Tušení mne neklamalo. Avšak předsevzeť mé bylo pevné, a proto nemínil jsem po prvním nárazu pustiti další věc mimo sebe. I stavěl jsem se, jako bych byl slova ta přeslechl. Chtěje jej obměkčiti, vytáhl jsem kapesní šátek, a podávaje mu ho, pravil jsem: „Podvažte si nohu a krev se zastaví.“

Jirík podíval se na mne, jako by chtěl říci: „Je to tak opravdu míněno?“ Ve zraku jeho znamenal jsem již méně zarytosti. Šátku však nepřijal. Neodpověděl ani slova, vytáhl svoji kapesní plenu a učinil, jak jsem mu radil. Krvácení

přestalo, a Jirka chystal se opět do své práce. A tu jsem jej oslovil na novo, řka jemu přívětivě: „Vím, Jirku, že je vám to kácení dříví asi obtížné. Vy tomu nejste hned od maličkosti uvyklý.“ Ale sotva jsem ta slova pověděl, z očí vyšlehl mu blesk hněvu, a polopřivřenými ústy osopil se na mne: „Co komu po tom? Však vy jste, panáčku, v tom svém nafintěném kabátku také ještě nezemřel.“

To byla narážka na vyšnořený můj kabát z města. I začervenal jsem se a mlčky odvrátil jsem se od něho. „Jsi, chlape, nepřístupný,“ pomysлил jsem sobě. „Mé naděje jsou ty tam! Ty chceš zůstat jak jsi.“ Avšak slova moje nezůstala bez účinku; ovšem na odpor mému úmyslu. Nešťastník vykládal si je nepochybně po svém obyčeji na zlou stránku. Navrátiv se do práce, pustil se do ní bez rozvahy. Chtěl mi snad dokázati, že více zastane, nežli já o něm soudím. Pracoval s veškerou silou, neohlížeje se ani v pravo ani v levo. Káceli poslední jedli. Byla podetnuta ze tří stran. Všichni radili k opatrnosti. Jirka neslyšel. Všichni soudili, že musí padnouti k severní straně a proto také všichni s té strany odstoupili. Jedle se nechtěla sklonit. Jirka přiskočil, uhodil ještě jednou, strom padá nešťastně. Vršek se svezl a konec kmenu zasáhl Jirku tak, že mu roztránil kost v holeni. Jirka omdlel. Leknutí a ztráta krve již ráno zeslabily jinak silného muže. Dřevoři přiskočili a ohledávali zlámaninu.

„Aspoň dvanáct neděl si poleží,“ soudil vrátný, který podobných úrazův mezi soudruhy pamatoval již několik.

Dřevoři po prvním leknutí zhotovili ze chvoje nosidla, naložili a odnesli jej domů.

Bylo pak onoho dne po práci.

Já spěchal k myslivně, bych pana lesního zpravil o nenadálém neštěstí. Pan Doubrava i domácí se ulekli. Byli to dobří lidé a nešťastníka litovali srdečně. Starý pán ihned vypravil posla do města pro ranhojiče, a uložil mně, abych se poohlédl v domácnosti Jirkově, zda mu něco chybí.

Vypravil jsem se do Ořeší. Z povídání vrátného věděl jsem tolik, že snadno našel jsem chaloupku, v níž Jirka bydlel. Stavení bylo skrovné. Po zevnějšku již bylo znáti, že pod touto střechou boháč nebydlí. Jak asi bude u nájemníka, u raněného Jirky? Chaloupka byla nízká s jedním pouze oknem. Aby na noc ve světnici bylo tepleji, okno opatřeno bylo zvenčí prkennou okenicí, na kteréž před lety byl vymalován červený tulipán. Střecha došková byla samá díra. Dvěře, na pohled dosti dobré, byly asi v posledním čase nově zříceny. Síňka nebyla dlážděna. Otevru dveře a ptám se po Jirkovi. Šeredná jakási babice hněvivě mi okazuje k protějším dveřím. Byt Jirkův byla pouhá komora. Skrovné okénko na dvůr pouštělo do vnitř sotva tolik světla, že možno bylo předměty poněkud rozeznati. Tolik jsem pozoroval, že při

mém vstoupení Jirka na posteli sebou pohnul. Ale bylo to lože! Něco starých hadrů, pokrytých jakousi chatrnou poslankou! Na překrytí byla tu vetchá houně. Mně bylo úzko. Dle šatu, ve kterém Jirka do práce chodil, byl bych se takové chudoby v domácnosti jeho přece nenadál. Vždyť i chudá podruhně mívá nějakou tu peřinu, a zde u jedináčka ze statku není ani podušky!

Jirkova žena mne po šatě poznala. Vstala a začala narážkat, co z ní bude, a co si počne. Já ji chtěl potěšiti. Oznámiv jí, co mi nařídil pan lesní, doléhal jsem, aby jen bez obalu řekla, čeho nejvíce potřebuje. Zarazila se a tázavě pohlížela na mne; chtěla snad říci, že u nich není zhola ničeho; však před Jirkou říci to bez obalu nesměla.

Čeho mi žena neřekla, já se domyslil.

„To nejnutnější, po mém rozumu, milá osobo,“ pravím k ní, „jest to, aby se nemocný dostal do teplé světnice. Tady zůstat nemůže pro velikou zimu. Mimo to by ani ranhojič neviděl na obvázání nohy.“

Ale i na to nebylo opět žádné odpovědi, leč že na mně spočinul prosebný pohled ženin.

Nevěděl jsem, jak to navléknu. Soudil jsem, že ve světnici bydlí ona stařena sama. Abych měl více jistoty, započal jsem rozmluvu.

„Co pak ta žena bydlí ve světnici sama? Proč nebydlíte s ní? Je tam aspoň teplo.“

„Prosím,“ odpověděla žena, „ten kousek jídla já tam pro nás uvařím. Ale spát musíme tady.“

„A to já hned promluvíím s babičkou, aby vás tam vzala.“

„Prosím,“ vece opět žena, „to je vše marné. Já ji prosila hned jak muže přinesli; ale ona nechce ani slyšeti.“

„Co se nezdarilo vám, zkusím já,“ odpověděl jsem ženě a kvapím do světnice.

Stařena záplatovala vlněné punčochy. Na nose kývaly se jí brýle. Brvy a obočí měla velmi husté a dlouhé. Na hlavě uvázaný šátek s uzlem do zadu poněkud zakrýval kotouče rozčuchaných vlasů. Tělo měla stažené v černé šněrovačce a na sobě suknicí, tak řečenou mezulánku. Sukně bývala kdysi barvy zelené, ale teď pro záplaty našité na ní zelenala se trochu jen kolem kyčlí. Nohy trčely v punčochách, podobných těm, jaké právě zašivala. U dveří stály pohotově dřevěnky. Po straně na lavici zočil jsem starou ošatku, z níž potřebné záplaty, nitě a jiné potřeby vybírala. Dvěře vrzly, ale stařena nepozvedla hlavy. Teprve, když se nepochybně přesvědčila, že nevchází žena Jirkova, pustila ruce do klína, a upřela na mne pohled. Pohled stařeny mne přesvědčil, že žádost moje nebude tak rychle vyslyšena, jak jsem si přál. Odkášlav si, počal jsem vyjednávat.

„Matko,“ pravil jsem, „jdu vás požádat, abyste raněného nájemníka přijala k sobě do teplé světnice.“

Bábě punčocha vypadla z ruky. S netušeným kvapem zapíchla jehlu do velikého klubka rezných nití, odsířčila ošatku a povstala. Byla to velká, kostnatá žena. Popošla ke mně a spustila: „Co pak myslíte, panáčku, že jsem nějaký blázen? Já mám tu holotu již kolik let v chaloupce, a co z toho mám? Trochu nečistoty. Myslíte, že mi někdo co platí? Dokud stará byla na živu, ta aspoň něco sehnala po žebrotě a tak mi nějaký ten zlatý dala. Ale od té doby, co ta hnije, ani mladá ani Jirka se nezeptali, co jsou mi dlužni. To bych nevěděla. Jirka sám dobře ví, a jeho ženě jsem to včera rekla, že jich déle u sebe trpět nebudu. Ať se při novém roce starají o jiný byt. Mám jich pod krk a uši.“ — Tak to šlo neustále. Čím déle baba mluvila, tím více vzámáhal se hněv její. Já poslouchal tiše. Tolik jsem věděl, tady že pomůže jediný prostředek, a to jsou peníze. I vytáhl jsem peněženku a začal s jiné strany:

„Řekněte mi, co jsou vám dlužni z té komory.“

Stařena, jak zhlédla peněženku, všecka se proměnila. Rychle se otočila, potáhla rozviklanou židli ku předu, otřela ji mezulánkou a žádala, bych se posadil.

„I můj zlatý panoušku,“ spustila, „já jim komoru pronajala za fatku. Když jich nikdo před lety nechtěl vzít pod střechu, přišla nebožka stará ke mně. Já jsem někdy, ale je to už dávno, sloužovala u Kliků ve statku. Tak jsme spolu rostly. I prosila, plakala. — Inu, co jsem měla dělat? Nájemníky jsem jak živa nebrala, ale k vůli té velké bídě, že jsem Lidku znala, povolila jsem. Komoru nepotřebuju, nemám tam co dávat. A tak jsem jí rekla: „Víte kmotra, aby to nebylo zholo zadarmo, dáte mi čtyři zlaté ročně. To přece není žádný plat. Jak jsem, panoušku, již prve rekla, dokud byla stará na živu, pořád jsem mlčela. Ta někdy něco přinesla, někdy nic; ale přece to ucházelo. Co však stará zavřela oči, jak by uřel. Jirka je veliký pán, a já mu mám čtyři zlaté ročně darovat? To bych taky nevěděla nač a proč! Nemějte mi, panoušku, za zlé. Ale mně nikde nic nezbude. Když nechce platit, ať se stará jinde. Anebo ať si ho vezme obec do pastoušky, tam je místa dost.“

Já nechal stařenu domluvit; pak vytáhl jsem čtyři nové zlatky a položil je na stůl,

„Tak, matko, abyste nepřišla do škody, tady máte Jirkův dluh. Ale teď mně to udělejte k vůli a vezměte ho do světnice. Já vám zaplatím, kolik si budete počítat.“

Stařena ani nemukala, prohlížela čtyři zlatky, jako by očím nechtěla věřit, že je to možné, aby peníze ty byly její. Konečně prve, než dala odpověď, vzala je se stolu, obrátila se ke mně zády a několik slov zamumlala. Z celého počínání

a z těch slov vyrozuměl jsem, že pod jistými podmínkami nebude proti tomu, zač jsem žádal. Já vyšel ze světnice a za chvíli jsem se vrátil zase. Stařena seděla opět na lavičce, a zlatky byly schované. Teď šlo to lehčeji. Za mnou vešla žena Jirkova. I tázala se stařeny, kde nemocnému místo vykáže. Stařena, kojíc se nadějí na dobrý plat, postoupila nejteplejší koutek v celé světnici. Postel i s Jirkou jsem pomoci ženských přenesl do světnice a postavil, kam stařena rekla.

Když se Jirka trochu utišil, přistoupil jsem k němu a oslovil jej. Podivno! Zarputilost mu rázem zmizela ze tváří, a pohled jeho nezdál se mně býti ani dost málo odporným. Ptal jsem se, má-li bolesti. On kývnul hlavou a podíval se na mne. Maně vzpomněl jsem na včerejší slova vrátného: „Však on ho Pán Bůh navštíví, a dejte si pozor, že se pozná.“ Viděl jsem, že vrátný mluvil pravdu. Jirka byl patrně celý proměněn. V tom potvrdila mne i stařena, řkouc: „To je mi, panoušku, nejdívnější, že ještě na to nekleje.“

VII.

Jirka se opravdu změnil. Ranhojič přijel, zlámaninu ohledal, zavázal a poručil, by nemocný tiše ležel, rána že se zahojí. Ani výkřik bolesti, ani slůvko nevole nevyklouzlo Jirkovi ze rtů. Ráno na mne nevrátil pro pouhé slovo, a nyní byl tichý jako beránek. Kde se to v něm vzalo? Přemýšlel jsem. Bůh dopustil, a hle, syn nevděčník, jenž celý statek promarnil, poznává se v neštěstí; zarputilost je ta tam, místo ní je tu mírnost a tichost. — Ranhojič odejel, a já přistoupil k loži. Jirka mne vzal za ruku, a první slova, která pronesl, byla: „Odpusťte mi!“ Slzy polily mu zrápenou tvář.

„Nemám vám čeho odpouštět,“ pravil jsem. „Buďte jen mírný a tichý. Víte, jak mnoho na tom záleží v té vaší trampotě. Pak s pomocí Boží rána se vám snáze zahojí.“

Nedal si brániti. Slzy se mu řinuly po lících jako bohaté perly. Prosil mne, bych si usedl u něho. „Milý pane,“ oslovil mne, „mám veliké viny na svědomí, ale nikdy mne tak netížily jako nyní. Zarmoutil jsem pracovitého otce, byl jsem příčinou, že se oddal pití, že umřel před časem. Matku svou jsem přivedl do bídy. — Kdo mi to vše odpustí?!“ Tak hořekoval nešťastník. Musil jsem ho těšiti. Řekl jsem jemu, že není hříchu, aby nebylo odpuštění, jen když se opravdu obrátí k Bohu, a upřímně polepší. Tu na mne upřel velké své oči. „Mladý pane, mohu-li doufati, že brímě hříchů mých svaleno bude mi s prsou a s duše, že najdu slitování?“

Tu končila se moje úloha. Ptal jsem se ho, chce-li, aby mu bylo ulehčeno, že pošlu pro pana faráře. Jirka zavřel hlavou. „On ke mně nepůjde,“ zašeptal. „Já ho mnohokrát a těžce urazil.“

I měl jsem co dělati, abych jej přesvědčil, že pan farář přijde a přijde rád, přijde beze záští a donese mu nejen poklad žádoucího pokoje, nýbrž i Boha živého.

Svolil. Žena musela pospíšiti na faru v obci vzdálené asi půl hodiny. Čas kvapil, a já nemoha déle zůstat, poručil jsem, jak mají vše připravit, až přijde pan farář.

Druhý den jsem šel do paseky. — První, s kterým jsem mluvil, byl vrátňý.

„Jirka se dal zaopatřit,“ pravil jsem starci.

„Bože na nebi, což je s ním tak zle?“ tázal se stařec.

„Zle s ním není, ale učinil tak, aby se zbavil veliké viny, která, jak se mi vyznal, nevýslovně ho tížila.“

„Vidíte, panoušku, došlo na moje slova. Buď Bohu chvála! — Poznal se!“

„Ba arci, že se poznal a jistě bude to k jeho prospěchu.“

K polednímu odkvapil jsem z paseky, abych se podíval k nemocnému. Ležel tiše a spal. Zastal jsem u něho jenom stařenu. Ta nemohla se dosti nadiviti, co se s tím člověkem stalo.

„Já ho znám tolik let,“ pravila, „ale dnes bych neřekla, že je to Jířík. Pořád mne odprošuje, vzpomíná na matku, odprošuje ji a modlí se za ni — modlí se za otce. Jeho první cesta prý bude na hřbitov k jejímu a otcovu hrobu.“

Nečekal jsem, až se probudí. Druhý den na to přišel jsem zase. Tentokrát nespal. Děkoval mi slovy neličenými za všechnu útěchu. Poznal prý Boha, jeho milosrdenství a věří nyní, že jsou ještě nezištní, šlechetní lidé.

Zlámánina se rychle hojila. Jířík poslouchal, co ranhojič nařizoval, a vše se dařilo. Týden míjel za týdnem a práce v lese ubývalo.

VIII.

Dřevaři ukončili paseku a musili k vodě, kam se poražené dříví dováželo. Bylo jim tam chystati kmeny do vorů. Tak nastal březen. Sníh počal se tratiti; tu i tam zazelenal se již trávníček. Malé chudobky vykukovaly od země vzhůru a dívaly se na ten Boží svět. Slunéčko je rozehrálo, protáhly se, a hnedle jich byl celý kopec. Tu a tam nějaký otužilejší brouček odvážil se ze své zimní komůrky, a semo tamo zapípal také nějaký ptáček. Blížilo se jaro. Byl jsem prací zaměstnán opět v pasece. Pan lesní naléhal, aby se jarní vláhy použilo a sazeničky lesní záhy se dostaly na svá místa. Zakládali jsme nový les. Kdo jej as bude káceti? Tak přemýšlel jsem. Lesník má na světě mezi všemi hospodáři úlohu nejméně vděčnou. Hlava jeho dávno již práchniví, než možno kliditi žeň z jeho setby a plod z práce jeho. Vy lesní velikáni, přechkáte kolik pokolení. Co jest proti vám člověk?

A přece jest pánem přírody. Nemusi-li při té upomínce pozvednouti hlavy k nebesům a koriti se milostivému Stvořiteli?

Tak přemítal jsem jednou, když se zvolna o berlí nejistým krokem k nám blížil Jirka. Bral z milosti plat, jako kdyby v práci byl, dokud se nepozdraví. Pozdravoval z daleka. Byl veselý myslí, a těšil se, že dá-li Pán Bůh, bude moci opět pracovati jako loni. Dal jsem se s ním do řeči. Usednul na trávník a přihlížel, jak se práce daří. Den co den se Jirka za mnou na paseku přikulhal. Den ode dne dařilo se jemu lépe. Zotavoval se, až se úplně pozdravil. Pan lesní bral však na něj ohled a vykázal jemu vždy lehčí zaměstnání, hlavně takové, kde by zhojené nohy mnoho namáhati nemusil. Tak jsme se sprátelili s Jirkou úplně. On byl pamětliv mé útrpnosti, a já byl povděčen, že se mi podařilo přispěti k obrácení a upokojení duše jeho. Uzdravil se úplně. Pracoval jako jindy a nikdy již nesedal stranou, nikdy již nehleděl šatem lišiti se ode druhých. Odpustili mu všichni a smířili se s ním. Byl nyní učiněná dobrota. Tak to trvalo několik roků. Svě domácí platil pravidelně, a ta jej podržela ve své světnici. Jmění ze svých mozolů nezhospodářil, ale míval vždy tolik, co potřeboval. K dovršení spokojenosti obdařila jej žena zdravým synáčkem. Vrátný stál kmotrem hochovi a dali jej po dědečkovi pokřtiti na jméno Petr.

Rok po roce míjel. Panu lesnímu ubývalo síly. Naše hospodyně Alžběta po krátké nemoci zemřela, a tu nechtěl kmět déle zůstat na místě. Žádal na odpočinek a dostav řádné výslužné, odstěhoval se k provdané dceři do městečka. Ale stýskalo se mu po tom našem lese a staré myslivárně. Zemřel již po roce, život ukončiv bohobojně.

Byl jsem sice ještě mladý, když ty změny se udály, ponechali mne však na místě a po roce zkoušky obdržel jsem místo s titulem polesného. Tak přáno mi na jednom místě po leta zůstat. Nelitoval jsem toho, znal jsem lid a lidé znali mne také. Starý vrátný zemřel také. Já použil té příležitosti — Jirka se stal vrátným. Byl jeden z nejstarších a nejspolehlivějších dřevařů. Vážil sobě svého místa i zastával je k úplné spokojenosti.

IX.

Byl nový rok. Úřední posel donesl do Oreší list, adresovaný na představenstvo obce. Že byl psán německy, poslal jej starosta ke mně, žádaje, abych mu laskavě pověděl a vyložil, co je v tom psaní. Čtu, čtu opět a nemohu se dosti vynadiviti. Zde stojí doslovně: „Krajský úřad vyzývá představenstvo obce ořešské, aby pátralo, zdali tam není nějaký Petr Vavroušek, jenž před lety provozoval obchod ve dříví. Není-li na živu tento Vavroušek, právní po něm dědicové dostavte se k zdejšímu soudu a průkazy své přineste.“

Ve třech dnech budíž celé řízení v té věci ukončeno, a zpráva sem podána.

Krajský úřad dne 30. prosince 18..“

I nemeskal jsem představenému oznámiti, co v listu psáno, a zároveň vzkázal jsem, aby udal, že Petr Vavroušek je sice již mnoho let mrtev, právní dědic, jediný syn nebožtíkův, že se však, jak nařizeno, i s potřebným průkazem do tří dnů k úřadu dostaví.

Když byl úřední sluha odešel, poslal jsem k Jirkovi. Bez odkladu přišel. Dle mé rady vypravil se na faru, vyžádal si křestní list a potvrzení od představeného. Druhý den na to vydal se na cestu k úřadu. Byl jsem zvědav, co as pořídí. Že se jedná o nějaké dědictví, hned jsem se domyslíl ze znění úředního listu; ale jaké dědictví by to bylo a s které strany by pocházelo, nebylo možno uhodnouti. I vyšel jsem si schvalně v tu stranu, kudy musil Jirka jíti, navracuje se z úřadu. Nečekal jsem dlouho. Vidím jej, an přichází klidným, volným krokem. To snad nestála celá věc za tu cestu. Nejspíše nějaký vzdálený příbuzný něco Petrovi odkázal. Tak jsem myslil. Setkali jsme se. Jirka se zastavil. Patřil na mne, jakoby říci chtěl: „Co tomu říkáte?“ — Dychtivě jsem se ho tázal: „Oč pak běží?“ Řeč navázati musil jsem sám. Jirka byl na mysli schvácený. Vzdychaje, stále jen opakoval: „Co tatíček pro ty peníze zkusil, a ony nejsou ztracené. Kdyby se byla aspoň matka toho dnešního dne dočkala! Ubohá byla by se přesvědčila, jakou krivdu činila otcí, spilajíc mu outratů.“ Z těchto slov jsem již poznal, že věc týká se peněz, o které byl Petr, jak vrátný vyprávěl, kdysi v Praze ošizen. Ale že by po tolika letech došlo k placení, kdežto věřitel i dlužník octli se na pravdě Boží, to mi nechtělo do hlavy.

„Co pak je tedy Jirko?“ táži se s důrazem. „Povězte!“

„Milý pane,“ začal, „dostal jsem peníze a to peněz mnoho. Je u nás po bídě. Ale červ tady, v srdci, hryže, páli mne jako žhavé železo.“

„Co se stalo,“ pravil jsem, „stalo se, Pánu Bohu budíž poručeno. Vy jste se poznal, a vám jest odpuštěno. Důkazem toho jest podivné řízení Boží, kterým vrací se vám to, zač otec váš tolik trpěl.“

Jirík se upokojil a k vysvětlení celé věci podal mi list, na všech stranách kolkovaný, celý pomačkaný i ušpiněný. Podle toho již bylo souditi, že vykonal dalekou cestu.

„To musí býti z daleka,“ vyklouzlo mi z úst, jak jsem list bral do rukou.

„Ba arci, že z daleka, milý pane! Je to až z Ameriky.“

I dal jsem se do čtení. List psán byl písmem zběžným v řeči německé. Zněl takto: „Vyslanectví rakouské v Americe posílá místodržitelství v Čechách následující věc k vyřízení

a platnému provedení. Soud města New-Yorku zaslal vyslanectví tento přepis: Dne 20. října minulého roku zemřel v ulici londýnské číslo domu 11. majitel domu a kupec Bernard Štěpán. V závěti své učinil toto ustanovení: „Hlavní povinností pana N., jakožto vykonavatele této mé poslední vůle jest, aby pátral po Petru Vavrouškovi, sedláku z Oreší v Čechách a vyplatil mu 6000 tolarů ve zlatě. Myslím, že muž tento již na živu není, a proto ustanovení moje mě platnost i vzhledem k právním dědicům jeho. Jsem člověku tomu mnoho povinován. Když se mi nejhůře dařilo, a věřitelové již mne zničili, dal jsem se dohazovačem Leblem svést k tomu, že jsem od Petra Vavrouška pramen dříví zakoupil, ač jsem neměl úmyslu ho zaplatiti. Stržených peněz užil jsem k tomu, že jsem si nakoupil nejnnutnějších potřeb a zaplatil běžné menší dluhy. Zbytek mi vystačil na cestu do Ameriky. Tady začal jsem nový život. Štěstí mi prálo. Peníze Vavrouškovy mi pomohly. Vzpaťatov se, cítil jsem velikou vinu hříchu, jehož jsem se podvodem na ubohém tom člověku dopustil. Stará vina tíží mne nevýslovně. Ubohý Vavroušek snad zahynul, a já vzmohl jsem se jeho mozoly! Prosim Boha, aby mně dopřál té milosti, bych dluh svůj mohl splatiti.“

„Vidíte, Jirko, jak podivné jsou cesty Páně!“ pravil jsem k dřevaři. „Kdo může vyzkoumati řízení Boží?“

Za řeči došli jsme k myslivně. Pozval jsem Jirku aby vešel. „První, co učiníte nyní, bude, Jirko, že opatříte si právního zástupce, a ten prostřednictvím našeho vyslanectví vše vymůže.“

Došlo na to. Jirka zajel do Prahy, tam věc odevzdal zkušenému právníku, ale nepřestal doma choditi do díla jako jindy.

X.

Trvalo to několik měsíců, než uvedeno bylo všecko do pořádku. Konečně došel dopis úřední, kterýmž vyzván byl Jirka, aby se dvěma svědky přišel si k úřadu pro svůj právní majetek. Stalo se. Jirkovi vyplaceno na úřadě šest tisíc amerických dolarů ve zlatě. Peníze ty přišly Jirkovi vhod ale on proto se nezměnil. Zůstal již takovým, jakým se stal, když dotkla se ho ruka Páně. Zbohatnuv, nezpyšněl. Život minulý byl mu školou pro celý budoucí život. Z peněz podržel malý díl u sebe, ostatní uložil v městě na úrok. První, co učinil, bylo, že dojel do sléváren rožmitálských a tam zjednal pěkný železný kříž. Kříž ten dal postavit na hrobě svých nebohých rodičů. Uprostřed kříže, u nohou Spasitele, stkvěl se na zlaté půdě nápis: „Cti otce svého i matku svou!“ Tak chtěl Jirka nejen sebe, ale i každého, kdož přijde v ta místa, upamatovati na čtvrté přikázání Páně.

Z bytu svého se nestěhoval. „Byl mi dobrý za času nouze; postačí mi také nyní,“ říkával. Jměním svým se nechlubil, nýbrž pracoval jako kdy jindy.

Než pojednou stal se v životě jeho nový obrat. Žid, který před lety statek po Petrovi koupil, nevalně pochodil. Mnoho peněz sice za tu živnost nedal; ale i ty mu nenesly úroků, neboť polaření nerozuměl. A když ho statek omrzěl, nabízel jej Jirkovi ke koupi. Jirka živnost otcovskou rád koupil. Nyní teprve stěhoval se do svého, a počal rozumně hospodařit na statku. A tehdy dokázal Jirka, jak umí býti vděčným. Pamatuje na dobrodiní, jež mu stařena po čas nouze byla bezděky prokázala, přiměl ji k tomu, že odstěhovala se s ním do Klikovny. Dali jí tam výměnek, vykázali sedničku po staré Vavrouškové a s upřímnou bolestí zatlačili jí oči, když po letech ji Pán k sobě povolal.

Obchodu ve dříví nechtěl se Jirka již ujmouti, ač mu sedláci k tomu radili, a i dosti peněz do toho vybývalo. Záleželo mu více na dobré domácnosti a na zvedení dítek, než na zisku. — Statek zveleboval se jeho pracovitostí a rozumnou pílí. Bůh obdařil jej hojně dětmi, o kterých pečoval příkladně až do zaopatření.

Po dnešní den je Jirka váženým sedlákem v Oreší. Ctnostný jeho křesťanský život slouží za vzor celé obci, a zdárné děti poskytují mu naději na pokojné stáří.

Často, když se sejdeme, zadívá se na mne usazenými očima. Ví, co myslí: tisknu mu ruku a duši moji oblažuje mír, který zavládne námi, cítíme-li, že Bůh dobré vůli a snaze naší zehnal.

Odkaz chudé vdovy.

Nemoc krásy nepřidá. Porekadlo to prolétlo vždy starým mozem kmotry Holubky, kdykoliv setkala se s Madlou, vdovou po nebožtíku Filipovi. Nešlo jí nikterak do té sedé hlavy, jak to — že ona babka, na leta ještě jednou tak bohatá, dosud plna síly a svěžesti, kdežto Madla chřadne jako zlomený květ. Držela Madlu co statná žena již na křtu svatém — provázela dorůstající děvče o pouti a posvěcení do hospody — zastávajíc tak matičku Madly, kterou záhy za hřbitovní vrátka vynesli.

Strojila jí chudinkou svatbu její a jak vidí, dočká se asi brzy i toho, že oblékne ji v rubáš. Toť podivné řízení Boží, myslívála — já kopuleťá bába všecko to mám vykonat — mladší hynou a mne silí Pán. Arci, život můj nepoznal těch útrap, jaké měla Madla — byla ze statku sice, měla jen jediného bratra, ale ten se k ní nehlásil — zanevřel na ni, že před lety neposlechla tak, jak on chtěl — mocí nutil ji, mladé švarné děvče, aby se provdala za hejska. světáka, všemi vášněmi a bujností zhýralého podkoního z panského zámku. Všickni dali Madle za pravdu, že nechce ten další život svůj upoutati k člověku, kterému se každé slušné děvče daleko z cesty uhnulo. Všickni odsuzovali bratra Madly, sedláka Josefa Vondráka, že věří člověku, který pro svoji lehkomyšlnost seděl na službě jen jako to ptáče na tenké větvičce — zafoukne větrík panské nelásky, oťrese větvičkou a ptáče musí dále do světa hledati nový zob, a každý ví, že ta panská láska po zajících skáče. Madla ženicha vnutiti si nedala — ošklivily se jí jeho vášně a ona v nitru svém schovaného měla Filipa, syna chudého podruha, ale hochu jako vrbový prut, zlatého srdce a pilných rukou — čekala, až odslouží svůj čas císaři Pánu — nespěchala — byl tu ještě tatíček na výměnku u syna Josefa, ten o tom věděl, věděla a znala ho kmotra Holubka, nekladli jí překážek a tak vařila tatíčkoví, poklízela a prala — jinak šla do denní práce. Musela, skrovný výměnek tatíčkův by byl nestačil oba vyživit, an Josef ještě ke všemu ho velice neporádně dával — tatíčkoví stačí a děvče živit nejsem povinen — bývala jeho omluva, a přechoasto se stalo, že byl na výměnku jen ten kousek Božího daru, který Madla z cizí spíže za svoji práci donesla — žejdlík mléka byl denní výměnek staříka a tak se s tím vyjít muselo. Tatíček už mnoho nejedl

— Madla měla mnohdy málo, ale byla spokojena, jen když byl otec syt. Tak to šlo po leta — pracovala, šetrila, až to jíindy zdravé tělo její, jsouc nedostatečně živeno, hubenělo. Však zlepšilo se jí — Filip se vrátil — požádal dědečka o Madlu — vychodil, čeho bylo třeba a byla na výměnku svatba. Sedlák ani selka nepřišli — nechtěli se k Madle znáti — vdává prý se zase jen do bídy, a to víte, kdo pak se s tou kmotrou rád kamarádí. Kmotra Holubka napekla něco koláčů, dědeček koupil kousek vepřového, aby se nemuselo masit, a tak odbyta ta veselka bez hluku. Filip najal světničku a mlátek — chodil pilně do díla, Madla také nelenila a hnedle bylo dobře.

Bylo v světničce veselo, a ještě veseleji, když po roce narodila se jim Verunka. Madle přibylo práce v domácnosti, za to ale Filip, silný, statný, najímal práce akordní a vydělával tak za oba. Vše šlo dobře — avšak cesty Páně jsou nám tajné — štěstí Madlenčino nemělo stálosti — Filipa stihlo neštěstí, utracen život jeho a Madla ostala vdovou s malým děckem. Rána ta opět dodala jejímu zdraví sotva že v šťastném manželství počala okrávati — nereptala, oddané vzala těžký kříž z rukou Páně na zeslabená bedra svá. — Kmotra těšila, radila a pomáhala jak mohla, spíše ten chudý chudému podá než ten, komu zbývá — bratr Josef ani teď se k ní nehlásil, tatíček už spal také svůj věčný sen a nemohl dokročiti na syna, aby aspoň ten skrovný podíl, který Madle ze statku náležel, vyplatil. — Madla mlčela — Josef nedbal, myslé, že na placení času dost. Tu nadešla Madle řada těžkých zkoušek — starati se o dítě a sebe jen prací rukou svých. Že byla pilná a svědomitá, najímaly jí hospodyně velice rády a přidávaly k vyjednané mzdě něco Božího daru — placku, buchtu a nebylo-li toho, aspoň špetku mouky a trochu mléka. Však co platno — práce spravedlivá — úporná zmáhala slabé tělo Madly, a stávalo se častěji, že nemohla již tolik pracovati, jako dříve. Plna obavy svěřovala se tu kmotře a končovala rozmluvu takovou prosbou: „Kmotra, až mne nebude, neopouštějte děvče.“ „I to víš, holka, že dokud Bůh mně síly dá, dbáti budu na ni jako jsem dbávala na tebe, nepřitěžuj si zbytečně.“

Madla scházela, chřadla, žloutla jako ten jemný klásek, když červencové slunko ho vysouší ke zni. Síly nebylo; dech nestačil, ukázaly se souchotě, a sice ty rychlé, které kosí lid jako sekáč trávu. Verunka přiběhla jednou z rána ke kmotře celá ustrašená. „Kmotra pojdte k nám, maminka se nehýbá — tahala jsem ji, volala, ale neslyší.“ Neblahou předtuchou jata, uvázala kmotra na rychlo šátek na sporé své šediny a vyšla rychlým krokem ke komoře, ve které nedaleko Madla bydlela.

Nalezla ji ve mdlobách — omývala a přivedla k životu. Sosláblá, sotva dýchající, otevřela Madla oči a co z úst jejich se vydralo, byla prosba: by donesen byl k ní Kristus, kterého už sama navštívit nemohla.

Kmotra poslala děvče hned pro kostelníka, aby požádal pana faráře, by Madlu zaopatřil. Komora prken na podlaze neměla — umýt se utlučená hlína nedala — tak kmotra vzpomněvši, že má doma něco čistých pilin, pospíšila pro ně — vzala doma skývu chleba, špetku soli a co nejrychleji se vrátivši — rozhodila piliny po podlaze — oblékla na rychlo Madlu do čistého prádla — rozestřela na truhlu bílou loktuší Madly, sňala se stěny jedinou ozdobu komůrky, svatohorský „Krucifix“, otfela ho, postavila na prostřenou truhlu, chléb a sňl k němu a otevřela malé okénko, aby našlo něco čerstvého vzduchu do těsné komůrky. Sotva že tak byla hotova — zacinkal přede dveřmi zvonek — kmotra otevřela, poklekla a uctivě se sklonila před Pánem nejvyšším, vstupujícím v tak bídný stánek lidský. Šedovlasý kněz položil Tělo Páně na prostřenou truhlu — přisedl k chatrnému lůžku — ostatní vyšli ven. Za chvíli otevřel dvéře a podal nemocné ten silící pokrm k životu věčnému — kmotra se tiše modlila, děvče ustrašené pohlíželo z jednoho na druhého. Pomazav svatými oleji choré údy — modlil se ještě kněz hlasitě a pak tiše jak přišel — odešel. Madla ani nedýchala, — hrudník se tu a tam zvedl — srdce zabušilo a než došel kněz k fare — letěla duše z utrpení a bídy vysvobozená k Mistru a Pánu svému. Kmotra nečekala. Jak zkušené oko její postihlo, že není více života v té sešlé schránce — otevřela truhlu — kde jak věděla, skrývala Madla vlastní rukou sešitý rubáš, řasnaté roucho, kol krku a rukou úzkým límečkem černě kroužkováným zdobené — oblékla chladnoucí tělo v poslední šat — podvázala sátkem bradu, aby ústa se zavřela. Potom vyšla ven, aby někdo zazvonil umíráčkem a jí pomohl Madlu složití s postele na lavici. Zvonek vylákal zvědavce ze stavení, vyptávali se, komu že to zvoní a zvěděvše to, počaly ženy všelicos povídati ze života zesulé. Kmotra poprosila sousedku — uložily Madlu proti truhle, na které stál dosud křížek — kmotra vymyla hliněný kahanec, došla pro kousek převařeného másla, dala je na knot a rozsvítila za spásu duše zesulé. Než vše to se odbylo, zvonili poledne — poklekly přítomné ženy a modlily se vroucně „Anděl Páně“ a ještě „Otče nás“ za dušičky.

Verunka celá poděšená dívala se na vše ustrašeně a co jí bylo nejvíce divné, že kmotra oblékla maminku jen do té dlouhé košile a nedala jí pěkně květovaný kabátek ani sukni oblakové barvy, což obě mamička oblékala na Boží Hody — ptát se nechtěla a tak jen po dětském způsobu tázavě se dívala. Když bylo vše hotovo, upomenul kmotru žaludek, že

naň zapomněla — ba zapomněla i na Verunku. Je po práci. „Pojď, Verunko, se mnou, něco doma seženu, abys pojedla.“ Vzala dítě za ruku, požádala vedlejší ženu, aby dohlédla, by hořící kahan snad něco nezažehl a aby na mrtvou nesedla kočka — za nedlouho že se vrátí a pak opatří vše sama. Žena slíbila a Holubka kráčela s Verunkou k své komůrce. Bylo jí jiti kolem statku, ze kterého Madla pocházela a sedlák stojí před vraty, jaksi mrzutě se díval po kmotře i děvčeti, až na pozdrav Holubky z něj vyjelo:

„Vedete děvče k vám a já myslím, že patří spíše k našim.“

„Ba, Josefe, máš pravdu, patří, ale dnes a až do pohřbu už mi ho ponech; nezná tebe — ač jsi její strýc — proto počkej, až se utiší — potom uvidíme, co a jak bude lépe.“

Sedlák se ošklibl — otočil a vešel do statku. „Jedovatá bába“ — povídá k ženě — „co s ní; má svoji hlavu — musíme ji nechat.“

Kmotra sehnala Verunce trochu mléka, měla od večere placku, pomazala ji medem a posypala perníkem, jak děti rády jedí, sama napila se také mléka, aby žaludek utišila — a hnedle zase zavírala svoji komůrku, aby došla k Madle.

Přišel truhlář — změřil nebožku a do večera byla rakev hotova. Prkna sotva omítnutá natřena černou klišovou barvou a na víku papírový kříž. S kmotrou vložili Madlu do rakve, podstrčil jí hoblovačky, aby hlava ležela výše — přicházející ženy klekaly, modlily se a odcházejíce, kladly pestré obrázky svatých po mrtvole. Holubka vyndala z přítruhlí klokočový růženec — políbila ho a otočila kol kostnatých rukou Madle — tak byla vypravena na tu cestu poslední. Třetí den ráno, když z kostelíčka zacinkal zvonek — zvedly ženy máry s prostinkou rakví Madly na ramena a za zbožného odřikávání modliteb za zemřelé nesly Madlu k vesnickému kostelíčku, u jehož vrátek stojí velký kříž.

Pan farář i učitel čekali již tam a když máry postaveny u kříže, odřikával kněz s učitelem žalm 129. „De profundis clamavi ad te Domine“ a uděliv nebožce „absoluci“, pokynul ženám, by tělo zvedly a nesly ke hrobu. Učitel zpíval urychleným hlasem: „Milosrdný Bože — rač se znáti k svému stvoření, neb nejsem než popel a bláto — odpustíš mi moje provinění, až budu na Tvém soudu státi — rač se ke mně milostivě znáti, dejž nám s Tebou v nebi věčně přebývat!“

Zatím došly ženy k čerstvě vyhozenému hrobu — postavily máry a hrobník se chystal sundati rakev na vyházenou zem.

Pan farář však pokynul — vystoupil na vršek naházené hlíny a oslovil přítomné takto: „Podivné jsou cesty Páně a

kdo je tak moudrý by nám vše vysvětlil? — Na statku se zrodila, starostlivá matička ji opatrovala jako zřetelnici oka svého, muže dobrého ji dal Pán, hodné dítě, ale chatrné zdraví. Nikým neopatřené, nikým nepodporované — práci udolané podlešlo to tělo nebožky útrapám světa. Za to zbožná duše její trní dnes jistě se svým Bohem, kterého tak vroucně milovala a on jí za svízele tohoto světa dá korunu slávy nebeské.“ Ženy plakaly usedavě. Verunka nepochopila slov, které z úst ctihodného kněze zanášel slabý větérek v sluch vděčných posluchačů.

Jediný mezi nimi klopal zrak — srdce mu divně bušilo — ozvalo se v něm svědomí.

Ač se po dlouhá leta k Madle neznal, ač jí nic dobrého neposkytl, ani to co jí patřilo jí posud nevyplatil, šel přece dnes za její rakví. — „Byla z našich“, řekl doma ženě, „a to víš, tu ji musím přece ke hrobu doprovodit — děvče ti ze hřbitova přivedu — může ti býti k ruce, a bude-li poslušnější nežli byla její matka, tu časem uvidíme, co si zaslouží, a podle toho jí opatříme.“ Selka věděla, že od slova ke skutku přechásto daleko, neříkala ničeho, ale myslila si své. — Děvče do statku vzíti se jí nezamlouvalo a z druhé strany muž měl pravdu, že lidé na to budou ukazovat, že není soucitu u nich pro sirotka. Ať sedlák dělá dnes podle svého — ona časem si zařídí zase, jak jí bude vhod. Nevidáno, jaké pak cavyky s děvčetem.

Řeč pana faráře dojala Josefa — viděl, že chyboval dlouho, chyboval velice, a jen jeho umíněnost, dílem i lakota mu bránily, aby splnil, co dávno Madle dáti měl. Chtěl utišiti v nitru svém červa, který ozýval se a upomínal stále na starý hřích — proto ochotně byl hned hotov děvče vzíti s sebou, aby výčitky svědomí utišil.

Jinak soudila Holubka — tušila, že je to jen okamžitý zákmit probouzejícího se svědomí — že děvče nebéře do statku z pravé lásky a útrpnosti k sirotku, ale jen k vůli lidem, kteří teď hlasitě jeho nelásku k ubohé Madle odsuzovali. „Přespím si to — rozmyslím si to, než mu děvče dám,“ rozumovala kmotra, „vyzkouším ho, co a jak myslí, i co myslí jeho žena — ne aby dítě si vzali a zas je práci přetížily — děvče je taky celé ještě ustrašené a nešlo by ani s ním. Bude-li později třeba, vyložím jí, až se utiší, že jí bude na statku lépe než v mé komůrce a ona pak poslechne.“

Když bral Vondrák dítě za ruku, aby je vzal sebou — tu Verunka se mu vytrhla — bázlivě schovala se do faldů Holubčiny sukně a ani očí nepozvedši, trásla se na celém těle. Kmotra pohládila ji na hlavičce: „Neboj se děvečko — to je strýček Josef, bratr tvé matičky, musíš ho mít ráda. Dnes půjdeš ještě se mnou a pak uvidíme, co Pánbůh dá.“

Sedlák se zamračil — nepozdravil a ze hřbitova odešel. Kmotra ještě poklekla u hrobu, Verunka vedle ní a odříkavše nahlas „Otče náš“ braly se k domovu. Holubce odchod Josefa nebyl milý a proto na cestě k domovu zastavila se s Verunkou ve statku. Josef se selkou seděli v rozmluvě a sotva se pohnuli když kmotra vešla — Verunka držela se pevně její sukně a na nikoho nepohledla. Kmotra začala „Josefe, jdem ti poděkovat, že jsi Madlu vyprovodil — zdržovat vás nebudem a tak buďte tu s Pánembohem“ — otočila se a vyšla na náves — děvče za ní.

Ač bylo již dávno poledne a tím i čas, kde se na venkově obědvá, nemyslila kmotra více na jídlo; — jí divu nebylo. Starý žaludek nepotřebuje tak často posily, je spokojivější a hlavně jsou-li starosti, nezbyvá času shledávati něco k zakusnutí; tak bylo Holubce. Za to ale Verunka jistě by bylo ničím nepohrdla. Ve statku cítila se nevolnou a stíněnou, ale nyní venku, po boku kmotry, pod širým nebem, vrátil se život dítěte, rychle a napnutě sledovala každé hnutí, zhlížejíc toužebně k známému kapsáři kmotry, ve kterémž dle dávného zvyku vždy něco pro ni uschováno bylo, čímž při nejbližší příležitosti bývala podělována. Ať již to kůrka z chleba, hruška či jablko a v zimě nějaká ta krůzala, kmotra věděla ze zkušenosti, jak si děti pamatují, kdo jim co dobrého udělá. Cítila s Madlou v její opuštěnosti a jednala laskavě s Verunkou. Mnoho jí dáti nemohla; děti bývají však i maličností potěšeny a proto, ať bylo již něco určeno pro matku anebo pro dítě, vždy jen to přijímala Verunka. Madle něco dáváti kmotra se vždy ostýchala, neboť propukla obyčejně v bolestný pláč, a to kmotru bolelo; přinesla-li Verunka něco od kmotry a zastavila-li se pak Madla u ní, aby za to poděkovala, odbývala ji kmotra: „Ale vždyť to nestojí ani za řeč, dala jsem to jen děvčeti, víš, že děti mají ze všeho radost.“

Ať Verunka kapsář jak chtěla prohlížela, třeba na něj i za spěchu kmotry malou ručkou svojí sáhla, — kmotra byla dnes bez citu, — děvčete si nevšimla, nemluvila a jen nad svůj zvyk ustavičně hlavou kývala. Patrně, že celé svoje jednání promýšlí a neví, jak lépe by bylo učiniti. Ale vnitřní jakýs hlas dodává jí síly a její mdlý již rozum patří ač ustrašeně, přece jen spokojeně na vše a přesvědčuje se, že dobře činí. Za takých okolností dostala se kmotra s Verunkou až k místu, kde vedle chudého baráku přilepena ještě chudší komora, někdejší obydlí nebožky Madly. Lepšího si zaplatit nemohla, s někým se dáti do jedné světnice nechtěla k vůli Verunce, ne že by snad hleděla k pohodlí — tomu již dávno byla odvykla, — že ale skládala celou svoji budoucnost ve své dítě a jeho vychování a jsouc nucena po celý den svůj chléb pod cizí střechou hledati, byla by musela dítě své

zůstavit spolunájemníkům, a tu by mnohdy Verunka slyšela i viděla, před čímž ji matka ochrániti hleděla. Mohla jít ke kmotře do chaloupky, ale někoho obtěžovat Madla nikdy nechtěla; a tak se stalo, že za roční plat 4 zlatých obývala chatrnou komoru. V letě to ušlo; nastala-li zima, bylo hůře. Což o sebe Madla mnoho nedbala, ale o dítě; topit se v komoře nemohlo, neměla v příční zdi žádný komín. Okénko bylo malé a dveře špatné. Místa nebylo nazbyt, ale věděla Madla, že když zavře, nikdo jí tam ničím nehne. Bohatství arci neměla, však nebylo by jí bývalo lhostejné, kdyby byl někdo majetek její posuzoval či dokonce prohlížel. „A byl to chudíček majetek, co tam zbylo,“ tak pomyslí si i kmotra, když stanula u dveří komůrky. Sáhla do kapsáře, vyňala z něho klíček. Že měl díрку, obávala se Holubka, zda nějaké zrnko toho Božeho daru, který někdy Verunce schovávala, tam nezalezlo. Foukla do něho a zaklepala jím, než jej do zámku vstrčila, zatočila pak, a dveře povolily. Dveří komory nezavřela. „Ať může každý se podívat, co já tu dělám, aby se snad někdy neřeklo: ‚Však ona to stará Holubka tam už přehrabala.‘“ Rozhlédla se, a že měla dosud sváteční šat na sobě, počala se svlékat. „Já to arci už neroztrhám, ale komu se to po mně dostane, aspoň neřekne, že jsem byla nešetrou.“ Tak rozumujíc, rozvázala plachetku, sundala kabátec a odložila zástěru. Že byla sukně z drahé látky a zástěra jí z velké části kryla, měla kmotra předek jen z barevného plátna. „To se nepoškodí,“ myslila a sukni nesvlekla, — složila si vše na okno a dala se do uklízení.

Nejdříve vynesla peřiny a poslamku na blízký plot, aby to provětralo, pak vyhodila přede dveře ten trošek spuchřelé slámy a nyní se ohlížela po něčem, čím by pavučiny na dolejší části postele a tam usazený prach oťřela. „Tak to nemůže ostat, rekli by ještě, zes byla, holka, k posledku neporádná, a toho já nikdy nedopustím,“ — zvedla jakýs nepotřebný kus staré látky a důkladně postel oťřela. Byla to stará postel, měl ji již nebožtík starý Vondrák a že se selce do světnice nehodila, do chléva pak byla široká, tu dovolili Madle po jeho smrti, že smí si ji vzít.

Kromě postele stála tam ještě malá truhla na kroužkových nohách žlutě natřená a zdobená červenými tulipány — truhlu tu dal otec udělat Madle, když říkávala, že půjde do služby. Otesaný špalík sloužící Verunce za sedačku a stará židle — to bylo vše. Když kmotra došla až k truhle a jí oťřela, chtěla víko nadzvednout, ale truhla byla zamčena. Verunka seděla na špalíku a pozorujíc namáhání kmotry — vstala, důvěrně sdělujíc: „Kmotra, já mám klíč, ale mamička mně rekla, abych ho nikomu neokazovala a ani nedávala; abych ho neztratila, uvázala mi ho mamička na tkanici, kterou mně košilku u krku zdrhovala,“ — to dořečí

sedla opět tise na špalík a hleděla upřeně na kmotru. — „I bláhová, jen mně ho dej, nic se neboj, mamička věděla, proč ti tak řekla, ale já musím ještě všechno přehlédnout, než to dáme zapsat.“ Verunka vstala, bázně se blížila ke kmotře. Věděla, že má nyní něco učinit, co mamička zakázala a to šlo jí těžko — s druhé strany tu byla s kmotrou samotna a cítila, že nedá-li klíček po dobrém, kmotra jí k tomu donutí a snad se ještě pohněvá, i sáhla zlehka v zá-
ňadrí, a vyndavši klíček, podávala jej kmotře s podotknutím: „Ale, kmotra, vidíte, že se mamička nebude hněvat, že jsem vám ho dala?“ — „Ale jdi, blázinku, kdybych tu byla bývala, když mamička klíček dávala z ruky, jistě by ho byla dala mně — vím, co mně matka tvá vložila na srdce, a to učiním.“ Truhlice otevřena, a aby víko nesklaplo, nadzvedla kmotra i přítruhlí — první pohled její padl na balíček barevnou stužkou převázaný, na němž kousek mezi prsty rozmačkaného vosku z hromničky zastával místo pečete — kmotra balíček uschovala do kapsáře. Za chvíli bylo slyšeti pádné kroky a do dveří vchází muž šedesátník, poctivý, přímé tváře — je to kmotrou dožádaný rychtář, přicházející sepsat pozůstalost nebožky Madly, aby se věc již hotová podati mohla při příštím řízení panu justiciárovi, který pozůstalost dědicům přiřkne. „Pozdrav Pán Bůh, kmotra,“ — začal rychtář — „toť jsme mohli vše také na rychtě vypořádat; vy jistě víte, co Madla měla a že toho není mnoho, ví jistě každý.“ „I ne tak, pantáto,“ omlouvala se Holubka, „aspoň to vidíte, a můžete dosvědčit, co se našlo, kdyby mně někdo snad vyčetl, že jsem zde něčím hnula, nesnesla bych to — měl k tomu jíti arcí Josef ze statku, ale ten, jak jsem se přesvědčila, se k tomu nemá, a tak se musím jen toho dítěte sama ujmout.“

Rychtář usedl a prohlížel postel, truhlu, židli, pak ho kmotra vyváděla, aby se šel podívat na peřiny venku rozvěšené — když se vrátili, sehnula se nad truhlici a vyndavala kus po kusu ven, pokládajíc to na postranice a čela postele. Mnoho toho nebylo: oddávací sukně Madly oblažené barvy, modrý soukenný kabátek, bílá plachetka vyšíváná korálky, a černá zástěra, několik obnošených sukní — asi čtyři plechové lžice, šest majolikových talířů a železný hrnek — něco obnošeného prádla. „To je velmi bídné,“ pravil po prohlídce rychtář — „ani bych byl nemyslel, že je v tom Madla tak špatně, vždyť si nikdy nestěžovala.“ „Nedivte se, pantáto — komu si měla stěžovat — co by jí to bylo pomohlo; na bratra žalovat nechtěla a pak co by jí kdo za to dal? Stihne-li koho podobný osud, nejlépe, když jej trpělivě snáší; Pán Bůh dal křížek, dá i sílu jej nésti — lidé nepolitují, leda se vysmějou.“

„Tak jen to, kmotra, zas uložte — já to viděl — doma to sepišu. Zastavte se pro spis, až tu zavřete, u mne — také

se dohodneme, kam s dítětem a mají-li se ty věci prodat či se někde uložit.“ „Já jsem, pantáto, spokojena; ale než se něco jistého najde, nechám Verunku u sebe — tolik ještě mám, že se obě najíme a konečně na šat také ještě něco ze svých hadrů shledám a je přejíšu — provázej vás Pán Bůh, já vám děkuji, že jste přišel.“ Za té řeči provodila kmotra rychtáře ke dveřím a vrátila se ke truhle, aby do ní opět šaty uložila. Když se tak stalo, uzamkla truhlici, oblékla se, uzamkla komoru a odebrala se na rychtu pro zmíněný spis, poděkovala, a chvátala k chatě. Na cestě si vzpomněla, že Verunky neviděla — myslila, že děvčátko usnulo a tak se stišilo, že na ně ani nevzpomněla — jaké bylo její leknutí, když otevřevši komoru, Verunky nenašla. — První její myšlenka byla, že za nepřítomnosti její snad Josef přišel a dítě do statku odvedl — to jí velice zamrzelo — chtěla mu vložít na srdce před svědky, jak s dítětem on i selka zacházeti mají, a teď nedohlednuvši na Verunku zadala si vše — To jí polekalo — zavřela rychle komoru, ani nepomýšlejíc, že peřiny dosud visí na plotě. — Jak a co nyní začít?

Šla pomalu ke statku. V tom se dvířka otevřela a děvečka vyšla ven. Kmotra nevěděla, má-li se jí ptát po Verunce, či lépe-li jíti do statku a tam ji hledat; než byla obezřetná a začala dobrsrděčně: „Než jsem se ohlédla, tak mně to děvče proklouzlo a teď mohou mé staré nohy k tomu hledět, až ji dohoní.“ — „Snad nehledáte Verunku?“ prohodila služka. — „Inu ba že milá holka.“ — „Toť musíte, maticko, na hřbitov, ona tam sedí na hrobě nebožky matky a pláče. Tak aspoň vyprávěl sedlák, který tam už pro ni byl, ale ona po dobrém s ním nechtěla jít, a sedlák s křikem zase nechtěl, to víte, je vedle fara a dělá to hned povyk. Však řekl: ‚Dítě je tvrdohlavé jako nebožka Madla a co neví, to jí ta stará ještě nahučí,‘ — koho tím myslil, nevím, ale tak vykládal selce, když se před chvílí odšel ze hřbitova domů vrátil.“ — Kmotra dělala, jako by se řeči děveččiny byla nepovšimla a obrátila se k hřbitovu. Verunka plakala na hrobě, až jí srdce usedalo. Holubka přistoupila k ní a pravila:

„Pojď, bláhová, nech mamičku v pokoji a pojď se mnou; zítra sem půjdem zas. Až zazvoní na mši svatou, půjdeš se mnou, ale dnes již musíš ke mně, v noci tu zůstat nemůžeš a já bych bez tebe oka nezamhouřila.“ Verunka vstala a šla s kmotrou, ač se před chvílí se sedlákem jíti zdráhala. Když došly do chaloupky, Holubka rozdělala oheň na krbu, přistavila třínožku a na ni hrnek, v němž ohřívala trochu ráno svařeného mléka, pak sundala s misníku hliněný talíř, na němž byla placka s perníkem a medem a postavila vše před Verunku. Verunce se zdálo, že je Boží Hod; tak veliké zásoby jídla matka nikdy nemávala. Jíst se jí však nechtělo;

stišila se, a co zatím kmotra venku nějakou domácí práci konala, děvčátko usnulo.

Vrátivší se Holubka, svlékla dítě a položila na svoji postel ke zdi, kdež pak pomodlivší se celý ržženec a tři Otčenáše ještě za nebožku Madlu, ulehla také, ale nespala. Dnešní den byl tak záhadný pro ni, a ona, vetchá stařena, vyvinula takovou čilost, že podvečer ještě se neupokojila a když nastal čas odpočinku, počala přemýšlet, zdali dobře učinila, že Verunku na statku nechala. Dlouho se nerozmýšlela. „Nejsem v těch věcech žádná zběhlá osoba, ale nebožka Madla mně dítě na srdce kladla, abych se ho zastala. Najdu-li pravou cestu? Pán Bůh to urovná, on zná mou dobrou vůli a uvede vše k dobrému.“ Potom začala se poznovu modlití za dušičky v očistci, až spánek sklížil oči její.

Na druhý den časně z rána došel ke kmotře Vondrák. Obcházel chaloupku na vše strany a když se nemohl dočkat, až kmotra vyjde a nechtěl se činit nápadným, vešel do světnice. „Pozdrav Pán Bůh, kmotra,“ oslovil stařenku. — „Dejž to Pán Bůh, Josefe, vítám tě,“ odpověděla zcela klidně kmotra, „sedni si, ať mně spaní nevyneseš, víš, že ho u mne již po tenku.“ — „Děkuji vám, šel jsem právě kolem a tu jsem si vzpomněl, že se vás zeptám, jak jste se na to s tím děvčetem rozmyslila; vy jí neuživíte, takto také nic nemá a tak je nejlépe, přijde-li k nám. Může být selce k ruce.“ — „Dobře, Josefe, to se shodnem, ale že nic nemá, to jí nevyčítej; kdybys byl ty Madle před 30 lety dal, co jí patřilo, ona by to byla neutratila a dítě mohlo mít teď s úroky trikrát tolik. 40 zl. věna, 30 zl. za krávu, máš tu sedmdesát a trikrát tolik je přes dvě stě, to tys holce dlužen. Nemysli, že děláš milosti, bereš-li jí k sobě, já všecko vím, a budu tě na to vždy pamatovat. Chce-li se i selka poctivě dítěte ujmout, tak to učinite, máte nejvyšší čas. Co jste se na Madle prohřešili, to již nenapravíte, ale Verunce to můžete nahradit; buď po dobrém můžeš, anebo po zlém musíš, tak jako že jsem stará Holubka a že jsem vás, tebe i Madlu i ostatní děti držela při křtu Páně na rukou. Já se práva domohu, kdybych měla poslední sukni na to prodat; nemohla bych ani pokojně zemřít, kdyby tohle tak ostalo.“ Sedlák se zapýřil až po uši; vždyť tak kmotru neslyšel nikdy rozumovat a dostával z ní pojednou strach. I svědomí se v něm ozývalo, ač slabě, přece bylo mu nevolno při tom a chtěl nějak křivdu učiněnou narovnat; prozatím, že holku vezme k sobě, pak že časem uvidí. Kmotra vzbudila dítě, oblékla je do věřejších šatiček, — však nic jiného nemělo — pomodlila se s ním, vzala je za ruku a pokynula Josefovi. Ten nedůvěřoval si kmotru odmítnouti; vyšel z chaloupky a kmotra v patách s děckem za ním.

Tak dostali se dostatku. Selka vyšla na zápraží a usmívajíc se podávala kmotře ruku. „I vítám vás, kmotra, k nám; to je moudré od vás, že jste si dala přece říci, — pojd sem, děvče, nic se nestyď.“ Verunka ale byla již kmotře za zády, nevěděla, proč je jí tak teskno, když je ve statku a trásla se jako osyka. Kmotra se otočila, vzala Verunku za ruku a pravila: „Milé dítě, to bude ode dneška tvůj domov. Zde tohle je bratr tvé nebožky matky, tedy strýček, a tohle je teta; oni se tě chtějí ujmout a po Pánu Bohu být na tomto světě prvními na místě tvých rodičů. Buď k nim uctivá a poslušná a oni tě budou mít rádi.“ Za té řeči vyhrkly Verunce slzy jako perle velké a kdo by ji byl viděl, musil by býti z kamene, aby se nepohnul . . .

Byl to obrat od té chvíle ve statku, co Verunku přijali. Sedlák i selka od oné hodiny byli jako vyměnění a i čeládka si začala na statku chválit. Sedlák pak sám říkával: „Požehnání Boží vstoupilo pod naši střechu s tím sirotkem.“ Kdo byl nejraději, byla stará Holubka. Děkovala každý den Pánu Bohu, že jí tolik odvahy dal, Josefovi se postavit a promluvit mu do duše.

* * *

Jednoho dne přiběhl k rychtáři ponocný, oznamuje mu, že za hřbitovní zdi našli dnes ráno výrostkové flasinetaře Šmídu v opuštěném a neobyčejném stavu. Ležel přes zvrhnutý kolovrátek, oči maje vypoulené a byl podoben více zsnalé mrtvole než živému. Rychtář nařídil ponocnému, aby Šmídu dal odnésti do obecní místnosti, že pak zařídí, co se státi má. Šmídu přinesli polomrtvého a ač úd po údu již takřka byl bez vlády, přece se držel křečovitě svého kolovrátku. Rychtář posoudiv smutný stav opuštěného Šmídy, obrátil se rázem k fare. Pokládal si toho času každý za hřích, nechat někoho zemřít bez posledního pomazání, aspoň když již času nebylo k úplnému zaopatření.

Pan farář v největším spěchu dostavil se k umirajícimu. Šmída ležel na otepi slámy, oděn bídnými hadry, v posledním zápasu. Duchovní se k němu sehnul, ukazuje mu obraz Ukřížovaného. Šmída křečovitě sepnul ruce a ústy naznačoval, že žádá si políbiti kříž. Duchovní vyhověl přání tomu; poklid rozhostil se na tváři Šmídově, doufal, že smířen běže se k svému Soudci. Pan farář vykonal posvátný obřad a modlil se s přítomnými, by Bůh milostivě duši umirajícího k sobě přijmouti ráčil. Šmída ležel tiše; když pak již se zdálo, že oddychovati přestává, tu začaly nové modlitby za šťastnou hodinku smrti. Dokončili, a pan farář se chystá k odchodu. Zda šumotem či něčím jiným, Šmída ještě jednou otevírá zemdlené oči a v smrtelném zápasu chápe se kolovrátku. Ohlíží se kolem tázavě. Duchovnímu se zdá, že snad

paměť se mu vrací, že má ještě něco na srdci a přeje si jemu to sdělit, i žádá přítomných, aby malinko opustili síň. Sotva poslední se obrátil k odchodu, ukazuje Šmída na svůj kolovrátek a chraptivým přízvukem pronáší jediné slovo „Verunce“. Dořeknuv, klesne ku straně a duše jeho běře se k věčně spravedlivému Bohu.

Panu faráři se zdálo přání Šmídy podivné. Jda kolem mrtvoly prohlíží si porouchaný kolovrátek, v duchu přemítá: „Toť špatný odkaz chudobné dívce.“ Chce ho odstrčit. Však nejde to tak rychle, jak by se do té zvětralé skříně člověk nadál; to bylo moudrému pánu nápadné. Neřikal nic více a vyšed před síň, sděluje rychtáři, že zemřelý právě odkázal svůj jediný majetek Verunce a žádal spolu, aby kolovrátek byl hned k němu odnešen a aby Verunka se strýcem Josefem zavolána byla.

Když se tak stalo, byl kolovrátek bedlivě prohlédnut, i nalezeno v něm množství peněz: celkem 750 zlatých stříbra jakožto majetek Šmídův a nyní Verunčin. Verunka, když jí řekli, že vše to jest její, stála chvíli jako omráčena; když se vzpamatovala první její bylo, aby směla něco peněz těch donést milé své kmotře. Byloť to vždy vroucí touhou Verunčinou, aby měla aspoň jednou něco svého, a to proto, aby se mohla kmotře odsloužiti. Pan farář jí za to pochválil a řekl, že svým časem bude moci kmotru podporovati, až toho bude potřebovati. Potom spolu s rychtářem rozhodl, že peníze mají býti uloženy do sirotčí kasy na jméno Verunčino. Na starý kolovrátek se našel kupec a stržilo se zaň tolik, že Šmída byl za to pohřben a Verunčin odkaz zůstal nedotknut.

Bleskem roznesla se zvěst o dědictví Verunky osadou. Jedni jí to přáli, druzí záviděli, jak to již bývá, ale všichni byli k ní vlídnější. Co nedělá hrstka stříbra? Ale Verunka nezpyšněla, byla vždy v práci první a poslední a nikdo na ni změny neznamenal; odrůstala jako panna bez úhony. Vždyť v srdci svém měla Boha, a kde ten sídlí, marně všeliká vášeň hledá útulku. Jako vždy v neděli pospíšila Verunka k staré kmotře; šly spolu na hřbitov k hrobu matky Verunčiny, zde se vroucně pomodlily a vešly do chrámu. Po službách Božích vyprovodila kmotra Verunku až před statek a rozešla se.

Léta ubíhala a z malé Verunky dorůstala již panna uslechtilé tváře a pěkných způsobů, mravného chování. Vykonyvala svědomitě svěřené práce a přispívala nemálo k zvelebení jmění strýcova.

Vondrák měl dvě dítky; byly mladší nežli Verunka, oba hoši. Že mu štěstí sloužilo a byl příčinlivý, rozmnožil majetek svůj v několika letech v značnou část a začal pomýšlet na to, jak by svým dětem připravil šťastnou budoucnost.

Ale člověk mluví, Pán Bůh mění. Na osadě vypukla nakažlivá nemoc, neštovice a Vondrákovi hoši byli první, kterých se nákaza chytila — ulehli a že nebylo rychlé pomoci, padli jí za oběť.

Neštěstí však nechodívá samo. Brzy po pohřbu začala selka postonávat a než minul týden, i jí vynesli za hřbitovni černá vrátka. Neštovice zuřily po vesnici strašně, den co den padl jim někdo za oběť. Nejhůře bylo u Vondráků, tam probíraly z čeledi jednoho po druhém, jen sedlák s Verunkou byli ušetřeni. „Sedlák mnoho vydrží a to děvče Pán Bůh chrání,“ říkávala stará kmotra a měla pravdu. Verunka obsloužila všechny, nevyhýbala se nikomu a přece byla ušetřena; doufala v Pána Boha, bez jehož vůle ani vlas s hlavy nespadne a je-li to vůle Boží, ať s ní naloží, jak chce; k čemu se báti? On vše nejlépe učiní. Tak přestála Verunka smutné doby na statku.

* * *

Přešly nemoci a počalo se o nich již jen vyprávěti jako o zlém snu. Je k večeru. Po návsi šoulá se stará Holubka rovnou k tabáčnickovům, kdež se scházeli starí výminkáři k přátelskému hovoru. Pán Bůh jí přisoudil dlouhý věk a ona, ač neměla ničeho nazbyt, byla mu přece vděčna; tak i ten starý a vetšý člověk visí ještě rád na té hroudě, a ač denně mluví o smrti, přece doufá, že to ještě nebude. — I kmotra stále říkala: „To je můj poslední rok; co jsem zde již platná; že ale Pán Bůh chce, děj se jeho svatá vůle“ — a čítala již přes osmdesát let. Bylať tak pamětnicí v celé osadě skoro první, i ptávali se jí na příběhy z dávných dob, které pak svědomitě vykládala. U tabáčnicka se ráda zastavila; měla z toho radost, že tam byli k ní tak vlídní a to tím více od té doby, co Verunku na statku usadila; dokázalať, že ještě něco zmůže a také zmožila. Tabáčnick kmotru přivítal a po vyzvání zasedla kmotra ke krbu, kde se již několik výminkářů usadilo, a začali hovor. Vzpomněli na osudné neštovice a že, co jsou pamětníci, teprve po druhé obec jejich navštívily; prvně po francouzských válkách zanesl je sem nebožtík Šmída. Bylo s ním také tenkrát zle, ale přišel jen o jedno oko. „Tím se od smrti vykoupil,“ rozumovali jedni. — „To tak není,“ mínila kmotra, „Pán Bůh znal dobře, že Šmída má velký dluh k splacení a proto dopřál mu času, aby to vykonal.“ — „A co za dluh, kmotra?“ divili se všichni. — „Inu, dnes vám to mohu sdělit,“ začíná kmotra, „jsou tam již oba a já nikomu pravdou neublížím. Z vás to snad málokterý již pamatuje, že Šmída býval na tom svým časem lépe. Nebožtík pan hrabě si jej přivedl po válce s sebou. Byl rodilý Polák a zaměstnán v zámku jako podkoní. Byl to člověk zhýralý a špatné pověsti; ale že byl hez-

kého těla a pěkné šaty nosil, nezůstalo to u našich děvčat bez účinku. Šmída rád tančil, nevynechal ani jediné hody a to víte, to mají holky rády. Zkrátka, hnedle na to měl známost s rychtářovou nebožkou sestrou Kristinkou; že to šlo podivně, to si pomyslete a hnedle o Kristině šla zlá pověst kolem. K dovršení všeho zla ji Šmída opustil. Holka odešla do města a v roce dostal otec zprávu o jejím úmrtí — zaplatila lásku k Šmídovi smrtí, on se jí jen vysmál. Šmída se smál, ale holky se staly ostražitými. Tenkrát nebylo hezčí holky po celém okolí jako nebožka Madla. Byla arci na selské děvče trochu slabá, ale pěkně zbarvená, až se na ni milo podívat. To Šmídovi neušlo — začal Madle nadcházet; ta byla holka vždy hodná a brala si příklad, jak to skončilo s Kristinkou; stranila se Šmídy jako zlého ducha, což jej tím více lákalo. Použil všech možných prostředků, ale marně. Konečně se obrátil k bratru jejímu, sedlákovi a slíbil mu, že, když mu Madlu namluví, odpustí mu celý její podíl. To se zdálo býti sedlákovi výhodným, začal Madle domlouvati a ji nutit, ale vše bylo marno. Předně Madla Šmídovi nevěřila a za druhé měla již v srdci svého Filipa, který, jsa vojákem, Madle pravidelně dopisoval. Když jí jednou psal, že mnoho zkusí, poslala mu Madla své dva křížové toлары, jež měla po matce a nosívala na krku, aby si jen z toho přilepšil. Jednou přinesl tabáčník Madle psaní podivného tvaru. Musila podepsat, že to obdržela a když to rozbalila, podivila se nemálo, v hrsti jemného papíru zaleskl se stříbrný křížek na hedbávné pentliče a při tom leželo psaní: „Má milá Madlenko! Já ti za tvou lásku srdečně děkuji. Dva toлары tvé jsem dostal, ale neutratil jsem je, abys si myslila; vím, žes poslala, cos měla, ale já na tobě nic nežádám; císař pán nám tolik platí, že můžeme být z toho rádně živi, a je jich tu tisíce, kterým žádný nic neposílá a také to vydrží. I já to snesu a proto, když jsem tvé toлары obdržel, pomyslil jsem si, že ti je zas někdy, až se sejdem, vrátím. Mezitím mně naši psali, jak to doma stojí, že tě sedlák nutí, abys sobě toho falešného Poláka vzala. Psali mně, jak se zdráháš a že raději se usmrtíš, než bys si ho vzala. Tu mně tak napadlo, abych za ty peníze vyměnil křížek a poslal ti jej. Vzpomeň si na mne, když se na něj podíváš a spolehej na Pána Krista, který za nás tolik trpěl, že tě ostříhá všude a zachová počeštnou tvému až do hrobu věrnému Filipovi.“

„Já znám, lidičky, to psaní od slova k slovu jako modlitbičku; vždyť jsem ho nescíslněkrátě od Madly slyšela. Madla políbila křížek, pověsila si jej za řadra, schovala psaní a byla klidná. Od té chvíle věděla, že náleží Filipovi a nikomu jinému. Sedlák zanevřel na Madlu a začal se za její vzdory mstít na ní i na otci, starém Vondrákovi. První bylo, že jim nepřivezl žádné palivo. Madla nic neříkala a šla

v den dovolený na suché dříví do panského lesa jako ta chudina, ač byla ze statku. Bylo to první pátek; sly jsme spolu, ona celou cestu plakala.“

Kmotra utřela slzu s oka a povídala dále: „V lese jsme se rozešly: já šla v jednu stranu, ona v druhou, k polednímu jsem se vrátila k hlavní cestě, kdež jsme se měly sejít. V tom se po Madle ohlížím — div jsem neomdlela — shlednu její plachetku na zemi a přijdu za houští, tu leží Madla bez smyslů. Nevěděla jsem, co se stalo. Na krku měla podlitý kruh krví, ale ještě dýchala. Namočila jsem plachetku u blízkého potůčku a začala ji omývat. Ona otevřela oči, počala hlasitě plakat, padla mi kolem krku, vynutila ze sebe „Šmída“ a opět klesla ve mdloby. Mě obešel mráz; nadzvedla jsem jí hlavu a křísila, až se mně to podařilo. Pak jsme vstaly, vzaly naše suché větve a šly domů. Madla plakala celou cestu, já ji těšila.“

„Doma jsem šla s ní k otci a celou věc vyprávěla. V tom vešel sedlák a zaslechnuv, co povídám, běžel na rychtu a než jsme to byli v stavu zabránit, byla věc udána soudu. — Sedlák tak chtěl na Šmídovi něco vynutit; napřed mu nadháněl a pak jej pronásledoval: takové je přátelství, když se potká v kalu. Soudní řízení se odbylo a Šmída dokázal, že Madle neublížil. Zápasil s ní — ona se zoufale bránila; Šmída shlédnul na jejím krku stužku, chytil ji za ni a v tom Madla omdlela. Toho se Šmída ulekl; myslil, že ji uskrtil a utekl z místa činu. Křížek Madlu zachránil, to věděla ona, to věděli soudcové, ale ne celý svět; pohanění na ní zůstalo na ubohé, ač bez její viny. Dokazujte někomu nevinu v takovém případě, kde jen svědomí a Bůh je svědkem. Sedlák zanevřel pro ušlý výdělek na Madlu a vyšťval ji z domu. Musila do služby a tu toužebně čekala chvíle, až se její Filip vrátí. Ten jediný jí věřil, on věděl, že by jej nikdy nebyla zklamala. Filip se vrátil a vzal si Madlu, ale to víte, jak to je, bere-li si chudý chudou. Otec výměnkář je požehnal a bylo to vše. — Sedlák se hněval; ale Filip si myslil: „Vždyť nás Pán Bůh neopustí; i bez tvé pomoci se, sedláku, užívíme“, a tak ani Filip ani Madla se o podíl nehlásili. Že by jej byli nepotřebovali, to víte každý, kdo jste Filipa znal; uměl se přičinit a práce mu byla hračkou — leč soudy Boží jsou podivné. Ve druhém roce Pán Bůh obdaril Madlu Verunkou. Tu se Filip tím více snažil, aby hodně vydělal a aspoň po čas nemoci Madlu ode vsí práce ušetřil; já tam tenkrát vařila. Verunce byly čtyři neděle. Tu jednou odpoledne dívám se z chaloupky k lesu a vidím, jak od panské skály se blíží několik lidí; něco nesli. Neřekla jsem nic a vyšla před síň; v tom — ó Bože můj, jaké to bylo smutné divadlo — vidím, Filipa že nesou a již bez vlády — sesypal se na něho lom. Pravila jsem, aby ho jen tiše položili na mlátek,

že musím Madlu na to připravit. Bála jsem se, že byla slabá, aby i ona to nezaplátila smrtí. Nadešel večer, Filip se nevracel. Madla ustavičně hleděla na dveře; když nepřicházel, tu dodala jsem si síly a jí vše pověděla. Můžete si myslit, jak mně bylo. Ale veliké neštěstí mnohdy trpělivěji od Pána Boha přijímáme nežli malé. Tak bylo i u Madly; prosila mě, abych ji vyvedla k němu. Měsíc svítil, když jsme šly na mlátek; já odhrnula poslamku — Filip tam ležel, jakoby spal, Madla padla mu kolem krku a hořce plakala. Tak bylo asi hodinu; já klečela u nohou a modlila se růženec. Když se Madla vyplakala, šly jsme do světnice, kde Verunka se ozývala. Madla ve starosti o dítě na svůj bol trochu zapomněla, a že byla oddána do vůle Boží, i tise ho snesla. Vystrojila Filipovi slušný pohřeb a od té doby živila se s dítětem vždy poctivě, ale při tom chradla, až dochradla. Když sem přišly neštovice, roznemohl se také Šmída. Vystěhovali jej ze zámku a když se stal tak ohyzdným i na těle, jak býval již dávno na duši, dali mu tam odbytné a on se potom potloukal světem s kolovrátkem. Že se na Madle někdy prohřešil, to nahradit chtěl nyní a proto odkázal své jmění Verunce. Odpust mu Pán Bůh,“ tak skončila kmotra.

* * *

V hospodě „u konička“ začali si sousedé pošeptávat, že vdovec Vondrák pomýšlí na ženitbu. Jednoho dne přišel cizí člověk k Vondrákovům; rozmlouval se sedlákem a když se rozcházeli, dokládal sedlák: „V neděli k polednímu čejkejte na rozcestí u Chlumu, já přijedu.“ „Tedy starosvat to byl,“ to Verunka, která spravovala pytle v přístěnku, se domyslíla; což jí na tom záleželo? O záležitosti strýcovy se nikdy všetečně nestarala a také, co nyní zamýšlí, jí hlavu nemátlo.

Byla neděle. Sedlák oblékl na se nejlepší šat, vzal leštěné boty až po kolena a nařídil čeledínovi, aby zapráhl koně, že pojede sám. Nechtěl mítí svědků, snad kdyby se námluvy nezdarily. Koně již několik dní odpočívali a čeledín měl práci, než je zapráhl. Vyskakovali a házeli zadkem, až jiskry z tvrdé dlažby lítaly. Sedlák se tomu usmíval, i jemu bylo do skoku. Jak pak jinak, jel za nevěstou a tu i starý ženich omládne.

Vyjel před vrata, koně začali poskakovat a pojednou měla podsední kobyla nohu přes postraněk přehozenu. Sedlák se ohlíží, zda není nikoho po ruce; ale lidé jsou v kostele a čeledín šel po svém do dvora. Nezbyvalo nic jiného, nežli sléztí.

Však bujný a polekaný kůň nechtěl postát; k tomu sedláka méně znal než s ním pracujícího čeledína. Vyhodil opět v tom okamžiku, kdy se Vondrák shýbnul k postraně. Pod-

kova zarinčela a — Vondrák klesá smrtelně zraněn k zemi. Byl to hluk ve vsi! Čeledín vyběhl, koně se dali do útěku a lidé z kostela počali vybíhat, nevědouce, co se děje. Verunka zaslechnuvši něco o sedláku a statku, myslila, že snad u nich hoří a udělavši kříž, spěchala domů. Jaké bylo její leknutí, když spatřila, co se stalo; klekla k zraněnému a počala přinesenou vodou rány mu vymývat. Vondrák byl stále v mdlobách. Zanesli jej na postel a poslali pro lékaře, spolu pak na faru. Lékař ohledav ránu a těžké poškození, nedával žádné naděje. Verunka, majíc soucit se strýčkem plakala hořce. Ošetřovala nemocného pečlivě a nehnula se od jeho lůžka.

Pan farář zaopatřiv nemocného a pomodliv se s přítomnými, otázal se ho ještě před odchodem, zdali nic na srdci nemá, co by rád ještě vykonal. Sedlák kývnul hlavou a prosil, aby přivedl starou Holubku, rychtáře a písaře, že chce učinit poslední vůli. Stalo se. Kmotra se dostavila i rychtář s písařem, a sedlák ustanovil, že při dobrém rozumu odevzdává celý svůj majetek Verunce, dceři po nebožce sestře Madle. Kmotra si oddechla a pak pravila: „Vidíš, Josefe, já věděla, že Pán Bůh vše napraví. Madla je vyrovnaná a ty můžeš spokojeně zemřít, najdeš u Boha milosrdenství.“ Sedlák tise skončil. Pohřeb byl slavný. Verunka nešetřila ničeho, aby památku zesnulého uctila.

Kmotra Holubka musela se k Verunce odstěhovat. Verunka měla z toho radost, že se mohla kmotře odvděčit. Že takové dívece se hlásilo ženichů dosti, rozumí se samo sebou; ale Verunka nespěchala. Bála se sama voliti a ptala se vždy kmotry, která znala lidi kolem na kolik hodin cesty. Tak se hlásili, až přišel ten pravý. Byl to selský synek z vedlejší vesnice. Otec jeho měl dva syny; doma odevzdal jednomu statek a druhému chtěl také pomoci do statku. Byl to švarný hoch, bezúhonný; líbil se Verunce i kmotře a tak se shodli. V púletě strojili svatbu.

Stará kmotra zastávala místo matky a když Verunka se ženichem uprostřed světnice přiklekli ke kmotře, která seděla, aby jim udělila požehnání, tu sáhla kmotra do kapsáře, vyňala balíček, jež byla po smrti Madlině vyňala z přítruhlí a potom u sebe chovala. Rozvázala tkanici a otevřela neúhlednou skříňku z barevného papíru. Ve skřínce ležel stříbrný křížek nebožky Madly a vedle něho cedulka s následujícím obsahem: „Mé drahé dítě! Nic po mně nezdedíš než tento křížek. Je to upomínka na tvého otce. Byl mým strážcem v největším nebezpečí, staň se i strážcem tvým. Nos jej vždy a pamatuj, že tam, kde Bůh sídlí, zloba lidská nemá moci.“

Verunka zaplakala, políbila křížek a pověsila si jej na krk. Byl jí dnes drahocennější, než celý statek strýcův; spo-

čivalo na něm požehnání nebožky matky. Veselka se odby-
vala hlučně, ale nevěsta stále plakala, vzpomínajíc na matku.

Mladý sedlák získal si brzo vážnosti v celé obci. Starou
kmotru Verunka jako matku k smrti dochovala.

Peněz po Šmídovi Verunka nepřijmula; založila z nich
nadaci, by ročně na den Dušiček podělování byli z úroků chudí
tamní obce. Každého roku obdaření jí za to blahorečí a po-
žehnání Boží jí přejí.

A Bůh jí opravdu žehná. Je po boku svého hodného
manžela šťastna a přičiněním obou statek vzkvétá. Vyplňuje
se tu přísloví: „Kde Bůh hospodář, tam se dobře daří.“